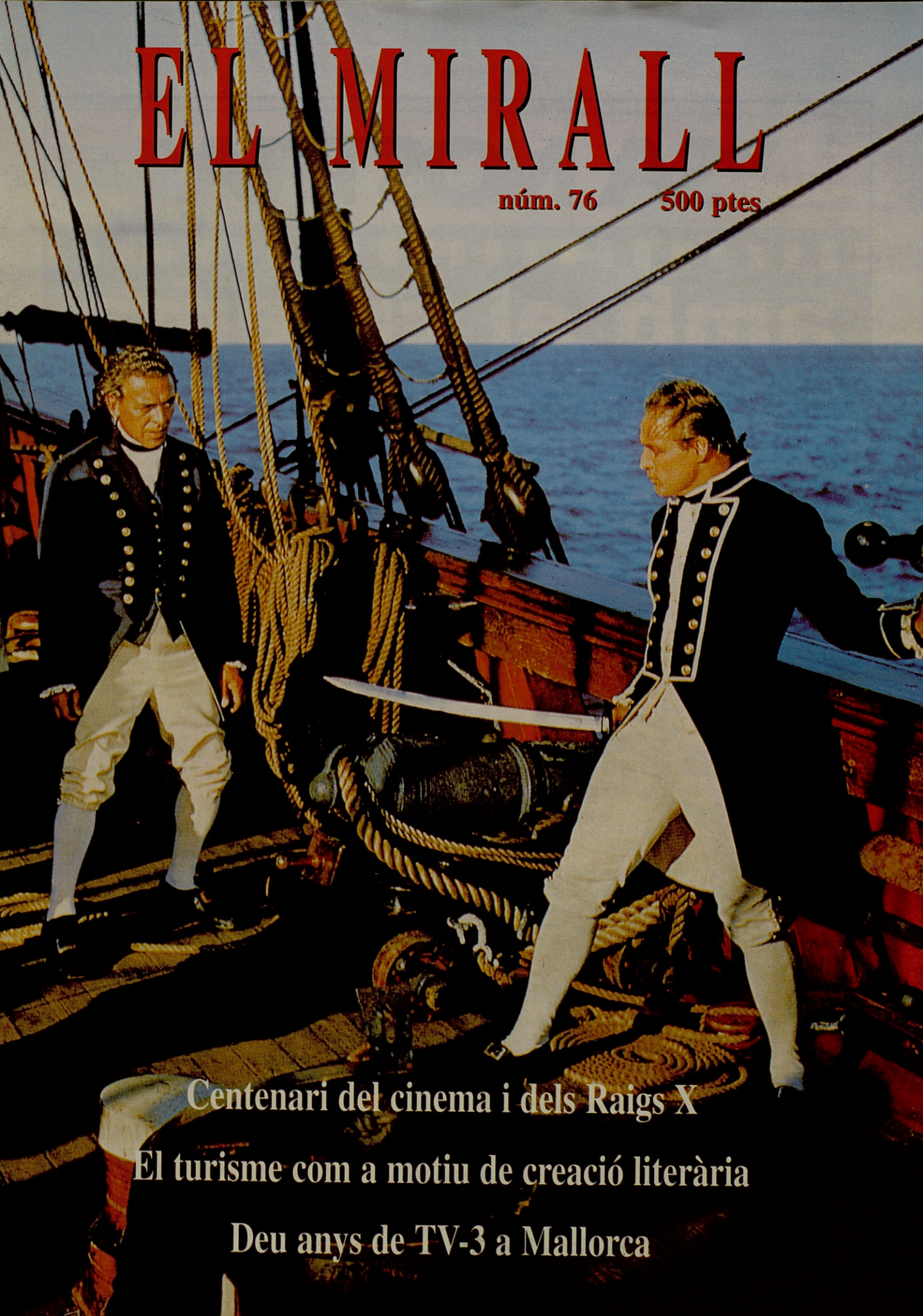

EL MIRALL

núm. 76

500 ptes

Centenari del cinema i dels Raigs X
El turisme com a motiu de creació literària
Deu anys de TV-3 a Mallorca

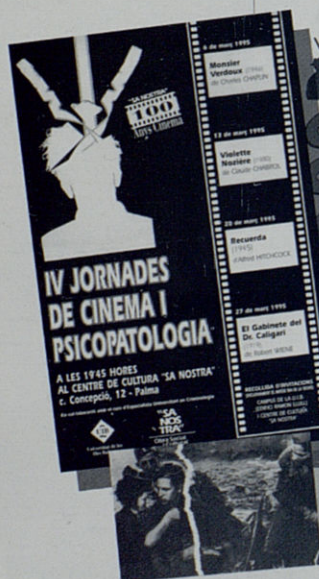
"SA NOSTRA"

amb el cinema

"SA NOSTRA"

100

Anys Cinema

LA GUERRA CIVIL
ESPANYOLA
I EL CINEMA
CICLE I: DOCUMENTALS

12, 14, 19, 21 i 28 de juny 1995
Conferències i projeccions
a les 20 hores
Centre de Cultura "SA NOSTRA"
C/ Concepció, 12 - Palma

"SA
NOSTRA"
Oficina Social
i Cultural

10
DIRECTORS
Ter CICLE

Del 8 de febrer
al 7 de juny de 1995

AMORAL LACORT	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET
JOAN MARQUET	JOAN MARQUET

"SA NOSTRA" CAIXA DE
BALEARS S'UNEIX AL
CENTENARI DEL SETÈ ART,
AMB MÉS DE 10 CICLES
CINEMATogràFICS A GRANS
DIRECTORS, GÈNERES, NOVES
FILMOGRAFIES.
88 PROJECCIONS,
CONFERÈNCIES I
HOMENATGES A ACTORS.
18 NÚMS. DE LA REVISTA
TEMPS MODERNS.
L'EDICIÓ DEL LLIBRE I
L'EXPOSICIÓ "100 ANYS DE
CINEMA A LES ILLES" AL
CENTRE DE CULTURA DE
PALMA I SALES DE CULTURA
D'EIVISSA, FORMENTERA,
CIUTADELLA, MAÓ I PART
FORANA DE MALLORCA.

"SA
NOSTRA"

CAIXA DE BALEARS

EL MIRALL

Revista mensual - 500 ptes.

Nov./des. - 1995 - núm. 76

ANY IX

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR

C/ Impremta, 1 - 07001 Palma

Telèfons: (971) 72 32 99 - 71 48 57

Telefax: (971) 71 93 85

Publica:

Associació EL MIRALL

C/ Impremta, 1 - 07001 Palma

Producció, Administració i Publicitat:

Informació i Correspondència:

C/ Impremta, 1 Pral. 2ª Tel. 72 59 37

07001 Palma (Mallorca)

Apartat de Correus 179

07080 Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:

C/ Montcada, 20 (Palau Dalmaes)

08003 Barcelona

Delegació a València:

C/ Moratín, 15

46001 València

Director:

Gaspar Valero i Martí

Subdirector:

Pere Estelrich i Massutí

Secretari de Redacció:

Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:

Macià Blázquez i Salom

Francesca Bosch i Capó

Rosa Mª Calafat i Vila

Antoni Ginard i Bujosa

David Ginard i Féron

Antoni Marimon i Riutort

Antelm Pujol i Fulgencio

Andreu Ramis i Puiggrós

Pere Rosselló i Bover

Publicitat:

Santi Adrover i López

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels autors.

Coberta: Fotograma de la pel·lícula «Rebel·lió a bord» en la versió tecnicolor de Lewis Milestone, protagonitzada per Marlon Brando.

Fotos:

EL MIRALL

Maquetació i Fotocomposició:

Documenta Balear s.a.

Impressió i Coberta:

Xisco Arts Gràfiques

C/ Baix Riera, 1-A, Palma - Tel. 24 03 86

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

NOSALTRES COM A PROBLEMA

4

Diferència i identitat

LLUÍS BALLESTER BRAGE

VOLTOR, 10 ANYS

9

Desè aniversari de la recepció de TV3

ENTREVISTA

16

Eusèbia Rayó

MIQUEL LÓPEZ CRESPI

DE GRUM A AVENTURER

18

Còmic en català: el cas d'Espirú

ANTONI MARIMON I RIUTORT

PATRIMONI DOCUMENTAL

19

L'arxiu Central d'Urbanisme

PERE GUILLEM MIRALLES LE FOLL

EDUCACIÓ

21

Alguns aspectes de l'activitat pedagògica de Miquel Deyà Palerm

durant la Segona República

MANEL SANTANA I MORRO

DOSSIER

CENTENARI DEL CINEMA

Universitat de les
Illes Balears
Servei de Biblioteca i
Documentació
Edifici Guillem Cifre
de Colonya

24

Mirar una mirada

FRANCESC REGUÉ

25

Cecil Blount De Mille,

un home de pes

JAUME VIDAL

27

Casablanca, els meus records

KOLDO ALONSO

30

40 anys de cinema

MIQUEL PASCUAL

32

Cinema Paradiso

SANTI ADROVER I LÓPEZ

34

El dia que varen esbucar *Es Capitol*
BARTOMEU ORELL I VILLALONGA

36

«More», una pel·lícula ambientada
a l'Eivissa «hippy»

JORDI VIDAL I REYNÉS

38

Un cicle de conferències

C. B.

39

99+1 anys de cinema a «Sa Nostra»

JAUME VIDAL

DEFENSAR LA LLENGUA,
DEFENSAR EL PAÍS

41

El correllengua al País Valencià

FRANCESC GASCÓ NAVARRO

XIBBOLET

45

Grums estovats

MATEU GRIMALT I SUREDA

XII COL·LOQUI GERMANO-CATALÀ

46

El turisme com a motiu de creació

literària: la narrativa mallorquina

PILAR ARNAU I SEGARRA

100 ANYS DE RADIOLOGIA AL MÓN

57

97 anys de radiologia a Mallorca

MANUEL HERRERA SAVALL

DISCOGRAFIA

66

HOLANDA

68

El paisatge holandès

i la ciutat d'Amsterdam

JOAN BARCELÓ I COLL

LLIBRES

70

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5102891612

Diferència i identitat

LLUÍS BALLESTER BRAGE

No és necessari tenir una lucidesa especial per a qüestionar-se sobre la identitat social, o dit d'altra manera, per a qüestionar-se sobre la identitat nacional. La reflexió personal i el debat entorn de la identitat és encara més important en un context de multiplicació de les identitats, de la seva relativitat i del seu caràcter provisional. No s'ha de descurar la importància dels processos que creen incertesa, els problemes relatius a la integració social són al nucli de la crisi de les societats occidentals.

Aquesta inquietud, a causa de la seva dimensió ètica, cultural i social, no troba satisfacció plena en el món de la política, més preocupat per l'administració del poder o la crítica d'aquesta pràctica que pels processos de construcció de significats. L'acció política no ha de ser devaluada per aquest motiu, ja que constitueix un important referent de la identitat social, en la mesura que ajuda a convertir una pura aspiració, la "voluntat de ser", en una realitat efectiva.

Però la perspectiva política es veu desbordada per la qüestió filosòfica més general de l'alteritat i de la identitat, per la dificultat de trobar una solució al problema de com respectar la diversitat sense sacrificar la identitat, per la possibilitat de construir "un món per a tothom", tal com deia Pedrola ja al títol d'una de les seves novel·les.

Hi ha qui pot pensar que es tracta de cercar un succedani de la religió que integri la "consciència col·lectiva" de tota la població,

però cada vegada resulta més clar que el monopoli de la identitat és una quimera. Malgrat això, sí que es pot pensar en l'hegemonia de determinats valors i símbols, de tal manera que es pugui parlar d'una nació amb identitat sense parlar de la reducció a un únic model tancat. En aquest article hi ha algunes reflexions sobre la construcció de l'esmentada identitat.

El debat, l'interès i la possibilitat del debat, és la forma de donar-nos identitat definint les diferències, ja que tot procés d'identificació consisteix en una selecció d'unes identitats sobre les altres. És clar que avui

han quedat superats els criteris ètnics i religiosos, i que mantenen la seva vigència els criteris lingüístics, territorials i culturals. Aquesta és una de les formes d'integrar la diferència, però n'hi ha moltes altres basades en la revalorització del canvi ¹, en la possibilitat d'adoptar innovacions, etc.

1. Dues opcions per a superar les diferències

Una de les possibles solucions, la del **colonialisme**², consisteix a considerar que els altres arribaran a ser com nosaltres, que l'alteritat és una etapa transitòria que haurà de ser superada el més ràpidament possible. En ocasions s'assumeix aquesta posició com a resposta a una història de menyspreu autòritari i centralista que, mitjançant la vergonya de si mateixos que s'aconsegueix imposar a les víctimes, contribueix a prohibir el coneixement de la pròpia realitat i tradició. Aquesta opció serveix per a legitimar l'exercici d'una nova política de menyspreu contra tot el que pugui recordar el sotmetiment a la cultura anterior i, a vegades, una nova política de menyspreu de tot el que és diferent. La naturalitat amb la qual s'entén que l'altre ha de renunciar a les seves tradicions i particularitats, el distanciament, la indiferència i la superficialitat dels judicis i valoracions dels altres són un símptoma d'aquesta ideologia.

A l'altre extrem es troba la

Ara, tradició només pot significar que ens sentim solidaris, però no contemporanis, ni plenament responsables, d'allò que ens ha permès arribar a ser el que som.

defensa de la diversitat absoluta.

Segons aquesta interpretació, del reconeixement de les diferències entre les cultures s'ha de concloure la impossibilitat de comunicació i comprensió entre elles. Per als qui defensen aquesta opció, no existeix cap base comú. Cada comunitat ha de viure la seva trajectòria sense mescla. La reivindicació de la puresa de la llengua, el rebuig dels neologismes o de les pronunciacions no normatives, la reclamació del "llenguatge correcte", la creació d'un cert sistema d'apartheid, etc., són indicadors d'aquesta opció. A França, Le Pen ja no justifica el seu racisme apel·lant a la superioritat racial o a la integració dels immigrants, sinó "al dret a la diferència". Aquesta opció era la que criticava Shopenhauer quan deia que cada nació es burla de les altres.

Com es pot deduir fàcilment, ambdues opcions generen, paradoxalment, resultats semblants: la identitat no s'obté per l'afirmació d'allò que és propi d'una nació, sinó a través de diverses formes de negació de l'altre. És a dir, la identitat pròpia s'aconsegueix i manté per la permanent dialèctica diferenciadora nosaltres/ells, que constitueix el principi de la definició amic/enemic. Com també és evident, això és una caricatura.

Hi ha altres opcions per a la construcció de la identitat, per a la construcció de la nació. Pensem el mateix tema amb altres idees.

La idea mateixa d'una identitat comuna en la nostra societat respon a un contingut específic d'aquesta identitat comuna i, segurament, només pot ser debatuda amb referència a la tradició de la cultura europea moderna, i, per tant, la discussió no té sentit fora d'aquest marc. La identitat comuna amb què construïm la nostra noció de pertinença no s'ha bastit en el buit. Sorgeix en un determinat procés històric i en un espai de relacions, en un territori.

Cada cultura ha de ser conside-

Davant una situació de desigualtat, com la de les cultures nacionals sense Estat, hi ha dues solucions: o bé no fer res, o bé produir agressió.

rada en relació al medi que l'envolta, no en abstracte, i des d'aquesta perspectiva cal recordar que en ocasions les cultures formalment hegemòniques ho són purament per manament administratiu i no perquè han superat socialment les limitacions a què històricament s'han vist sotmeses.

Abans d'endinsar-nos en l'anàlisi, cal fer una breu referència a una distinció important: la diferència entre hegemonia social i hegemonia administrativa o política. Aquesta darrera pot consistir en una ocupació, acceptada per tots els grups socials que exerceixen la representació política, dels mecanismes formals d'exercici del poder. Certament, a termini mitjà aquesta hegemonia formal pot tenir conseqüències més profundes, especialment si s'utilitza per a crear mitjans de seducció tipus TV3 a Catalunya, o per facilitar els processos d'identificació social, però inicialment res no assegura que el canvi social es produeixi en el sentit esperat. Aquesta hegemonia administrativa podria tenir dues pells de plàtan a la base si, sota diversos arguments ideològics, hi ha sobretot la impossibilitat d'actuar a partir d'altres instruments diferents dels

òrgans administratius; i si, a més, el poder s'utilitza al servei de les opcions antidemocràtiques abans esmentades. De tal manera que la cohesió sociocultural que permet construir una identitat social, una identitat nacional, no s'aconseguiria mai per aquest camí.

A les societats complexes es produeix un creixement dels processos de diferenciació, i si s'intenta definir la cultura comuna que ha de configurar la base de la cohesió, es pot concloure fàcilment que no es presenta com quelcom acabat i definit que hagi estat heretat. Cada cultura, per diversificada i dinàmica que sigui, és portadora de la identitat social d'una població, massa sovint entre nosaltres considerada en termes exclusivament lingüístics³, i com a tal té una clara tendència a perseverar en el seu ésser, bé dominant les altres, bé defensant-se contra la seva dominació, bé intentant recuperar l'hegemonia social plena en una determinada societat. En el curs d'aquest procés es produeixen, en el pla dels valors, formes híbrides empeltades d'intolerància que poden ser instrumentalitzades políticament, i que són tan perilloses com intenses. La història contemporània en va plena, d'exemples.

Davant una situació de desigualtat, com la de les cultures nacionals sense estat, hi ha dues solucions fàcils; o bé no fer res, o bé produir agressió. No són hipòtesis, sinó que han estat formes d'actuació assajades per diverses cultures que han vist perillar la seva existència. O bé no es vol saber res dels qui són diferents, es tanca la porta i només existeix allò que forma part de la família amb tots els seus atributs externs; o bé es produeixen formes de pressió sobre aquells que són diferents, considerant-los "bocs expiatoris" de tots els seus problemes. És a dir, la negació de l'altre, o la consideració negativa, la violència de la segregació. De tal manera són indesitjables aquestes solucions que ja és un imperatiu

Segons Herder, la nació està arrelada als avantpassats, a la terra i a la llengua, i és l'encarnació de l'esperit místic de la comunitat nacional.

democràtic trobar alternatives, qual-sevol de les quals passa, necessàriament, per la consideració de la identitat social, de la nació.

2. Una opció que cal recordar

La idea de nació ha estat menyspreada per la política de dreta que, si bé la subscriu, no la renova sinó que la manté en un espai purament formal i ritual; però també per la tradició europea de l'esquerra⁴, que l'ha considerat arcaica i ha privilegiat l'internacionalisme, com si fossin opcions enfrontades. La nació no és només un postulat polític, és una realitat lligada a tots els processos d'identificació, és a dir, és expressió del pas de la individualitat a la col·lectivitat.⁵ El descobriment de la nació va servir per a delimitar un nou subjecte democràtic, subjecte definit sobretot per la filosofia de la Il·lustració. El nacionalisme, per mitjà de la recuperació reflexiva del passat comú, actua de factor formador de la identitat col·lectiva, perduda en els estats absolutistes del XVII i XVIII.

Com es pot fugir del dogmatisme del pensament reduccionista? L'herència europea proporciona dos models de nació: l'alemany, que es remunta a Herder, segons el qual la nació està arrelada en les idees de la

sang dels avantpassats, de la terra i de la llengua, i és encarnació de l'esperit místic de la comunitat nacional; l'altre model, elaborat per la Il·lustració francesa, concretat per Montesquieu, és una idea contractual segons la qual la nació és una associació d'individus lliures i iguals per als quals no importa l'origen social ni el lloc de naixement, sinó només l'acord entre tots ells sobre què representa la seva identitat, acord i identitat que es tradueixen en determinades formes de convivència i aspiracions.⁶

Creiem que aquest darrer camí és el més compatible amb les formes de democràcia tolerant i socialment progressiva. Creiem igualment que s'ha d'optar per l'autodeterminació de les nacions des de les opcions on els drets humans siguin més respectats i on millors condicions puguin assegurar-se per al desenvolupament dels individus.⁷

La identitat d'una persona, d'un grup, d'una nació és sempre quelcom de concret, particular. Com diu Castoriadis (1981), els individus pertanyen a la seva societat perquè participen en la seva estructura de significacions socials, i perquè, conscientment o no, comparteixen la voluntat de pertànyer a la seva societat i no a una altra. Aquesta identitat

ha de satisfer determinades necessitats i, a la vegada, expressar normes, valors, mites, tradicions, etc. que prenen la forma de significacions socials assumides; per això, la identitat és el fonament de la legitimitat i del consens, però a la vegada s'ha de fonamentar en la satisfacció de necessitats.

Hi ha criteris generals a partir dels quals es pot construir identitat d'aquest tipus. L'autorepresentació, l'autodefinició en què s'inscriu la noció de "nosaltres", permet un consens normatiu bàsic entorn d'una sèrie de significats que proporcionen una interpretació del món, un sentit. Allò que s'ha de cercar desenvolupar és la base comuna del consens que legitima la possibilitat d'una comunicació efectiva. Aquesta base, inicialment purament formal, és com un procediment democràtic, però ha d'anar més enllà, ha de perfilar un horitzó que pugui aportar sentit a la superació de la necessitat, un horitzó que fins ara només s'aconseguia per mitjà de la religió o de la tradició cultural, i per això adquiria una importància tan especial per a les persones i les comunitats.

3. Identitat, tradició i evolució

Quan pretenem parlar de la identitat de la nostra comunitat, que ha arribat al llarg d'un procés històric que implica la nostra vida, el nostre medi, les nostres relacions i aspiracions, no es pot oblidar com ens presentem davant de nosaltres mateixos i davant dels altres. Les característiques d'aquest procés, que en ocasions es denomina "tradició", han fet que no el puguem veure com una continuïtat lineal sinó més bé com una continuïtat problemàtica. La tradició ja no vol dir que perseguiu i expressam el que altres abans ja han expressat i exemplificat. Ara, tradició només pot significar que ens sentim solidaris, però no contemporanis, ni plenament responsables, d'allò que ens ha permès arribar a ser el que som.

En la nostra història hi ha moltes

coses rebutjables, el feixisme i la intolerància, per exemple; per això l'únic patrimoni possible és el de la democràcia solidària, i no el que es defineix per la segregació; el que considera la diferència com el seu patrimoni, i no el que considera la diferència com una frontera. Necessitam identitat perquè acceptem valors universals i perquè volem saber què aportam a aquests valors.

Tradicionalment es pensa que la identitat social és el coneixement dels individus de pertànyer a cert col·lectiu, juntament amb la significació emocional, cultural i valorativa de la pertinença (Tajfel, 1972), de tal manera que la identitat social seria una conseqüència del fet de pertànyer a un grup. Però, és quelcom més. La major part de la gent creu que la seva identitat és incompleta si no pertany a un grup, una pertinença que automàticament reforça la seva autoestima. La identitat religiosa representa aquest paper. Igualment la identitat nacional. La identitat lingüística forma part normalment de la identitat nacional: sense dubtes, els nins creuen que Déu parla el seu idioma matern. Els adults creuen freqüentment que el seu idioma és superior o millor que els d'altres pobles, més ric en matisos, més expressiu, més melodiós, més precís.

Tot això és raonable, encara que a vegades una mica ridícul. Si una persona no se sent orgullosa de la pròpia vida -la seva família, el seu treball, les seves formes de ser i actuar, la generositat i solidaritat, la seva maduresa-, està condemnada a tractar de reforçar la seva autoestima mitjançant l'adhesió a una "glòria" prefabricada i garantitzada de tipus grupal, com la d'un club de socis que dona prestigi pel sol fet de la mera adhesió. Això s'observa quan la gent aclama el seu equip de futbol, com si de l'habilitat dels jugadors depengués l'honorabilitat dels espectadors.

Així, una construcció d'identitat que alliberi servituds, ha d'anar lligada a la millora de la qualitat

A la lluita per la normalització de la llengua s'hi ha d'afegir un component que faci aparèixer la construcció de la nació com a sinònim de progrés social i cultural.

de vida del conjunt de la comunitat i ha d'integrar la tolerància i la solidaritat. A la lluita per la normalització de la llengua s'hi ha d'afegir, per

Montesquieu va definir la nació com una associació d'individus lliures i iguals, per als quals no importa l'origen ni el lloc de naixement, sinó només l'acord entre tots ells sobre què representa la seva identitat.

tant, un rerefons simbòlic més complex, que faci aparèixer la construcció de la nació com a sinònim d'un progrés social i cultural per al conjunt de la població.⁸

4. Una conclusió, un desig

El que portem dit fins ara demana una conclusió, per breu que sigui, sobre el lloc de la tolerància en la política democràtica. La tolerància és el nostre valor cardinal, reuneix la llibertat i la democràcia com a forma d'administrar-la, i esperam que ho continuarà essent. Però seria una equivocació feixuga suposar, com es fa sovint, si més no per part d'alguns "demòcrates", que amb la tolerància n'hi ha prou per a animar una societat plural, problemàtica i complexa. La tolerància com a característica de la democràcia s'ha combinat, al llarg de la seva existència, amb una sèrie de valors i institucions de sentit més o menys contrari, tal com les diverses i sofisticades formes de control social, les diverses i sofisticades formes d'exclusió social. A mesura que la retòrica de la tolerància s'escampa pel llenguatge, es pot comprovar com el seu sentit es va modificant al ritme mateix de les seves conquestes, s'altera profundament sota una aparença d'intensificació mitjançant una barreja cega amb formes d'exclusió i control.

Més que un principi polític suficient, la tolerància és un ferment summament poderós que, en el seu sentit més profund, no pot mancar en el futur de les comunitats. Als perills que conté el procés actual, que per mitjans democràtics es deixi de viure a una societat democràtica, o deixi de viure a una societat democràtica una part important dels seus membres, hom hi pot posar un remei: que la barreja cega, o interessada, de valors oposats i contradictoris sigui reemplaçada per una clara jerarquia, en la qual la consideració de la tolerància i el desenvolupament d'una comunitat sense exclusió social i més igualitària,

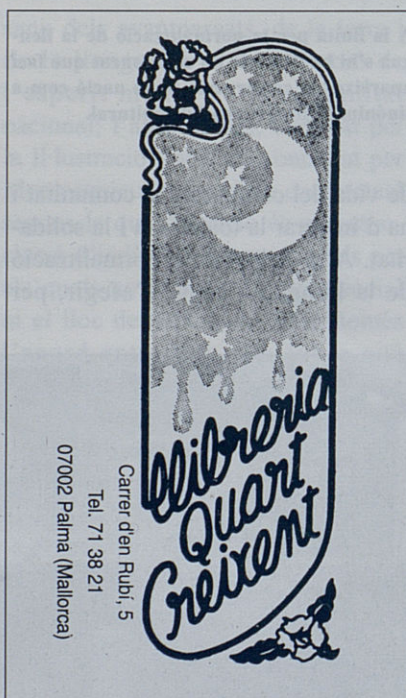
Malgrat la duresa dels conflictes de classe a l'interior de Catalunya, en certs moments històrics les organitzacions polítiques i socials catalanes han trobat un referent comú per al concepte de nació.

siguin els principis de tota acció col·lectiva; l'única manera que es podrà conviure amb la diferència. □

Lluís Ballester Brage és doctor en filosofia, professor de la UIB.

NOTES:

- 1.- Si canviar és fer-se diferent, el canvi no és una decisió, és un resultat de la receptivitat dels essers humans vius.
- 2.- Colonialisme que s'exerceix cap a l'interior i que es produeix per assimilació o conversió. Atès que els altres, abans geogràficament allunyats, ja volen ser "nosaltres", aquest procés d'integració es podria fer de forma més natural i democràtica, comptant i, fins i tot, generant aquesta voluntat. Però el temps d'una integració d'aquest tipus és molt dilatat, i per això s'utilitzen imposicions administratives i polítiques de pressió sobre els altres.
- 3.- És clar que no es pot defensar una concepció purament funcional, reduccionista i instrumental, de la llengua, al contrari, s'ha de defensar que cada llengua és un producte social que

configura la visió que tenim del món. Però no es pot dir que és el tret més clar per a definir una cultura nacional, com pretén Meillet, ja que a l'àmbit de la parla anglesa o castellana, per exemple, hi ha una multiplicitat de cultures nacionals, prou diferents, compartint la mateixa llengua. També hi ha identitats socials, culturals i religioses sense una llengua comuna, com passa amb els jueus.- La llengua és fonamental, però hi ha moltes altres coses també fonamentals, com ara la possibilitat d'autodeterminació política, la possibilitat de superar les greus desigualtats socials existents, la formació d'uns valors solidaris i de les formes d'adscripció a aquests valors per part de les diverses classes socials. Parlar d'identitat nacional, de comunitat, ha de poder significar parlar de concepcions comunes, d'aquesta "visió en comú que tenim del món", de tal manera que, per exemple, ningú no es pot sentir més a prop d'un especulador del territori que parla català que d'un «foratser» que està defensant el territori o fent aportacions a la comunitat.

4.- Per contra, s'ha de recordar que molts moviments d'alliberament nacional de fora d'Europa, com els d'Àfrica (Argèlia, vegeu els treballs de Franz Fanon i els textos del FNL, com "La plateforme politique du Congrès de la Soummam" de 1956), Amèrica Llatina (Brasil, amb Carlos Marighela; Cuba o Nicaragua) o Àsia (Vietnam, amb V.N.Giap, p.e.) s'han armat ideològicament amb el pensament de l'esquerra.

5.- No esteim plantejant la realitat del fet nacional com una harmonia subjacent, no es pot oblidar que la vida social és sistemàticament desordenada i contradictòria.

6.- Des de la Revolució Francesa és un bloc de classes que uneix la pagesia, la petita burgesia i el proletariat naixent sota la direcció de la burgesia industrial i mercantil el que constitueix la nació, no la nació com a conjunt homogeni i harmònic, sinó la nació com a força històrica. La coalició tàcita de les forces que sostenen la revolució francesa pensa la seva unitat en la idea de nació. En cert sentit, aquest model s'ha apuntat en alguns moments històrics concrets a Catalunya (a la transició democràtica clarament), ja que malgrat la duresa dels conflictes de classe a l'interior de Catalunya, totes les classes socials catalanes (excepció feta de l'alta burgesia que va acabar pactant amb l'oligarquia centralista) i les seves organitzacions polítiques democràtiques han trobat un referent comú al concepte de nació.

7.- L'autodeterminació es pot basar en els Pactes de Drets Humans del 16 de novbre. de 1966 on es pot llegir que "tots els pobles tenen el dret de lliure determinació. En virtut d'aquest dret estableixen lliurement la seva condició política i proveeixen així mateix al seu desenvolupament econòmic, social i cultural". Però l'autodeterminació és clarament exclosa de la Constitució espanyola de 1978, ja des de l'article segon. De totes formes, allò que aquí ens interessa és la possibilitat teòrica de l'autodeterminació, materialitzada en solucions federalistes o en altres tipus més clars.

8.- Això obliga a pensar en el problema de les classes socials i les diverses formes de desigualtat.

EL MIRALL

**AMB EL
SUPORT DE**

Fundació congrés de cultura catalana

Desè aniversari de la recepció de TV-3

Avui resulta habitual pitjar el botonet de la televisió i connectar les cadenes en llengua catalana. Podem escollir entre l'oferta plural. Però no era així de senzill fa deu anys. La importància de la influència que la televisió exerceix en la societat és coneguda de tohom. Algunes anècdotes en són exemple: "A mi deixau-me la televisió, vosaltres feu les eleccions", repetia un dictador; o la trista evidència de comprovar que per a molts només existeix allò que surt a la televisió. El poder hi té un aliat poderosíssim i s'ha resistit aferrissadament a autoritzar noves emissions o a ampliar l'abast de les existents fins que les més recents tecnologies han modelat

un nou concepte del mitjà, les connexions s'han expandit fàcilment més enllà de qualsevol límit geogràfic o polític i l'influx de l'Administració s'ha diluït en un univers telecomunicatiu. No, no va ser gens fàcil alçar els repetidors d'Alfàbia el 1985.

En una iniciativa tan necessària com obligada, l'OCB i Voltor han commemorat l'arribada a les Balears de la televisió que va rompre el sistema exclusiu i monolític imperant des de feia 25 anys. TV-3 va tenir una gran incidència social a les Illes i ha esdevingut l'eina eficaç de normalització cultural i lingüística que hom esperava que fos. A un país tan petit com el nostre li manquen commemoracions com aquesta que esta-

lonin la trajectòria històrica. Per això és bo de recordar i reconèixer els mèrits que tanta gent va contrare en la realització del projecte col·lectiu de dur TV-3 a Mallorca.

A l'acte hi foren presents les més altes autoritats institucionals de les Balears, els presidents del Govern, del Parlament i del Consell Insular de Mallorca, Cristòfol Soler, Joan Huguet i Maria Antònia Munar; el conseller de Cultura Educació i Esports, Bartomeu Rotger; el president de la Comissió de Cultura i Patrimoni del Consell Insular, Damià Pons; el rector de la Universitat de les Illes Balears, Llorenç Huguet; els alts directius de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (Jordi Vilajoana, director general; Lluís Oliva, director de TV de Catalunya; Joan M. Clavaguera, director de les Emissores de Ràdio de la Generalitat de Catalunya; Pere Artigues i Imma Tubella, adjunt de la Direcció General i directora de Relacions Exteriors de la CCRTV); personalitats de la cultura i els mitjans de comunicació; el Dr. Joan Beltran, president del RCD Mallorca; persones col·laboradores, sempre dispostes a acudir en defensa de la identitat del país; i amics de les entitats Voltor i Obra Cultural Balear que gestaren el projecte i el conduïren fins a fer-lo realitat.

Els parlaments que es pronunciaren coincidiren a significar la importància de la televisió en català a les Balears com a manifestació de llibertat personal, pluralitat lingüística i normalització cultural.- E.M.

Amb motiu dels deu anys de TV-3 a les Balears, la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió va lliurar a l'OCB i a Voltor una placa commemorativa. Antoni Mir, president de l'OCB; Ferran Gomila i Maties Oliver, president i gerent de Voltor; i Jordi Vilajoana, director general de la CCRT.

Obertura de l'acte

"Cal una major presència de la nostra realitat illenca a les televisions públiques catalanes"

ANTONI MIR, president de l'OCB.

Benviguts a l'acte commemoratiu dels deu anys de la recepció de TV-3 a Mallorca, en aquest bell indret de les Cases de sa Font Seca, just davall de la serra d'Alfàbia on hi ha instal·lats els repetidors que connecten amb els de Collserola a Barcelona i la Mussara a Tarragona, a la costa principatina. Fa deu anys que TV-3 es rebia per primera vegada a Mallorca i obria la porta perquè tècnicament arribàs a Menorca i políticament al País Valencià. Fa gairebé sis anys que es connectava amb el Canal-33 i la televisió valenciana, Canal-9, i una rera l'altra totes les emissores institucionals de ràdio de Catalunya es captaven aquí.

Ens complau pregonament l'acte d'avui, celebrar la realització d'aquell projecte que ha suposat rebre tantes, i de tanta qualitat, emissores i canals en llengua catalana; ens satisfà la presència de la plana major de les ràdios i televisions de Catalunya i, alhora que ens en manifestam satisfets volem insistir en la petició llargament reiterada d'una major presència de notícies, de per-

Antoni Mir: "Prop d'un miler i mig de persones van fer possible la recepció de TV-3, cadascuna col·laborant de la manera que li era més factible."

sones, de problemes de les Illes Balears en els mitjans de comunicació de la Corporació: en els informatius, en els debats, en els concursos... en tota la programació. I no només per l'amplíssima audiència que tenen a les Balears, ni tampoc per la importància objectiva de la realitat illenca, sinó perquè aquesta realitat, que és la nostra, hauria d'interessar Catalunya. Ja suposam que no és fàcil, però permeteu-me dir-vos que ens ho deveu. Teniu un deute amb les Illes Balears i sabem que en sou conscients. Per això entenem avui la vostra presència com el signe indubtable de la voluntat amb què tracta-

reu de millorar una situació que tots veim millorable.

En un altre apartat, Antoni Mir dedicà unes paraules d'agraïment a les persones que han fet possible l'existència de la connexió i recepció dels canals televisius en català:

Fa deu anys que la televisió arribava a Mallorca i bé ens correspon en aquest acte recordar els qui hi contribuïren de manera decisiva, un capítol d'agraïments que obligadament haurem d'escurçar perquè, si no ho féssim hauríem de mencionar el nom i els llinatges de prop d'un miler i mig de persones que, sense exagerar gens, van fer possible la recepció de TV-3. Uns, amb aportacions econòmiques, altres escrivint cartes al director, altres ajudant a resoldre gestions complicades, en tot cas tothom col·laborant de la manera que li era més factible. Per això us demanaré, que quan em refereixi a les persones que componen aquesta llista, escurçada, que em propòs de llegir, retingueu els vostres aplaudiments fins que hagi acabat, perquè els que són a la llista i els que no hi són mereixen el mateix reconeixement.

Començam recordant els 650 signants del manifest "Volem veure TV-3, ara!", encapçalat, i no només per ordre alfabètic, per Jaume Adrover.

Avui reconeixem els qui, a més de fer la seva aportació econòmica personal, impulsaren amb força una recaptació massiva: potser en Joan Melià en sigui el més singnificat exponent.

Recordam els qui prestaren ajuda tècnica i material, que serien innombrables, però no podem deixar d'esmentar Xavier Peiró, Jordi Aranda i Ramon Figuera, entre tants i tants d'altres, sense oblidar el nostre valent i agosarat cap tècnic, Miquel Nicolau, sempre amb un estaló devora -la seva dona, na Catalina- que aguanten, mai tan ben dit, el centre de telecomunicacions d'aquí damunt, de la serra d'Alfàbia.

El PSM, Partit Socialista de

Aspecte del menjador de Ses Cases de sa Font Seca on tengué lloc l'acte commemoratiu.

Mallorca, per aquella primera proposició que va proporcionar la idea al Parlament balear a favor de la recepció de TV-3, arrelada ja en un llunyà 1984.

Jeroni Albertí, llavors portaveu d'Unió Mallorquina en el Parlament de les Illes Balears, per la seva exposició plena de sentit comú, i el seu vot, que va possibilitar el primer pronunciament favorable de la Cambra per a la recepció.

Els portaveus de tots, absolutament de tots, els grups polítics del Parlament de les Illes Balears que reiteradament han votat mocions i

nostra llengua, com ha de ser.

Totes les persones que han arriscat el seu patrimoni personal posant signatures, avalant el projecte en la primera fase; comprendrem que la seva natural modèstia no permetria que repetís els seus noms, però cal que consti el nostre agraïment per la seva contribució inestimable.

Les autoritats del terme de Bunyola, on són instal·lats els repetidors, per la seva ajuda constant, i particularment el batle d'aleshores, Antoni Colom.

Tanta gent del Principat que ens va secundar decididament, i no

Joan Granados i Jaume Ferrús, director general de la Corporació Catalana de RTV i de TV de Catalunya, respectivament, durant tota aquesta etapa passada que avui commemoram.

Permeteu-me que recordi les paraules d'Ignasi Ribas quan deia que "mai moren batles", que no n'hi ha de persones imprescindibles, però que si n'hi havia d'haver una capaç de dur endavant i reeixir en aquest projecte, aquesta era i és en Maties Oliver, ànima i motor de tota la realització.

I per acabar, significar aquells vint-i-cinc signants de l'escriptura de

Andreu Crespi, vice-president segon de la mesa del Parlament; Damià Pons, president de la Comissió de Cultura i Patrimoni del Consell Insular de Mallorca; Bartomeu Rotger, conseller de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear.

Miquel Calzada "Mikimoto" i Maria Sampol, portaveu del Partit Popular al Parlament. El popular locutor va dir en la seva intervenció que els nous sistemes d'interconnexió permetran de manera natural que les Balears ocupin una major presència als mitjans de comunicació de la CCRT.

resolucions a favor d'aquesta idea.

Gregori Mir, aleshores cap de llista del PSOE i diputat estatal més votat en aquestes Illes, que va posicionar-se rotundament de la banda del sentit comú amb aquell article "TV-3 o la llibertat de triar".

Josep Melià, que amb el seu informe europeista va facilitar a l'Administració central els arguments per a una tolerància que ja passa d'hora perquè es convertesqui en una autorització expressa.

Carlos Martín Plasencia, Francisco Viceda, alts càrrecs d'aquella mateixa Administració central que varen entendre que no era possible posar parets a l'aire, portes al camp.

La Universitat de les Illes Balears, sempre a punt per defensar la

només amb paraules, per esmentar-ne només un parell: Josep Espar Tico, Òmnium Cultural, Joan Carreras i Joan Triadú, llavors responsables d'aquesta entitat, amb una ajuda que va continuar després amb l'actual president, Josep Millàs.

Els ajuntaments que acordaren massivament mocions demanant la recepció, la majoria amb aportacions econòmiques que han estat vitals per a la realització del projecte, aportacions que també feren moltes altres entitats i col·lectius, entre els quals vull esmentar expressament les contribucions solidàries de claudrestes, centres escolars i instituts.

La junta directiva de l'OCB del període 1983-88, presidida per Ignasi Ribas.

constituïció de "Volor" que encapçalaren els ja traspassats, estimats, enyorats Francesc de Borja Moll, Miquel Marquès i Josep M. Llompart, tan presents encara ara i sempre.

A tots, el nostre reconeixement.

"D'aquí a molt poc temps, a qualsevol lloc del planeta es podrà captar, pels sistemes digitals, totes les televisions que es desitgin, quan es vulgui i amb la llengua que s'esculli."

JORDI VILAJOANA, director general de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió.

Si per a la direcció de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió ser avui aquí és una gran satisfacció, el mèrit dels deu anys de recepció de

TV-3 no és nostre, sinó dels qui heu volgut veure'ns i sentir-nos, que amb la vostra iniciativa i esforç vàreu decidir la nostra connexió amb les Balears. La Ràdio i la Televisió de Catalunya no seriem el que som si ens hagués mancat l'interès amb què sempre heu volgut rebre'ns cada dia.

Des que TV3 i la ràdio va arribar aquí tot ha canviat molt en el món de les telecomunicacions. Si llavors la llei dels tercers canals ja era obsoleta, ja no només en l'aspecte políticocultural sinó també tecnològic, ara, el mateix ministre Borrell, a partir de la polèmica que es va plantejar quan vam fer la primera emissió per satèl·lit, ja reconeix que és absurd posar portes al camp. D'aquí a deu anys més, aquestes Illes no sols tendran accés a la ràdio i a la televisió de Catalunya i a Canal-9, sinó a tots els canals de cable en català i en qualsevol altre idioma que vinguin de la península o de qualsevol lloc del planeta. I si fem cas als futuròlegs de les telecomunicacions i als pares de la televisió digital, i jo els faig cas, diuen que aquesta televisió del futur, del futur de demà dematí, serà com una gran xarxa d'Internet on cada usuari o telespectador, sigui on sigui del planeta, podrà veure el que desitgi, quan vulgui, a cada moment i en la llengua que esculli. Quin sentit tenen, doncs, en aquest univers telecomunicatiu que estem plantejant, les restriccions legals de posar portes a l'espai? No estem parlant d'un futur llunyà: la televisió digital que permetrà totes aquestes coses ja és aquí.

Segurament mai no ha existit una oportunitat millor per a reorientar la nostra estratègia, i en general el nostre projecte, que el moment present. La Ràdio i la Televisió de Catalunya va cap a un nou segle en el qual el concepte de televisió no tindrà res a veure amb el que ara entenem quan utilitzem aquesta paraula. Diuen, els qui en aquests moments estan decidint sobre la televisió, que aquesta paraula esdevindrà anacrònica ràpidament, que la substi-

Llorenç Huguet, rector de la Universitat de les Illes Balears.

tuirà una altra que definirà millor el nou producte que tindrem al nostre abast, com va succeir amb el telèfon que era conegut pels nostres avis com el "telègraf parlant".

Estem en ple viatge en un món on el destí és ambigu, arriscat, incert i, evidentment, canviant dia a dia. Però com que no hi ha res amb més força impulsiva que el somni de la innovació, afrontem el canvi i el nou repte que se'ns planteja amb entusiasme i pensant que, si és ple de riscos també és ple d'oportunitats.

El primer gran repte que tenim és el del model i està connectat amb la idea de no restar aturats, perquè si ens aturem significarà anar enrere. Si volem ser al món hem de saber que el món comença, com diu Mikimoto, a Sant Joan Despí, comarca del Baix Llobregat, segueix pel passeig de Gràcia, continua cap a Palma, València, Elx i Perpinyà i, com han demostrat les nostres primeres emissions via satèl·lit, les possibilitats són infinites.

Un mercat de 10 milions de persones és un mercat televisiu prou important, i aquesta és una gran prioritat.

Fins ara, les lleis de l'Estat, sense excepció, han impedit l'existència d'un espai audiovisual que cobreixi tot l'espai de llengua i cultura catalanes. Això, tècnicament, també s'acaba.

Tot i que no podem oblidar que el futur té un sentit dual d'oportunitat i de perill, i de la mateixa manera que no poden impedir que una comunitat pugui accedir a l'oferta televisiva que vulgui, un univers amb 100 o 150 canals utilitzarà principalment les llengües majoritàries. El repte és saber afrontar la nova situació fent-la favorable, un repte que no volem assumir sols els de Sant Joan Despí, sols els del Principat, perquè junts ho farem millor.

El segon repte és continuar amb el nostre objectiu de normalització lingüística i cultural, connectar-lo amb l'objectiu global de normalització nacional i, al mateix temps, atreure els millors talents creatius del nostre àmbit cultural, saber identificar i respondre a la multiplicitat de noves necessitats de l'audiència i saber captar i difondre una societat rica i complexa en procés de canvi però decidida a existir.

El tercer gran repte és liderar les noves possibilitats que ofereixen els avenços tecnològics: els satèl·lits, el cable, la interacció... La televisió del pròxim futur ens parlarà interactivament i la "caixa tonta" cada vegada serà més llesta, més col·laboradora, més participativa.

També al voltant de la nova televisió hi ha reptes industrials. La indústria audiovisual serà una de les més potents del món. A les Balears teniu una gran indústria turística, però també heu de pensar que teniu moltes possibilitats per a una indústria audiovisual. Als EEUU hi ha grans companyies, considerades pràcticament imparables, com la CNN o la Walt Disney, que troben que encara tenen poca dimensió i van fent més fusions per a esdevenir més i més grans. No pot ser que aquí, els que estem tan a prop i tenim tantes coses que ens uneixen, no siguem capaços de treballar conjuntament.

Quin és el nostre posicionament de cara les Balears?

1 - Establir acords amb el govern autonòmic per assegurar no solament més presència informativa

sinó també, en un futur molt proper, arribar a fer desconnexions, tal com fem al Principat.

2 - Finalment volem compartir un somni comú: liderar la producció audiovisual a la Mediterrània. Tal com escrivia recentment Baltasar Porcel, Mediterrània conceptualitzada com a totalitat construïda per diversitats. En aquest sentit, les terres de parla catalana constitueixen una excel·lent plataforma de reflexió, de comparació i d'acció, una acció que comença avui aquí explicant-vos el somni. Estic segur que, tots plegats, els propers anys el podrem dur a terme.

I ja no diré res més. Deixaré que una persona que cada dia és a la ràdio i a la televisió, us parli de les sensacions que un professional té quan es comunica amb vosaltres. Em refereixo a Miquel Calzada, "Mikimoto".

"El sistema d'interconnexió permetrà la participació natural de professionals de les Balears a la Televisió de Catalunya."

MIQUEL CALZADA "MIKIMOTO", realitzador i presentador de ràdio i televisió.

Seré breu. Subscriu tot el que ha dit el director general de la Corporació de RTC. Però m'agradaria posar l'accent en una qüestió particular, la

de la normalització, que si bé passa per molts diferents àmbits, vull dir quatre paraules sobre l'àmbit dels mitjans de comunicació.

Avui celebrem el desè aniversari de l'arribada de TV-3 a Mallorca, que desitjaria que fos com l'inici d'una nova relació amb les Balears en el sentit de respondre a allò que sovint ens pregunten, a mi o a directius de la televisió: Per què no hi ha més presència d'aquestes Illes, més presentadors o conductors d'aquestes Illes entre la gent que us dediqueu al *metier* de la televisió?

Si en aquests deu anys s'ha corregut l'espai que arriba fins avui, m'agradaria creure que a partir d'ara s'aconseguirà la mena de col·laboració que se'ns reclama i que ja ha avançat el director general de la Corporació fa uns moments. Els sistemes d'interacció permetran que no hàgim de recórrer a certes quotes d'obligat compliment, sinó que la presència i la participació d'altra gent serà el resultat d'un fet natural. Si TV de Catalunya pot establir una delegació a les Balears tindrem en definitiva més professionals, presentadors o realitzadors, interconnectats amb Sant Joan Despí, i més informació a la pantalla referida a les Balears.

Si amb tot això aconseguim també que l'ús social del català augmenti, crec que tots ens en podrem sentir ben cofois,

Moltes gràcies.

"Desig que properament estiguem aquí per celebrar, no solament un aniversari de TV-3, sinó també el de la nostra televisió"

MARIA ANTÒNIA MUNAR, presidenta del Consell Insular de Mallorca

Com a presidenta del Consell Insular de Mallorca és per a mi un motiu de satisfacció poder ésser aquí en el desè aniversari de la Ràdio i la Televisió de Catalunya.

Crec que és un bon moment per recordar la defensa que fa deu anys vàrem fer al Parlament i esmentar les argumentacions que empràrem. Vàrem defensar la TV de Catalunya parlant de tres temes importants: el fet de la llibertat per decidir cadascú el que volia veure, el fet de la importància de l'existència de la pluralitat, i el fet de la necessitat de la normalització lingüística a través dels mitjans de comunicació.

La veritat és que després de deu anys, que són tants i tan pocs, alguns d'aquests fets, afortunadament, ja ningú no els discuteix. I precisament ara ens trobam en una situació en el Congrés que fa que també sigui un bon moment per considerar que tenim l'oportunitat, amb la nova legislació, d'aconseguir ja no tan sols una televisió per a la nostra Comunitat, sinó de fer una passa més envant que possibiliti una televisió per a les distintes Illes. I és aquí precisament, com a presidenta del Con-

Pere Sampol, portaveu del PSM al Parlament, i Sebastià Serra, regidor del PSM a l'Ajuntament de Palma, en companyia de "Mikimoto". La proposició d'aquesta formació nacionalista va permetre que el Parlament donàs suport a la iniciativa de dur TV-3 a Mallorca.

sell Insular, que crec que tenim un important repte i un important deure. Un repte i un deure que els membres actuals de la majoria no poden en absolut defugir. Crec que ara és un bon moment per reflexionar i per tirar endavant el que serà en el futur la nostra televisió.

Desig que molt properament estiguem aquí, no solament per celebrar un aniversari de TV-3, sinó també el de la nostra pròpia televisió.

Moltes gràcies.

Jeroni Albertí, fundador d'Unió Mallorquina, que amb la seva exposició plena de sentit comú i el seu vot, va fer possible el pronunciament favorable de la Cambra.

"Els mèrits que van permetre iniciar el camí de la recepció de TV-3 no són del Parlament ni de les forces polítiques, sinó de la societat civil que es va mobilitzar i la va reclamar".

JOAN HUGUET, president del Parlament de les Illes Balears

És difícil parlar, xerrar o rallar en nom del Parlament de les Illes Balears perquè el Parlament representa l'autoritat política de tot el poble, la voluntat de les Illes Balears, com molt bé s'ha dit en l'acte de presentació. Per tant, el president és un més dels seus membres, i el breu parlament que jo us pugui fer no serà altra cosa que la voluntat de la suma

de totes i cadascuna de les forces de la Cambra.

M'agradaria que avui em permetéssiu expressar en un llenguatge col·loquial, llevar-me l'americana de president del Parlament i rallar com un ciutadà més. Perquè fa deu anys, el camí que es va iniciar amb tants d'esforços no va ser a causa dels mèrits del Parlament ni de les forces polítiques, sinó de la societat civil que es va mobilitzar i va reclamar perquè l'emissió que esteim veient avui i ara fos normal, perquè normal és que ens entenguem amb la nostra llengua. La normalitat és l'autèntic

Lluís Oliva, director de la Televisió de Catalunya.

protagonista d'aquest desè aniversari. El que van fer les autoritats, a poc a poc, va ser entendre que no es pot anar contra un fet natural, i que, efectivament, si al camp no s'hi poden posar barreres, molt manco a l'aire.

Si som aquí per celebrar la televisió catalana, aquests deu anys s'han de celebrar també a tots els pobles de les Illes Balears. Supòs que no hi ha ningú que em pugui atribuir, en aquest moment, un menorquinisme dur i pur si vull recordar avui, i amb veu ben alta perquè és de tots conegut, el gran esforç que va fer Fernando Rubió i Tudurí perquè aquesta televisió que també és nostra es veiés a l'altra illa balear. I tampoc no podem oblidar l'esforç constant de Joan Granados,

que va haver de repetir fa un parell d'anys quan televisions privades, per decisions preses en un moment determinat, invadiren freqüències que haurien impossibilitat que seguíssim rebent TV-3.

Però allò que és més polit de tot, més preciós de tot, més maco és que a la primeria, quan es va començar a veure TV-3, en el bar senties que la gent deia: Jas, aquests parlen com noltros, xerren com noltros!

Crec que la tasca normalitzadora ha de continuar cap endavant i que, efectivament, la presència de les nostres Illes de cada vegada ha de

Jordi Vilajoana: "A les Balears teniu moltes possibilitats per a una indústria audiovisual. Els qui estem tan a prop i tenim tantes coses que ens uneixen, hem de ser capaços de treballar conjuntament", i va afegir que el seu gran somni és potenciar i liderar la producció audiovisual a la Mediterrània.

tenir més pes específic dins tota la programació. Aquesta és també la nostra contribució. I amb açò, perquè crec que es digne de fer constar, la tasca que va iniciar TVE fa més de deu anys a través de les desconexions amb els informatius, l'Informatiu Balear en aquell moment, que va ser una primera passa que va continuar amb la recepció de TV-3.

Per tant, faig vots perquè cada dia sigui, amb la presència de les nostres Illes als mitjans de comunicació i amb el llenguatge de les nostres Illes que té el tronc comú indis-

Maria Antònia Munar, presidenta del Consell Insular de Mallorca: "Vàrem defensar la TV de Catalunya parlant de la importància de la llibertat per decidir, l'existència de la pluralitat i la necessitat de la normalització lingüística."

cutible de la llengua catalana, un temps realment més normal per a tots nosaltres, més expressiu de la realitat cultural. La coexistència de les cultures és la riquesa d'un poble.

Moltes gràcies.

"Normalitat és rebre la informació en la teva llengua"

CRISTÒFOL SOLER, President del Govern Balear.

Les meves paraules en aquest acte només poden ser de felicitació. Felicitats perquè es compleixen deu anys des que, a les Balears, comptam amb la recepció de la programació de TV-3. Felicitats perquè, com ja han ressaltat moltes veus aquests dies a la premsa i als mitjans d'informació, aquests deu anys han obert una nova etapa per als habitants de les Illes.

En aquesta etapa, els que vivim a les Balears ens hem acostumat a tenir, a casa nostra, una altra oferta informativa i, a més a més, una programació d'oci i entreteniment variada i completa. TV-3 ha enriquit, per tant, la capacitat dels habitants de les Balears d'accedir a una oferta televisiva més plural i més rica. Una avantatge que, des d'aquí, valoram molt

positivament. Diria, fins i tot, que ja és feina dels sociòlegs estudiar quina influència ha tengut dins el nostre àmbit l'emissió, durant una dècada, de tota una programació emesa des de Catalunya, però amb una vocació informativa universal.

TV-3 ha ampliat el nostre aspecte informatiu. Només per això hauríem d'estar satisfets. Però és que, a més a més, aquesta emissió ens ha arribat en la nostra llengua. Dia a dia, al llarg de deu anys, hem rebut les notícies en català, hem estat pendents d'una programació per a tots els gustos en català, hem prestat atenció als documentals en català o, fins i tot, hem seguit sèries americanes i la relació -de vegades interminable, segons diuen- de capítols de *culebrones* en català. A la fi, televisió per a tots els àmbits socials en català.

Què vol dir això? Vol dir normalitat. Normalitat és rebre la informació en què intervé la paraula en la teva llengua. És evident que les emissions de TV-3 han contribuït clarament a impulsar aquesta normalitat, a reforçar un canvi en el teixit social de les Illes, inicialment poc habituat a veure com la llengua pròpia sortia de l'estricta entorn domèstic. TV-3 i les emissions de Televisió Espanyola a les Balears -que l'any

Joan Huguet, president del Parlament de les Illes Balears: "La tasca normalitzadora ha de continuar i la presència de les nostres Illes ha de tenir més pes específic dins tota la programació."

Cristòfol Soler, president del Govern Balear: "És evident que les emissions de TV-3 han contribuït a reforçar un canvi en el teixit social, inicialment poc habituat a veure com la llengua pròpia sortia de l'estricta entorn domèstic."

passat celebraren els seus 25 anys en antena- s'han integrat dins la nostra vida diària, han aconseguit entrar, d'una manera tranquil·la, en la nostra rutina televisiva. I, a la vegada, han estat suport fonamental a l'hora d'estendre l'ús de la llengua pròpia.

Com vostès saben millor que jo, en aquests moments el món que vivim no es pot entendre sense la televisió. Fins i tot, alguns arriben a dir que tot allò que no surt a la televisió no existeix. Per tant i des de la consideració d'aquest poder real, el poder de la televisió, vull agrair a tots els responsables de TV-3 i de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, el fet d'haver-nos tengut sempre en compte i, a la vegada, celebrar amb tots vosaltres aquest aniversari, els deu anys de recepció de TV-3 a les Illes.

Moltes gràcies. □

Les fotografies són de Pere Carmona

Eusèbia Rayó

MIQUEL LÓPEZ CRESPI

Vaig néixer a Palma el 13 d'agost de 1951. No m'agradava massa anar a l'escola quan era petita, amb prou feines vaig acabar el batxillerat. De major, quan ja feia anys que feia feina, vaig decidir-me a reprendre els estudis. Vaig fer el Batxillerat Superior en la modalitat nocturna, l'accés a la Universitat per a majors de 25 anys i fins a tercer d'Història. Tot això amb interrupcions, perquè mentrestant vaig tenir dues filles. Tenc l'esperança d'acabar algun dia la carrera, però no sé quan serà.

La meva activitat professional no té res a veure amb el món de les lletres, sóc funcionària, administrativa, actualment de la CAIB.

La meva vida literària s'inicià l'any 1984 en què vaig proposar-me seriosament escriure la meva primera novel·la. Abans havia escrit algunes narracions curtes i havia començat coses que no arribava a acabar. Aquesta primera novel·la és *Escac a la princesa*. La vaig enviar al premi «Guillem Cifre de Colonya» 1985 i va quedar entre les finalistes.

Durant l'any següent, vaig enllestir el segon dels meus llibres, *L'alquímia del cor* i el vaig enviar també al «Cifre de Colonya». Aquesta vegada vaig guanyar-lo.

Fins ara n'he escrit tres més. *Una veu del passat*, *L'exèrcit dels innocents*, que va ser premi de crítica «Serra d'Or» l'any 94 modalitat de lliures per a joves, i *El cor del senyor Rossini*.

Exteriorment supòs que les obres més importants són les dues que han

estat guardonades. A un nivell més íntim, no sabria dir-te si n'hi ha alguna més important que l'altra.

Escac a la princesa ho és perquè amb ella vaig tenir la satisfacció immensa de veure que havia estat capaç d'acabar-la, i perquè em va permetre aclarir algunes coses amb mi mateixa.

Amb *L'alquímia del cor*, vaig veure repetit aquella mena de miracle que era acabar un llibre i vaig adonar-me que d'aquella manera podia donar sortida a una sensibilitat que fins que vaig començar a escriure no em produïa altra cosa que malenconia i recances. Pens que he tengut molta sort de saber-la canalitzar.

Una veu del passat és un llibre de rerefons historico-mitològic, i d'amor i de dones, com diu el meu germà Miquel. És important perquè va ser com obrir un camí nou, una mica allunyat de la temàtica més rondallística dels dos primers.

Quasi paral·lelament, vaig escriure *El cor del senyor Rossini*. Potser aquest llibre sigui el menys significatiu i en canvi és el que m'ha duit més feina. Emperò hi vaig aprendre una lliçó profitosa: que no em convé fer dues coses alhora i que tot requereix el seu temps i el seu treball.

Finalment, *L'exèrcit dels innocents* m'agrada molt perquè es basa en un fet històric real, dramàtic, sobre uns ideals bells i patètics i sobre la vulnerabilitat de la infància.

Així, doncs, la relació dels meus llibres és aquesta: *L'alquímia del cor*, Barcelona, La Galera, 1987; *Escac a la princesa*, Barcelona, La

Galera, 1989; *Una veu del passat*, València, Tres i Quatre, 1990; *L'exèrcit dels innocents*, Barcelona, Barcanova, 1993; *El cor del senyor Rossini*, Barcelona, Cruïlla, 1994.

Generalment, quan començ un llibre partesc d'una idea inicial que m'apunt a un paper i vaig fent com una mica d'esquema "dinàmic", és a dir que vaig afegint i llevant, triant l'alternativa que em sembla més adient... He de dir que no sempre respect aquest esquema, però em dóna una impressió de seguretat, de saber per on vaig, per ventura és només una il·lusió perquè de vegades no ho tenc clar, però a força de fer feina arriba a sortir la cosa.

En general, potser la dificultat més gran amb què he de lluitar és la manca de temps. Quan surt de la feina he d'enllestir les tasques domèstiques. Entre uns treballs i els altres no em queda gaire temps per a escriure. Procur anar fent el que puc. Per ventura més envant, quan les meves filles siguin més independents, serà una altra cosa.

D'altra banda, de vegades se'm fa molt difícil trobar les paraules exactes per a expressar el que vull dir, però crec que tot s'aprén i que amb els anys ho aniré fent cada vegada millor.

* * *

D'ençà que era nina he volgut dedicar-me a escriure. A ca meua hi havia molts llibres car els meus pares eren afeccionats a llegir i supòs que això va influir. Record que quan teniem devers deu anys, el

meu germà Miquel, en Jaume Llabrés i jo jugàvem a ser escriptors, així que la cosa ve de molt enrere.

Com a entrebancs inicials puc assenyalar la manca de confiança en mi mateixa que em duia a pensar que mai no seria capaç d'escriure un llibre sencer. Això de tenir un germà ja conegut en el camp, ho feia encara més difícil. Supòs que més d'una persona degué creure que simplement volia imitar-lo. Esper haver aconseguit trobar el meu espai propi.

Un altre problema va ser el compromís d'escriure en la nostra llengua, una llengua que m'era tècnicament desconeguda. A ca meva havíem llegit les *Rondalles mallorquines*, *L'auca del senyor Esteve*, i poca cosa més en català. A l'escola i al treball emprava sempre el castellà. Ara i tot, pens de vegades que em seria més fàcil escriure en castellà, llengua en la que tenc més recursos, i fins i tot que vendria més, però estic contenta d'haver seguit el que em dictava el cor i em demanava la meua coherència personal.

Com a influències culturals, crec que el fet d'haver viscut a una casa des de la qual es veia la Seu, el passeig de Sagrera i Sa Llonja té la seva importància. D'altra banda, la vida quotidiana ens féu prendre contacte amb la realitat ben aviat. Record les botigues com a veritables centres de conspiracions domèstiques que oferien un mostrar amplíssim de les febleses humanes. I record també un pedacer que ma mare solia avisar un pic o dos en l'any perquè s'endugués les botelles velles de vidre, la roba, esquinçada de tan dur-la, i munts de diaris i de «tebeos» que ja no tenien interès. Aquell home sempre remugava en venir a ca nostra. Deia que en arribar al seu magatzem amb la càrrega, els seus fills (que eren un poc més grans que noltros, però no gaire), es posaven a llegir les nostres deixalles il·lustrades i la feina no els

Eusèbia Rayó: "La nostra llengua m'era tècnicament desconeguda, però estic contenta d'haver seguit el que em dictava el cor i em demanava la meua coherència personal."

retia. Aquí vaig començar a adonar-me que hi havia un altre món molt distint del que teníem a ca meua.

Quant a referències literàries, he de dir que rellegia contínuament. Els pares no podien comprar llibres suficients per a associar la meua febre lectora. Record amb plaer les obres diguem-ne clàssiques d'aventures: *L'illa del tresor*, les d'en Verne, *Ivanohe*, la trilogia del *Moti de la Bounty*. També *Quo vadis* i *Les mil i una nits*, convenientment expurgades (en aquells anys no existien tants llibres com ara dedicats als infants i joves), un llibre d'excavacions arqueològiques gruixadíssim que es deia *La Bíblia tenia razón* o quelcom semblant. I sobretot, llegia molta ciència-ficció. El meu pare n'era molt afeccionat i record especialment haver descobert, devers els deu anys, en Ray Bradbury, autor que ara encara trob magnífic, i n'Asimov, que m'agradava moltíssim, si bé de vegades no entenien prou bé les seves històries.

Crec que un dels problemes més grans dels autors en llengua catalana és la dificultat de dedicar-nos a escriure en pla professional. La nostra llengua té un mercat reduït i pens que és impossible viure de la ploma, sobretot si es té una família. A nivell general, crec que haver de treballar en altres coses provoca una frissor, impaciència més ben dit, per veure acabades les obres, car no es disposa de gaire temps lliure.

D'altra banda, sembla que és difícil publicar. Els editors no sempre estan disposats a arriscar-se amb obres que surtin una mica del que és comercial i de moda. En aquest aspecte, és més fàcil publicar llibres per a infants i joves que novel·les per a adults o poesia.

Crec que els escriptors haurien de donar suport sempre als ideals de la humanitat, la justícia, les llibertats, la lluita contra les desigualtats socials i econòmiques... Però això són opcions personals i cal respectar-les.

La literatura en català crec que està en un moment d'expansió i que es fan coses bones en tots els camps. En l'àmbit dels autors de les Illes, que són els que conec més bé, m'agraden molt na Carme Rira i en Gabriel Janer Manila, i d'aquest especialment la seva faceta d'escriptor de llibres per a infants. Un autor que m'interessa molt per la seva temàtica social és en Jaume Santandreu.

Actualment estic treballant una novel·la que vaig acabar l'any passat. Adreçada també al públic juvenil, toca temes com el de la necessitat de superar esquemes tancats i obrir-se a altres realitats i de fer una passa cap a la Humanitat global, oblidant diferències culturals i racials. □

Còmic en català: el cas d'Espirú

ANTONI MARIMON I RIUTORT

En el món hi ha tres grans centres de producció massiva de tebeos: els Estats Units, d'on ens arriben sobretot els mil-i-un «super-herois»; el Japó, que ha triomfat a Europa amb els seus *manga* (tebeos); i Europa, en especial França i Bèlgica.

És d'aquest darrer estat d'on ens arriba un dels personatges més traduïts en llengua catalana: Espirú. Aquest jove aventurer és notícia per partida doble, per una banda perquè Edicions Junior ha tret al mercat el nou àlbum *Els tres barrets negres*; i per una altra perquè el setmanal del diari AVUI, «L'Avui dels Súpers», va incloure entregues de l'aventura titulada *El raig negre* fins el darrer estiu.

Devers 1983 Edicions Júnior inicià la publicació dels luxosos àlbums sobre aquest personatge. Ara ja n'hi ha uns trenta-quatre, la qual cosa és un fet insòlit dins el conjunt de la modesta producció de còmics en català. Llàstima que no s'hagi respectat la cronologia a l'hora de fer l'edició.

Per sort, des de setembre de 1994 disposam d'un setmanari en català dedicat al món del còmic, si bé es tracta d'un suplement del diari més important de l'àrea cultural catalana. Aquest setmanari, d'una més que notable qualitat, publica dues pàgines de l'època més moderna de les aventures d'Espirú.

Crida l'atenció el fet que no es pugui trobar ni un sol còmic de super-herois en català i que pocs còmics nord-americans hagin estat traduïts a la nostra llengua. Els japo-

nesos tampoc han gaudit de gaire sort, si bé n'és una notable excepció la sèrie *Bola de Drac*. En canvi, els còmics franco-belgues, sobretot els de l'anomenada «línia clara», sempre han tengut una gran difusió en llengua catalana. És el cas, entre d'altres, del sobrevalorat *Tintín*, d'*Astèrix*, el pistoler *Lucky Luke*, *Sergi Grapes* i, és clar, del nostre *Espirú*.

En realitat *Espirú* s'anomena *Spirou* i va néixer a Charleroi (Valònia, Bèlgica) un llunyà 1938. El seu pare va ser el dibuixant francès Robert Valter que treballava per a Editions Dupuis. *Spirou* significa, en el dialecte való del francès, «petit esquiol», i, per extensió, «persona molt dinàmica». Originàriament el nostre personatge era un grum - d'aquí el seu uniforme vermell - que treballava a un hotel. Posteriorment s'hi afegiren diversos personatges secundaris, com Fantàstic, que aporta el contrapunt de sensatesa a les

ansies aventureres d'Espirú, i el baró de Xampinyac, un savi al qual massa sovint li fugen de les mans els invents. I com a tants d'altres còmics, els animals hi juguen un paper destacadíssim. Hi trobam l'Espip, un esquiol força irònic, i, sobretot, el Marsupilami, un ser fabulós, meitat simi meitat lleopard, que ha fet les delícies de tots els lectors.

Les peripècies de l'Espirú i el Fantàstic els duen a tots els racons del món, des de *Palòmbia*, una imaginària república llatino-americana, a la Xina o a l'Àfrica negra. Han de lluitar contra Zantàfic, el cosí malvat de Fantàstic, «Z», un savi foll antic company del baró de Xampinyac, i altres perills i amenaces.

Però mai no perden el sentit de l'humor i les seves baralles i lluites no degeneren en la violència sovint mortal a la qual ens tenen avesats els tebeos nord-americans i japonesos.

Potser precisament per això han estat tan traduïts al català.

Tots els seus àlbums tenen un cert interès didàctic per als estudiants de l'ensenyament primari. La qüestió ecològica sovint és present així com els perills del militarisme (*El dictador i els xampinyons*), la màfia o la guerra freda.

El seu creador, Robert Velter, deixà el personatge cap el 1943. Llavors dibuixà la sèrie el belga Joseph Gillain -Jijé-, que el 1946 donà pas al genial André Franguin, el qual consolidà el personatge i introduí el meravellós Marsupilami. Posteriorment, també dibuixaran Espirú altres creadors, com Jidehém, Michel Régner -Greg-, Fournier, Roba, Tomé i Janry.

En definitiva es tracta d'un còmic simpàtic i amable, amb alguns àlbums que voregen la genialitat (*El turista del Mesozoic* -un precedent del «Parc Juràssic»- i *El tresor dels 7 budes*), apte per a tots els públics i ben a l'abast dels lectors en llengua catalana. □

Antoni Marimon, historiador, és un estudiós de les edicions de còmics.

L'Arxiu Central d'Urbanisme

PERE GUILLEM MIRALLES LE FOLL

Els arxius constitueixen l'element clau del patrimoni històric d'una comunitat, car els documents que s'hi conserven ens proporcionen l'explicació necessària per comprendre l'evolució social i les realitzacions que han tengut lloc en la comunitat. Així, doncs, els arxius esdevenen un registre de la memòria col·lectiva de gran importància com a font històrica i aquí rau una de les raons d'esser de la conservació de la producció documental, però no l'única. El patrimoni històric es construeix dia a dia en el present, i són els arxius d'oficina, els administratius o centrals els que subministraran, en el seu moment, els fons documentals dels arxius històrics. Mentrestant, cal que la documentació sigui correctament organitzada i conservada perquè posseeix un valor immediat: la informació.

L'arxiu constitueix el mitjà que possibilita la recerca d'aquesta informació. Cal recordar la responsabilitat de les administracions públiques expressada per la *Llei de Règim Jurídic de les Administracions Públiques i del Procediment Administratiu Comú*, la qual en l'article 37.1 manifesta el dret dels ciutadans a accedir als registres i als documents que, formant part d'un expedient i amb les oportunes restriccions, estiguin en els arxius administratius. Apareix aquí el concepte d'arxiu com a servei. Es tracta d'un servei amb doble destinatari: d'una banda, els ciutadans i, de l'altra, la pròpia administració que trobarà en l'arxiu

els antecedents i resolucions que facilitaran la seva tasca.

L'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears atorga a la CAIB, en l'article 10.19, la competència exclusiva en matèria d'arxius que no siguin de titularitat estatal. Per tant, la creació d'un sistema d'arxius de les Balears, la conservació de la documentació de les conselleries, personal necessari i la seva qualificació, etc. s'haurà de regular per la *Llei d'Arxius, Biblioteques i Museus*, encara no aprovada. L'absència d'una normativa autonòmica és preocupant perquè el volum de documentació dels dotze anys d'autonomia ha de ser ja prou considerable,

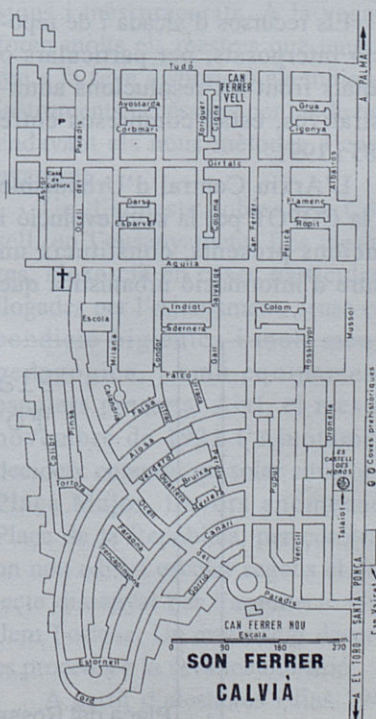
més encara si se li afegeix la documentació del període pre-autonòmic i la que es pugui haver heretat de les antigues delegacions del Govern Central. Tot i així, existeixen iniciatives serioses com la desenvolupada per la Direcció General d'Urbanisme, Costes i Vivenda de la Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori (COPOT), en què vaig participar com arxiver.

L'Arxiu Central d'Urbanisme.

Els òrgans administratius procedents de l'actual COPOT els trobam en la Delegació Provincial del Ministerio de Obras Públicas (Jefatura de Carreteres, Serveis Hidràulics, Jefatura de Ports i Costes, Grup de Ports de Balears, Delegació de Transports, Obres del Port de Palma) i en la Delegación Provincial del Ministerio de la Vivienda (Serveis d'Urbanisme, Fiscalia de la Vivenda i Delegació de l'Institut Nacional de la Vivenda) i en la Conselleria d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Estatge i Medi Ambient del Consell General Interinsular.

La documentació generada per aquest organisme relativa a l'Urbanisme, juntament amb la dels actuals serveis de la Direcció General d'Urbanisme constitueix el fons de l'Arxiu Central d'Urbanisme, el qual és competència del Govern Balear segons consta en la Llei 9/1990, de 27 de juny, d'atribució de competències als Consells Insulars en matèria d'Urbanisme i Habitabilitat.

La importància d'aquesta llei és

cabdal ja que les competències de l'antiga Comissió Provincial d'Urbanisme passen als Consells Insulars a través de les Comissions Insulars d'Urbanisme. No obstant això, el Govern de la Comunitat Autònoma es reserva algunes atribucions, entre les quals l'Arxiu Central d'Urbanisme. L'article 3.6 de l'esmentada llei especifica que "haurà de remetre's (a l'A.C.U.) un exemplar de tot el planejament aprovat definitivament pels Consells Insulars o les Comissions d'Urbanisme d'aquests".

L'organització de l'arxiu, tasca desenvolupada al llarg d'un any, ha consistit en l'elaboració d'un inventari de la documentació de planejament general i sectorial, expedients d'obres en sòl no urbanitzable, expedients de denúncies de mora i expedients de recursos; elaboració d'un index general integrat per fitxes de cada document, ordenació del fons existent, de forma cronològica i per termes municipals; integració dels expedients; elaboració d'un registre de préstec i elaboració d'un registre d'esporgament.

En la Secció de Planejament els documents han estat classificats, d'acord amb la seva naturalesa d'instruments urbanístics, en pla supramunicipal, pla general d'ordenació urbana, normes subsidiàries, projecte de delimitació de sòl urbà pla parcial, pla especial, estudi de detall i projecte d'urbanització. En total s'han catalogat 2.341 documents conservats en 1.512 caps que ocupen 216 prestatges. La documentació

abasta fins a l'actualitat. Els documents més antics corresponen als primers projectes urbanístics del desenvolupament turístic i són conseqüència de l'aprovació el 1956 de la *Ley sobre Régimen del Suelo y Ordenación Urbana*. Alguns d'ells són: PGO de la Vila de Pollença (1956); PGP de Palmanova. Torrenova. Magaluf (1957); PGP Bellavista (1958); PGO Binioarella (1959); PGP de Canyamel (1960); etc. La Secció de Sòl no Urbanitzable agrupa els expedients de 1976 a 1990, data en què la competència fou transferida als Consells Insulars. En aquests expedients s'hi inclouen les autoritzacions d'edificis, instal·lacions i usos d'utilitat pública o d'interès social.

En la Secció de Denúncies de Mora hi trobam els expedients dels peticionaris de llicències de parcel·lació, construcció d'immobles o modificació d'estructures d'aquests, implantació de noves indústries o reforma de les existents que acudiren davant la C.P.U. en demanda de resolució, en no haver tengut resposta la seva sol·licitud per l'autoritat municipal. El període comprès per la documentació és de 1976 a 1990.

Els recursos d'alçada i de reposició interposats, per particulars o entitats front les resolucions administratives, estan compresos entre 1985 i 1991.

L'Arxiu Central d'Urbanisme de la COPOT per la seva evolució i funcions presents, constitueix un centre d'informació urbanística que

centralitza la documentació del planejament de tots els ajuntaments de les Illes, que posa a l'abast de distints professionals una gran quantitat de dades que faciliten les seves tasques. En aquest sentit cal anotar com a repte de futur el fet de l'explotació d'aquestes dades (oferta de sòl industrial, urbanitzable, equipaments...). D'altra banda l'A.C.U. constitueix ja un arxiu de singular importància per a la nostra comunitat, car hi figura registrat el gran creixement urbanístic de les Balears. A través del seu fons documental podem seguir l'evolució del planejament urbanístic: plans parcials, projectes d'urbanització avui fets realitat (Santa Ponça, Platja d'en Bossa, Cala Pi...); d'altres que no han arribat a ser-ho (sa Dragonera, Cala Torta, Capocorb...); plans supramunicipals (Plan Provincial de Ordenación de Baleares); plans de reforma del casc antic de Palma (PERI del Puig de Sant Pere, de sa Calatrava...); etc., així com l'activitat de les distintes administracions que al llarg dels darrers trenta anys han gestionat l'urbanisme a la Illes Balears.

L'A.C.U. és una mostra de la sensibilitat que han de tenir les administracions envers la documentació fruit del seu propi treball, i és el reconeixement d'eficàcia en la gestió documental i de salvaguarda del futur patrimoni històric de les nostres institucions. □

P.G. Miralles Le Foll és llicenciat en Geografia i Història, postgrau en arxivística.

carrer del
baix riera, 1-a
tel: 24 03 86
07009 palma

arts
XISCO
grafiques

Plànols topogràfics
Fotografies aèries

Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Teléfono 72 33 56

07002 Palma de Mallorca

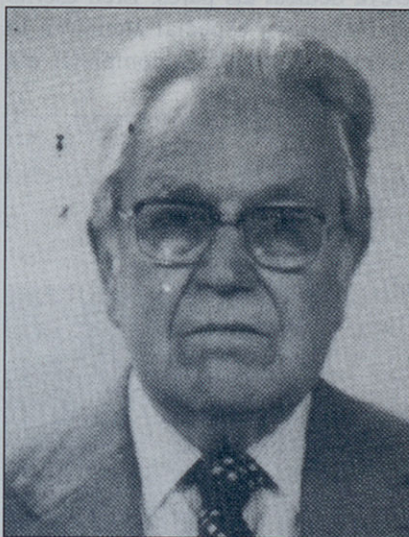
Alguns aspectes de l'activitat pedagògica de Miquel Deyà Palerm durant la Segona República

MANEL SANTANA I MORRO

En la situació de precarietat i manca d'equipaments escolars en què es trobaven la majoria de pobles mallorquins en els primers decennis del segle XX, no cal dir que fou de vital importància la tasca dels mestres rurals. Aleshores les escoles eren unitàries, és a dir d'un sol mestre, cosa que l'obligava a tenir cura de l'ensenyament de tots els nins i nines del poble independentment de l'edat i nivell acadèmic assolit. Tot plegat feia que l'educador hagués de tenir una preparació cultural molt completa per poder suplir així l'enorme manca de mitjans. Amb aquest article volem rendir un senzill homenatge a D. Miquel Deyà Palerm, mestre d'escola, que va exercir la docència a Consell entre els anys 1930 i 1940, on va introduir les tècniques del pedagog francès Celestin Freinet i edità la revista escolar "Consell".

Durant la Segona República (1931-1936), en un context ideològic que prioritzava l'educació pública, es crearen les condicions idònies per tal que s'introduïssin reformes en els sistemes d'ensenyament, a més de permetre la presència de nous corrents pedagògics. L'interès del nou govern per l'escolaritat va superar qualsevol època i moment històric¹. Això es va traduir en la construcció de nous edificis escolars i la seva dotació de material didàctic i pedagògic.

Foren molts els pobles mallorquins que es beneficiaren d'aquest interès per l'ensenyament durant la República. Se subvencionaren pro-

jectes per a la construcció de nous edificis escolars de majors dimensions i més preparats. A la vegada foren molts els mestres que tengueren a la seva disposició els mitjans i instruments necessaris per tal de tirar endavant els nous mètodes d'ensenyament.

Un d'aquests pobles fou Consell, on l'ensenyament, fins aleshores, s'exercia en cases particulars, llogades per l'Ajuntament, sense cap condició higiènica i molt menys pedagògica, i amb equipaments escolars precaris. Així, el mes de novembre de 1931 l'Ajuntament decideix comprar un solar situat a la Plaça Major, llavors anomenada Plaça de la República, per construir un nou edifici escolar segons el projecte dissenyat per l'arquitecte Guillem Forteza. Un any i mig després es procedia a la seva inauguració.

A partir d'aleshores i fins 1940 Miquel Deyà Palerm va posar en

pràctica els nous mètodes pedagògics de Freinet i l'aprenentatge mijançant la impremta. Miquel Deyà era partidari d'un ensenyament en el qual el treball cooperatiu i autogestionari fos la base de totes les adquisicions dels nins. D'aquesta manera va plantejar al Consell Local de Primera Ensenyança i als alumnes mateixos, i amb el vist i plau del rector, la possibilitat d'adquirir una impremta. Pretenia que els al·lots i al·lotes aprenguessin a llegir i a escriure mijançant la confecció per part d'ells mateixos d'una publicació escolar. La idea fou ben rebuda i es va organitzar una col·lecta per recaptar els diners necessaris per adquirir una petita impremta que valia 153 pessetes. Mitjançant els donatius dels veïns de la localitat aconseguiren arrebregar 142 pessetes; això, afegit a l'assignació anual de l'Estat per adquirir material escolar de 45 pessetes, feren que l'adquisició de la impremta i la posterior creació d'una revista fos un fet.

El primer número de "Consell. Periódico Infantil" va aparèixer el mes de gener de 1934. L'equip de redacció estava integrat pels mateixos alumnes, els quals s'encarregaven, amb l'ajut de Miquel Deyà, d'escriure els articles i de la posterior tasca d'imprimir-los. La revista estava editada en català i castellà, ja que Miquel Deyà donava molta importància a l'ensenyament en la nostra llengua, fet que li causà més d'un maldecap, tal com veurem més endavant, en esclatar la Guerra Civil ja que fou acusat de separatista. La

periodicitat de la publicació fou mensual, i únicament es va interrompre en els anys de la Guerra.

La revista estava organitzada en diferents seccions de notícies locals, personatges de la nostra història, ressenya d'excursions, festes i cultura popular, etc.

La correspondència interescolar era una de les altres activitats que preveia la teoria educativa de Celestin Freinet. Amb aquesta intenció, Miquel Deyà va intercanviar la revista amb altres escoles dels Països Catalans i de la resta de l'Estat

Es reberen també cartes de felicitació i donatius d'arreu d'Espanya. "El magisterio balear" va dedicar en les seves planes un article admirant el treball pedagògic de Miquel Deyà dient, entre d'altres coses, que allò que no havien aconseguit els centres escolars de Palma, ho havia duit a terme Miquel Deyà a Consell.²

A més dels articles redactats pels alumnes, la revista en alguna ocasió n'incloïa algun del mateix Miquel Deyà dedicat als pares. Eren escrits on es posava especial atenció a la necessitat que el nin completàs els

i pagesa de la utilitat en el quefer diari d'una bona educació. Aquest paràgraf n'és un exemple:

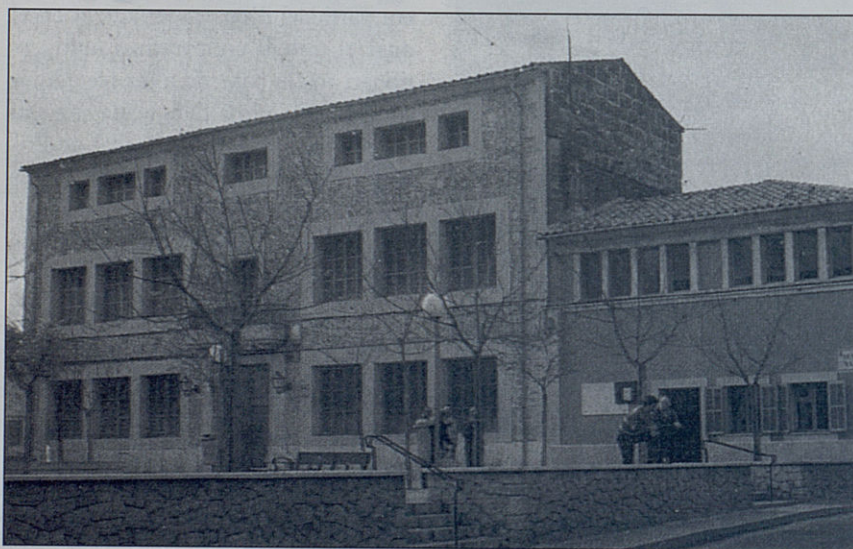
*"L'obrer de demà necessita saber fer comptes. L'obrer ha de saber fer bé el seu ofici, si és picapedrer, fuster o ferrer sabrà dibuixar. Si és agricultor, coneixerà la terra, les plantes, la manera de defensar-les del temps. L'obrer necessita saber bé les lleis socials per complir la seva obligació i fer respectar els seus drets. L'obrer no serà res del que hem vist si no va a l'escola."*³

A més de tot això, Miquel Deyà va crear una escola nocturna per tal que hi poguessin assistir aquells alumnes que durant el dia treballaven. El funcionament del centre escolar estava marcat per un caràcter clarament autogestionari i cooperatiu. Es crearen diferents seccions tals com biblioteca, netetja, material escolar, jardí, etc. Tot estava gestionat pels mateixos alumnes.

L'activitat escolar es completava amb les sortides escolars a les possessions de la comarca, i almanco una vegada cada any anaven a la platja. A partir d'aquestes excursions els alumnes escrivien alguns articles. A més, s'organitzaven funcions de teatre (sempre en català) a fi de recaptar diners per adquirir el material que es precisava per l'edició mensual de la revista.

Amb l'esclafit de la Guerra Civil aquesta activitat pedagògica va quedar avortada. La revista es va suspendre i no es tornà a publicar fins l'acabament del conflicte bèl·lic. No cal dir que a partir d'aleshores el català va desaparèixer de la publicació i només s'editaren alguns articles i glosses en homenatge al nou règim. Tot plegat va obeir a l'especial vigilància que la "Comisión depuradora del Magisterio de Baleares" va sotmetre Miquel Deyà.

Els mètodes pedagògics de tarannà progressista i socialitzants que havia duit a terme, a més de les seves preferències en la utilització del català com a llengua vehicular en l'ensenyament, i sobretot la signatu-

L'edifici escolar dissenyat per l'arquitecte Guillem Forteza durant la Segona República per a l'escola de Consell. Actualment allotja els serveis administratius de l'Ajuntament.

espanyol que desenvolupaven experiències educatives semblants. S'intercanviaren revistes amb centres escolars de Maó, València, Castelló, Vilafranca del Penedès, etc.

Aquesta tasca tan extraordinària que es realitzava a l'escola de Consell aviat va despertar l'admiració d'altres centres escolars d'arreu de Mallorca. Per això visitaren Consell nombroses escoles dels pobles de la comarca per comprovar *in situ* els treballs de confecció i edició de la revista escolar. Visitaren també la localitat, per idèntic motiu, l'Inspector General d'Educació, Fernando Sàinz, acompanyat pels inspectors provincials Joan Capó i Ferran Leal.

seus estudis almanco fins el catorze anys, i no els abandonàs abans d'hora per posar-se a treballar. Aquest era un dels problemes més freqüents amb què es trobaven els mestres que exercien a Consell, i segurament també els de la resta de pobles. Per combatre aquesta situació es publicaven en la revista els decrets del Ministeri de Treball que regulaven el treball dels menors de catorze anys, a més d'aquells que prohibien que els treballs de temporada (collita d'ametles i de rem, per exemple) mantinguessin els nins i nines allunyats més de quatre mesos de les aules escolars. Miquel Deyà volia fer entendre a la família obrera

ra i adhesió a la resposta que es féu als intel·lectuals catalans, foren els motius que li varen valer el qualificatiu de separatista.

Les autoritats franquistes enviaren a l'Ajuntament de Consell els anomenats "*Expedientes de depuración del magisterio*"⁴. Es tractava d'un qüestionari dirigit al batle, al rector i a un pare de família "*bien reputado*", que pretenia obtenir informació referent a les implicacions polítiques, sindicals, religioses i morals dels mestres. El prestigi de Miquel Deyà a Consell era considerable i ningú no es va atrevir a declarar res que pogués ésser utilitzat en contra seva. Tot i això, el mateix Miquel Deyà en una entrevista publicada pel "*Diario de Mallorca*" el 10 de desembre de 1989, reconeixia que un membre de la Comissió Depuradora el va escometre i va presentar la revista escolar com a prova del seu catalanisme.⁵

Miquel Deyà Palerm va marxar de Consell el 1940 per a exercir de director al Col·legi Nacional de Son Espanyolet, càrrec que va ocupar fins 1978.

L'any 1989 la Conselleria de Cutura, Educació i Esports en reconeixement a la seva tasca el va guardonar amb el premi Miquel Porcel de pedagogia. □

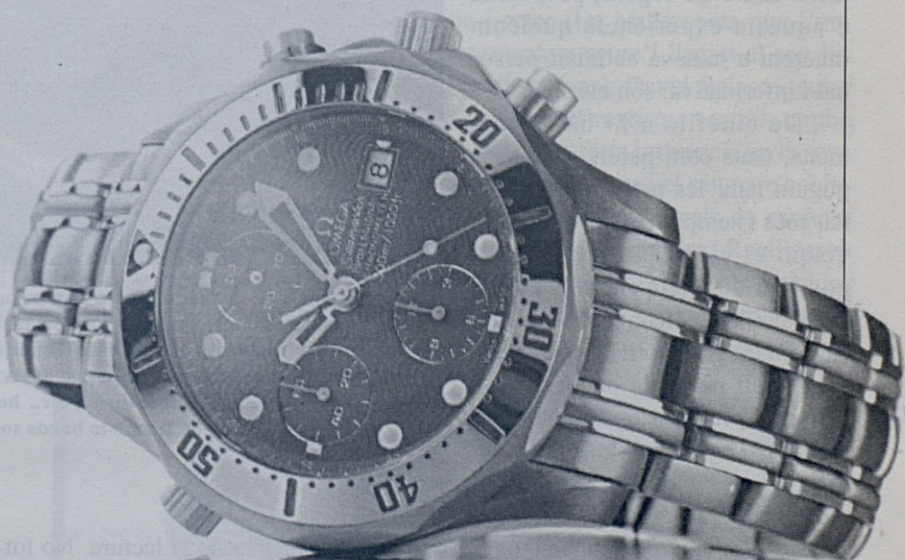
NOTES

1. Jaume Oliver Jaume: L'Arquitecte Guillem Forteza i les construccions escolars a les Illes. "*Lluc*", núm.662, setembre 1976, pg.18-20.
2. "*El Magisterio Balear*", núm.474, 25 dsbre.1933.
3. "*Consell. Periódico infantil*", núm.19, novbre.1935.
4. Arxiu Municipal de Consell. Lligall 259.
5. "*Diario de Mallorca*", 10 dsbre. 1989.

Seamaster

Els valors més alts són els més profunds

Omega Seamaster Chronograph.
Cronògraf automàtic de busseig.
Titani i or de 18 quirats. Cronòmetre
amb certificat oficial. Calendari.
Corona collada. Pulsadors per a ús
sub-aquàtic. Vidre de zafir irratllable
i antireflector. Vàlvula de
descompressió per mitjà d'heli.
Submergible fins a 300 m./1000 peus.
Swiss made since 1848

Relojería Española

FUNDADA EL 1885

C/COLON, 12 - TELS. 72 15 63 - 72 43 44
07001 PALMA DE MALLORCA

Ω
OMEGA

The sign of excellence

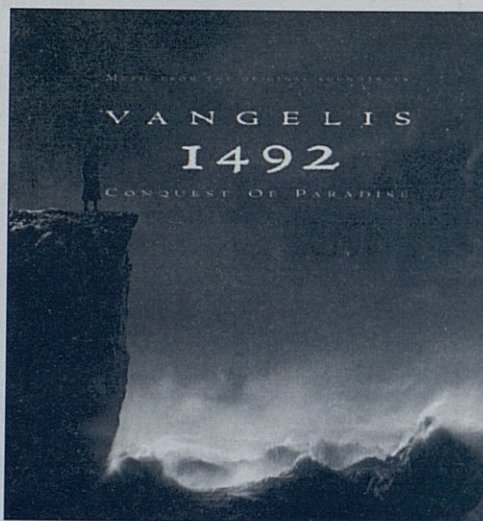
Mirar una mirada

FRANCESC REGUÉ

Molts són els que van al cinema per deixar-se entretenir pel que passa a la pantalla. Altres hi van després d'haver seleccionat l'oferta de la cartellera cinematogràfica amb criteris personals i d'una manera més activa que els primers. Entre els segons, pocs faran d'aquesta experiència quelcom inherent a la seva activitat personal i informativa: són els cinèfils.

De cinèfils n'hi ha de tota mena, tants com parers i tarannàs puguin tenir les persones. Per afinar més i sempre depenent de com visqui el cinèfil la seua afició, podríem distingir entre el cinèfil cordial i l'intel·lectual. El primer, es prendrà l'afició de manera distesa, molt marcada per les experiències cinematogràfiques inicials. El segon, cercarà de trobar resposta en l'acumulació i ordenació d'informació per tal d'ajudar-se a formar un criteri cinematogràfic amb la mesura i el pes del raonament.

El cinema és un aprenentatge. De petits, on ens ensenyen a mirar les mirades -això és el cinema- no és enlloc més que a la sala cinematogràfica. Ai d'aquells nins que n'aprenuin davant el televisor! El fet d'entrar a una sala fosca i de participar del ritu de la realitat imaginària no és mai possible davant del televisor. Aquelles ombres a la pantalla es comuniquen amb l'espectador de manera idònia a la sala cinematogràfica. I aquesta comunicació té unes regles, una sintaxi i una ortografia que només són intel·ligibles

Els professionals de la banda sonora han pogut fer entendre als productors que la seva aportació és fonamental per a obtenir un bon film. Espectacles tan suggerents com "La guerra de las galaxias", "Los pájaros", "Regreso al futuro", etc., ho fan ben evident. Coberta del CD amb la banda sonora de "1492".

amb la pràctica de la lectura. No tothom sap -tampoc no cal- que quan la pantalla s'enfosqueix fins al negre entre dues seqüències, és un signe convencional anomenat fosa. En canvi, tothom entén d'una manera inconscient que aquest signe expressa separació temporal notòria entre dues seqüències.

El cinema té molta influència sobre l'irracional-emotiu humà. És, per ventura, per això que la millor manera de contar un somni és amb l'escriptura cinematogràfica. Aquesta influència en la ment humana ve, si més no, condicionada en gran mesura per la capacitat d'identificació de l'espectador amb la realitat

imaginària que «veu». I, per fi, aquesta capacitat de copsar el real imaginari es potencia gràcies al discurs sonor. I dic sonor i no musical perquè la banda sonora cinematogràfica ha arribat a tal punt d'articulació que és un error pensar que només la música, entesa com articulació de melodies més o menys agradables, és l'única responsable de facilitar la identificació amb el què passa a la pantalla i un vehicle idoni per guiar l'emotiu en l'espectador.

Els professionals de la banda sonora -i no dic només els compositors, sinó també els muntadors musicals i els responsables dels efectes de so- han fet entendre als productors la importància d'aquesta aportació i, gràcies a tot això, es pot gaudir d'espectacles com "Los pájaros", "La guerra de las galaxias" o "Regreso al futuro" difícilment emulables en altres tipus d'espectacle.

Finalment, el cinema ofereix la possibilitat de fruir-lo com a un millor li plagui. Però em deman: hi ha cinema per a tota la varietat de paladars? □

Francesc Regué és membre de l'Associació Balear d'Amics de les Bandes Sonores.

Cecil Blound De Mille, un home de pes

JAUME VIDAL

Cada any, d'ençà que el 1928 es varen crear els Òscars, ens agradi o no ens agradi, estam pendents de conèixer els resultats de les votacions per saber quina pel·lícula roba més estatuetses a la Ciutat de Hollywood. Segur que la senyora H.H. Wilcox, quan va posar aquest nom als terrenys del seu marit, no es va pensar mai que, molt de temps després, seria un dels noms més emblemàtics d'arreu del món. Que jo conegui, hi ha dues versions quant al significat del topònim Hollywood: bosc sagrat o boix grèvol, i tots dos són realment encisadors.

Els esdeveniments haurien pogut ser diferents si un mediocre autor teatral, pioner del cine, que nomia Cecil Blound De Mille, 1881/1959, (ell, pel seu compte, va fer créixer la seva humil "d" minúscula originària), no hagués escollit Hollywood per filmar el primer llargmetratge, un western, de la costa est dels EUA. La història, tal vegada no molt coneguda, ens relata que quan Cecil B. De Mille, Jesse Lasky i Samuel Goldwin fundaren la Jesse L. Feature Play Company el 1913 -la futura Paramount Pictures-, la primera pel·lícula que havia de produir la recent nascuda productora era *The Squan Man* (1914), de la qual el senyor De Mille era el responsable de la realització. Ell, que era partidari de substituir els telons pintats per espais naturals, havia decidit rodar a Flagstaff, Arizona. Quan l'equip de rodatge va arribar al lloc, al futur autor de *Els deu manaments* no li agradà l'atmosfera del poble i segui-

ren en tren fins a un poblet a les afores de Los Angeles, Hollywood. Una vegada instal·lats, llogaren un graner i començaren a rodar en el que en podríem dir el primer estudi. No eren els primers que rodaven a Hollywood, abans n'hi havien treballat d'altres realitzant curtmetratges, entre ells Griffith. Però sí que el senyor Cecil B. De Mille va donar peu a que un any després es creàs un autèntic estudi, el de la Universal, i successivament els de la Warner Brothers, Columbia, Metro Goldwin Mayer, RKO. 20th Century Fox...

Què hauria passat si al senyor De Mille li hagués agradat Flagstaff? Ben segur que alguns habitants li estan agraïts.

Formació. Ideologia conservadora

Deixant a part aquesta anècdota, quines han estat les aportacions de De Mille al cinema? D'una personalitat megalòmana, contradictori i sorprenent a la vegada, De Mille va viure molt influenciat pel seu pare, un convençut i actiu evangèlic, autor dramàtic i actor (De Mille conta que l'impressionava veure'l llegint el seu llibre d'oracions); David Belasco, autor partidari del realisme teatral, també va tenir una forta influència en la seva formació. Belasco i el seu pare col·laboraren en obres teatrals de caràcter marcadament moralista. Realitzaren muntatges amb uns decorats autèntics "quadres vivents", creats amb llum i ombres, tècnica que De Mille utilitzà

Cecil Blound De Mille fou, juntament amb Griffith i Stroheim, el pioner del cinema de gran format, d'epopeies històriques i religioses d'extraordinària monumentalitat.

en les seves pel·lícules. Conseqüència d'aquesta formació conservadora, no és estrany que les pel·lícules de De Mille tinguin un marcat discurs moralista i una forta ideologia dretana i reaccionària.

Entre altres activitats, De Mille s'oposà als moviments d'ajuda a la Segona República Espanyola, fou un dels més apassionats propagandistes de la dreta, donà suport i defensà la política tristament repressiva de la HUAC (Comissió per a les activitats anti-comunistes). L'any 1950, a petició d'ell mateix, l'executiu de l'Screen Directors Guild publicà una sèrie d'ordenances que exigien que tots els membres del sindicat prestassin jurament de lleialtat. Al seu costat s'hi afegien: Leo McCarey, Ronald Reagan, John Wayne, Adolphe Menjou...

Michael Leisen va dir d'ell: "De Mille no tenia matisos. Tot en ell estava escrit en lletres de neó de sis peus d'altura: desig, venjança, erotisme. S'havia d'aprendre a pensar a la seva manera, en lletres majúscu-

les". Orson Welles afirmà: "un fascinant i vell showman", i Jean Loup Bourget va dir: "De Mille era en tots els sentits -direcció d'actors, estil visual, ideologia- un home del segle XIX". Però qui el va definir millor va ser Billy Wilder, que a la pel·lícula *Sunset Boulevard* va fer una sarcàstica burla de les grans batalles a les pel·lícules de De Mille. *Sunset Boulevard* reflecteix la capacitat d'oblit i la manca d'agraïment. Mostra el preu que la ciutat dels somnis fa pagar per les seves il·lusions. En aquesta pel·lícula, el senyor De Mille interpreta el seu propi paper i surt precisament dirigint la pel·lícula *Sanson y Dalila* (1949).

Cinema monumentalista

Ell fou, juntament amb Griffith i Stroheim, el pioner del cinema monumental, del gènere històric, de pel·lícules d'epopeies religioses i de gran espectacularitat (*Rey de reyes*, *Juana de Arco*, *Sansón y Dalila*, *Els deu manaments*). Ressaltant, sobre-

tot, l'esperit nacionalista dels pioners americans. També dirigí melodrames domèstics i pel·lícules sobre el sexe, on l'acció es desenvolupava en dormitoris i sales de bany i, òbviament, la seva ètica al final sempre condemnava el mal; en definitiva, eren pel·lícules de caràcter intimista, on adaptava escenes de vida conjugal, amb detalls satírics i eròtics, que segons alguns teòrics, anunciaven Lubitch i la comèdia sofisticada.

Va tenir excel·lents col·laboradors: Jesse Lasky jr., Mitchell Leisen, Jeanie Mac Pherson, Sam Wood, Anthony Quinn... i dirigí Mary Pickford, Gloria Swanson, Victor Mature, Charlton Heston, Claudette Colbert, Anne Baxter, Loretta Young...

Pel·lícules com *La marca del fuego* (1915), un drama psicològic i morbós, la "Tosca" del cine segons Delluc; *El Mayor espectáculo del mundo* (1952); *The plainsman* (1936), ocupen un lloc rellevant dins la història del cinema. □

Pianos Can. Garcias

Pere Josep Garcias

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

VENDA DE PIANOS VERTICALS I DE COA

Primeres marques europees

BLÜTHNER • BÖSENDORFER • C. BECHSTEIN • FEURICH • FÖRSTER
GAVEAU • GROTRIAN-STEINWEG • HOFFMANN • IBACH • KEMBLE
KINGSBURG • OTTO-BACH • PETROF • PFEIFFER • PLEYEL • RAMEAU
RÖNISCH • RÖSLER • SAUTER • SEILER • SCHOLZE
STEINGRAEBER & SÖHNE • WAGNER • WEINBACH • ZIMMERMANN

Especialistes en pianos per a professionals i pianos d'estudi
El millor servei post-venda. Més de 50 anys d'experiència

AFINACIONS • REPARACIONS • RESTAURACIONS
LLOGUER DE PIANOS NOUS O RESTAURATS
INSTRUMENTS HISTÒRICS
(CLAVICEMBALS • FORTEPIANOS • ORGUES LITÚRGICS)
PIANOS ELÈCTRICS • ACCESSORIS • TRANSPORTS

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Born de Llibres
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Ciutadella	Llibreria Pau	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Inca	Casa Pedrós	Palma	Quart Creixent
Palma	Alcaide	Palma	Selecta
Palma	Aloma	Palmanyola	Papereria Clips
Palma	Balmes	València	Tres i Quatre

I als principals quioscos de Palma.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a.....
Adreça.....
C/.....Núm.....Pis.....
Codi Postal.....Població.....
Telèfon.....
Em subscribo a la revista EL MIRALL, al preu de 3.000 ptes. de quota anual.
Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:
Banc/Caixa.....
Agència/Oficina.....
Cte./Lta. núm.....

Signatura

Casablanca, els meus records

KOLDO ALONSO

A Elena:

*...que toda la vida es sueño
y los sueños cine son.*

No record quina va ser la primera pel·lícula que vaig veure. Segurament una d'aquelles "d'indios i vaqueros", com es deia abans. I segur que em va agradar. Molt, moltíssim. I n'estic segur també perquè abans que començàs vaig picar de peus en el terra de fusta i perquè en acabar vaig aplaudir. Aleshores tot-hom aplaudia quan sortien les lletres al final, "The End".

Record que anava al cine del col·legi dels Salesians de Deusto, a Bilbao. Era diumenge horabaixa i tots els pares ens acompanyaven i ens hi deixaven tots sols. Record que la sala s'omplia a vessar i que un parell de "hermanos" del col·legi ens col·locaven fent d'acomodadors, però amb la diferència que, aquests, més que rebre propines et podien donar una bescollada en el cas que no et comportassis "como Dios manda" (De petit mai vaig entendre com Déu es preocupava tant d'aquestes coses). Quan s'apagava la llum, començava el somni. Un somni gairebé etern ja que avui encara gaudeixo d'aquells records.

Sempre em ve al cap una escena còmica: just devora la casa dels meus pares hi havia una sala de cine de les que en deien de "reestreno". Sempre feien dues pel·lícules i moltes vegades una era de kàrate. Quan això succeïa, a la plaça del barri es feia una mena d'exhibició espontània per part dels al·lots que havien

vist la pel·lícula. Era molt curiós observar aquell grapat de nins fent moviments i pegant potades a l'aire imitant el Bruce Lee de torn.

Aquests mateixos al·lots havien descobert que des d'una finestra del segon pis de l'escala del meu edifici es podia passar al terrat del cine i d'allà al "gallinero". Durant molts de mesos varen tenir gratis sessions

meva mare hagué de venir sovint a avisar-nos que el sopar ja era a taula perquè se'ns havia fet tard. Fou un temps de pel·lícules molt dolentes, però molt divertides.

Varen passar molts d'anys fins que vaig adonar-me que el cinema m'agradava de veritat. El CINEMA, amb majúscules. Que em resultava tan necessari com llegir o escoltar música. Que el setè art és tan important com el primer (que, per cert, mai no he sabut quin era). Que *Yesterday*, *El Quijote*, *Casablanca* o la catedral de Burgos són només distintes cares d'una mateixa moneda. Que Mozart i John Huston són parents llunyans i que Billy Wilder i l'Arcipreste de Hita sortien junts de gresca.

Si la nostra civilització desaparegués i només poguéssim conservar un parell de coses perquè qualcú pogués saber com érem, hauriem de deixar la Venus de Milo, les Meninas, la Cinquena Simfonia, Veinte poemas de amor y una canción desesperada i Citizen Kane. Perquè aquestes són grans obres de la humanitat. També, malhauradament, deixariem les nostres misèries, però d'això val més no parlar-ne; possiblement bastaria la llarga llista de Schindler.

El que vull dir és que ja no es pot comprendre el nostre món sense el cinema. I només ha complert cent anys.

Aquest article no vol esser una mena d'enciclopèdia amb molts de noms. Sempre em deixaria qualcú i segur que seria important. Per exem-

Cartell anunciador de "Casablanca", la pel·lícula que va acreditar Michael Curtiz com a gran director i Humphrey Bogart i Ingrid Bergman com a actors de primeríssima qualitat.

dobles. Llàstima que jo no vaig arribar a temps d'aprofitar-me'n.

Jo hi anava sovint a aquesta sala amb un parell d'amics o amb el meu germà i ens quedàvem a veure les pel·lícules més d'una vegada. La

ple, una de les pel·lícules que més han influït en mi ha estat una d'esgarriosa titulada *Xanadú* i de la qual només record que sortia n'Olivia Newton-John amb uns patins i fent dois. Però va esser la primera vegada que anava al cinema amb la meua al·lota. No record res de la pel·lícula, però sé perfectament com anava vestida. Evidentment, tot dos hauríem preferit anar a veure *To be or no to be*, *El lladre de bicicletes*, *Cinema Paradiso* o *Rebecca*. Però les coses són com són i no com voldríem que fossin. De totes formes, sempre he pensat que si la pel·lícula hagués estat una d'aquestes i no aquella porqueria, qui sap si ella no m'hauria dit que deixàs de parlar i de fer-li carantones i potser encara estaria embaïllada amb el Humphrey de torn.

I parlant de Humphrey, qui no ha emprat mai frases, positures o actituds que abans havíem vist al cinema? Record ara una magnífica pel·lícula del mestre Woody Allen que es deia *Somnis de seductor*. En Woody tenia al Rick de Casablanca com el seu àngel de la guarda i sempre se l'hi apareixia quan el necessitava. Jo, com ell, quantes vegades hauré dit les frases d'en Rick i quantes vegades no hauré pensat que ell hauria d'haver pujat a aquell maleït avió! Però Rick és un vertader sentimental, una magdalena amb gabardina, capaç de deixar guanyar a un pobre infeliç sempre que pugui escapar-se de Casablanca amb la seva muller. Una dona que, igual que Rick, també és capaç del sacrifici més gran per la persona que estima. El mateix Rick, que no compra ni ven éssers humans, va anar al desert per prendre les aigües. Un home que desafia els nazis i deixa que soni la Marsellesa, i que malgrat el seu amor per Ilsa hi renúncia pel bé de la humanitat.

Podria parlar-ne molt i molt de *Casablanca*. Per mi és la PEL·LÍCULA. Amb els millors diàlegs que conec. I això que deien que el guió es refeia dia a dia i que n'Ingrid estava com a boja perquè, com li passa-

va a Ilsa, ella tampoc sabia si estimava Rick o l'idealista Víctor Laszlo. El rodatge fou un vertader desastre i en Michael Curtiz feia jocs de mans per dirigir un guió tan voluble que fins i tot tenia previstos diversos finals.

Si Rick hagués pujat a aquell avió...

Ja he dit abans que no volia citar molts de noms: no vull ser pedant ni un fals cinèfil. Les pel·lícules agraden o no, i cadascú pot triar les seves. Unes fan riure i unes altres plorar; n'hi ha que fan patir i n'hi ha que fan disfrutar; qualcunes fan odiar i altres estimar. A mi, per exemple, m'impressionen les cate-drals, especialment les romàniques.

cit de silicona de...

Tot i el que he dit, no puc deixar d'escriure unes línies sobre tres genis que han signat verdaderes joies dignes de tenir un lloc al Louvre, al Prado o al MOMA: Charles Chaplin, Groucho Marx i Woody Allen.

Chaplin interpretava un inquietant Adenoide Hynkel a *El gran dictador*. En un moment de la pel·lícula, deia: "No vull que els meus obrers estiguin descontents. Afusellau-los tots". Era l'any 1940, i mentre l'altre A.H. semblava tota Europa amb els seus crims, Chaplin combatia el feixisme des del cel·luloide.

Groucho i els seus germans havien menjat ja la sopa de d'annera

"La rosa púrpura de El Caire", un film dirigit amb mà mestra per Woody Allen.

Potser per això sempre m'han agradat aquelles primeres obres mestres en blanc i negre que et fan pensar que el pressupost no ho és tot. I que aquell carretó de nins redolant pels graons mentre la mare ho veu angixada que Eisenstein va filmar fa un munt d'anys, té més art que totes les patades i cops de puny que puguin pegar tota aquesta guarda de taujans que avui invadeixen les pantalles. Igualment, sempre he cregut que té més classe Gary Grant llevant-se el capell que qualsevol galant del cinema actual, i que és més sensual el guant de Gilda Hayworth que el far-

i havien passat més d'un dia a les carreres. Fins i tot varen fer qualche festa a la seva cabina. Discutien contractes que llavors no firmaven i no es feien socis de clubs que admetien persones com ells.

Vaig anar a Nova York per primera vegada el setembre del 92 i res no m'era estrany, tot semblava com si ja ho conegués. És clar, ja hi havia estat moltes vegades a Nova York; i no parlo d'altres vides o de reencarnacions, senzillament he vist un parell de vegades *Manhattan* i *Annie Hall*, dues de les grans creacions d'en Woody Allen. I tot era com ell

m'ho havia contat. Inclús vaig anar a veure-li tocar el clarinet al Michael's Pub, com fa tots el dilluns, i vaig comprovar que en realitat és gairebé més prim i més petit que les seves obres. S'ha de dir que en Woody Allen no va anar a recollir l'Òscar que li donaren per *Annie Hall* perquè coincidia amb l'hora que havia de tocar amb el seu grup. Precisament quan jo el vaig sentir estava en ple procés de separació de Mia Farrow per l'assumpte de l'amor filial. És el prototip d'urbanita que millor que ningú ell mateix ha dibuixat: intel·ligent, tímid, jueu, paranoic i independent fins al punt que marit i muller seguien vivint en cases separades malgrat tenir una relació estable la Farrow i ell. I feia bé.

Ja sé que no he parlat de gent com Hitchcock, que sempre deixava el seu segell personal fent una petita aparició a les pel·lícules que dirigia; ni de Berlanga que amb *Bienvenido Mr. Marshall* despullà les nostres misèries davant el món; o de Luis Buñuel, que és a totes les llistes dels millors entre els millors; o de Coppola, que ha fet una trilogia de padrins memorable. Sé que no he parlat de Vivian Leigh, quan diu que mai no tornarà a passar fam mentre deixa caure un grapat de terra de Tara en la maravellosa i llarga *Allò que el vent s'endugué*. M'he oblidat del mestre Spielberg i del seu avantatjat alumne Harrison Ford i de tots aquells que ara estau recordant. No puc ni vull ser exhaustiu en la relació ja que, a més a més, sempre apareixerà un nou Almodóvar a qualsevol taca del món que ens farà una pregunta del tipus "¿Qué he hecho para merecer esto?", una pregunta que, segurament, no sabré respondre.

Per això sempre tendrem París, malgrat que Rick no pujàs a aquell maleït avió. □

Un Clàssic Europeu

Pianos

Pianos Can Garcias
C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

40 anys de cinema

MIQUEL PASCUAL

*Oh benvinguts, passeu passeu;
de les buidors en farem fum,
casa meua és casa vostra
si és que hi ha... cases d'algú.*

Aquell cantaire galàctic hauria pogut cedir perfectament aquesta cançó al projectista cec, protagonista de *Cinema Paradiso*, i així, amb aquesta invitació, introduir-nos tots els afeccionats del cinema en un món que ens atreu, o ens estira, cada vegada més, un món màgic. Qui dubta que la màga del cinema és una mena de combustible que a generacions senceres ens permet viure?

Asseguts a una mateixa butaca hem vist desfil·lar davant els nostres ulls tota casta de personatges de ficció, mitificats ja alguns, abans, a tra-

vés de la llegenda o la literatura, però mitificats tots, absolutament, un cop traspassats al cel·luloide.

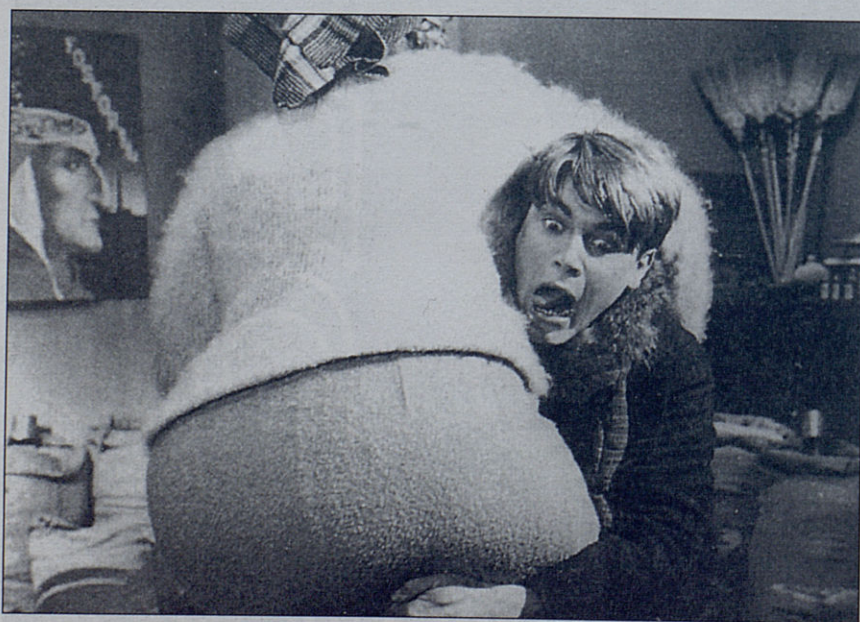
Un emmascarat de plata que parlava castellà de Sudamèrica ens va fer creure, als que compareguérem en aquest món en l'època de la llet de pols, que dalt el quadrilàter es podia fer una interpretació molt particular de la justícia.

Un altre emmascarat, en aquest cas vestit de negre, marcava a sang, al front dels seus adversaris, la lletra Z, inicial del nom pel qual era conegut i rere el qual mantenia la incògnita de la seva vertadera identitat. Era una versió semblant de justicier, armat de sabre en aquest cas, i que únicament modificava el decorat de l'anterior. Fins el molt especial

Alain Delon va fer una incursió en aquest camp. Això sí, no en una sèrie sinó en una sola pel·lícula. El *Tuli-pán negro*, ben igual que els anteriors, també tenia l'habilitat de sorgir en el moment just en què l'humil era sotmès pel poderós, o l'estimada segrestada pels essers més dolents i perversos que la terra ha parit.

La infantesa de tota una generació contemporània transcorria dins sales fosques amb aquestes imatges a la pantalla. Així com passaven els anys, emperò, anàvem omplint molt més proporcionadament les dimensions de la butaca. Al mateix temps, curiosament, cercàvem noves històries, tot buscant, tal vegada, personatges més apropiats i més versemblants. Per dir-ho d'una altra manera, personatges més de carn i ossos. Així, per combatre els comentaris interminables d'unes sobre l'actor francès esmentat abans, els altres utilitzàvem el descobriment de na Raquel Welch en una pel·lícula que vam veure tres vegades i que amb el títol ens permetia d'entendre que aquell descobriment no era més que la repetició d'allò que venia succeint al món feia més d'un milió d'anys.

Però no tot era contemplació luxuriosa en aquells anys a mitjan camí entre la infantesa tardana i l'adolescència precoç, tan ben retratats per Fellini a *Amarcord*. Amb una rialla desfeta davant les pel·lícules de Peter Sellers, interpretant una *Pantera rosa* en funcions d'investigador una mica esburbat, o d'aquelles altres de Jack Lemmon i Walter Mathau, ens adonàrem que ens havia

No tot era contemplació luxuriosa en aquells anys a mitjan camí entre la infantesa tardana i l'adolescència precoç, tan ben retratats per Fellini a *"Amarcord"* (1973).

canviat la veu. Rèiem molt més grui-xat. El creixement continuava.

A partir d'aquí, a poc a poc, descobrírem que el cinema no era tan innocent com l'havíem imaginat. Poguèrem comprovar que hi havia actors, però sobretot directors, que emparats amb uns bons guionistes inventaven o reproduïen històries que anaven dirigides fins el més profund de nosaltres i ens grataven el cervell, el cor i a vegades totes les vísceres per tal de provocar la ràbia, l'eufòria o el plor més delatant. Era un cinema que pretenia conscienciar i situar. Era un llenguatge nou que ens educava i que, al cap i a la fi, ens ensenyava a viure. Aleshores ja omplíem gairebé completament l'espai oferit pel seient de la sala.

A posta, tots aquells que passàrem per aquest aprenentatge i que experimetàrem aquests mateixos sentients érem presoners del cinema i, afortunadament, encara ho som. Pertanyem a una civilització en què el cinema s'ha desenvolupat paral·lelament a nosaltres mateixos, o nosaltres paral·lelament a ell. El cinema ens ha sorprès, i d'ell hem après. És una referència inevitable. Prest o tard, dins qualsevol conversa, s'introdueix el tema referit a la darrera pel·lícula vista o a la meravellosa irrupció d'un nou actor o d'una nova actriu. El cinema fa part del present més rabiós de la gent de totes les generacions actuals, i ho fa de manera positiva. La demostració més clara la tenim en què aquest substantiu màgic ha traspasat les seves fronteres naturals i, en una incursió pels terrenys del parlar popular, s'ha erigit en paradigma de l'excel·lència. Quan no en tenim prou amb expressions com bo, fantàstic, magnífic per qualificar allò que ens ha donat la satisfacció màxima, no trobam altra manera de transmetre-ho més que dient que s'ha tractat d'una experiència *de cine*. Si és de cine... ja no pot ser millor. □

GROTRIAN-STEINWEG

Pianos Can Garcias

L'Obra Mestra

C/ Joan Maura, Bisbe, 10 - Palma (Mallorca)
Tel. i Fax: 46 20 16

Cinema Paradiso

SANTI ADROVER I LÓPEZ

El cinema és un art del nostre temps. És art, indústria i comerç. La seva evolució ha estat fulminant: cap art ha viscut un canvi tan gran en cent anys, transformació, variació d'estils, gèneres, obres mestres i productes impresentables. La seva complexitat és històrica, cultural, social i, per aquesta raó, segueix les lleis de la dialèctica del progrés.

Aquell 28 de desembre de 1895, al Grand Café de París, els germans Lumière van espantar la societat francesa amb el seu invent "El cinematògraf". Havia nascut el cinema i des d'aquell moment mai no ha perdut la màgia ni la capacitat de sorpresa.

Si bé la fotografia havia estat una invenció realment innovadora i espectacular, és cert que tenia limitacions prou significatives, especialment perquè en la realitat les coses i les persones tenien vida i moviment. Edison havia inventat el "kinetoscopi", però aquest aparell proporcionava únicament la visió individual de les imatges. Així que els Lumière feren que la projecció fos pública.

Prest arribarà el "fotograma" de la mà de G. Méliès, i amb les primeres pel·lícules curtes dels Lumière (*Arribada d'un tren*) i les de Méliès (*Viatge a la lluna*) el món obrirà les portes al cinema.

La construcció del que podríem anomenar llenguatge del cinema aparegué de la mà de D.W. Griffith. Creia que el factor canvi d'espai i de personatges podia incorporar-se al cinema de la mateixa manera com

Cartell de "The kid", amb Charles Chaplin de director i actor.

Cartell de "El tercer hombre", dirigida per Carol Reed i amb Orson Welles de protagonista.

passava a altres arts. Arribaren les primeres cares i rostres del cinema i el fenomen del "Star System". Aquests aspectes van fer necessari que les pel·lícules tenguessin una durada considerable i provocaren l'aparició del llargmetratge. Griffith, el gran precursor d'aquests elements, els va posar de manifest al seu cinema (*Intolerància* o *El naixement d'una nació*).

Als anys del cinema mut, destacà un gènere per damunt dels altres: el còmic. Bona part de l'èxit la va tenir un dels genis més grans que ha donat la història del cinema: Charlot.

El cinema podia ser sensible, però també era un gran mitjà de comunicació i d'influència política, com es va veure en el cas de la revolució soviètica i el clar exemple de S. Eisenstein (*El cuirassat Potemkin*). També el cinema alemany i l'expressionisme aportaren un gra d'arena amb autors com R. Weine (*El gabinet del Dr. Caligari*) o Murnau (*Nosferatu*), un cinema ple de tenebrositat, de blancs, negres i grisos.

Els EE.UU. tenien totes les possibilitats que proporcionen els diners i prest es convertiren en una gran màquina conduïda per Hollywood, una concentració de gent amb poder i capital (producció) capaç de crear enormes imperis. Naixeran les grans productores com la Paramount, la Fox, Warner, Universal... i altres. Les grans estrelles s'especialitzaran en gèneres concrets, i els directors conduiran la seva tasca escenogràfica molt personalment i començaran a tenir un protagonisme prou impor-

tant en el desenvolupament de la pel·lícula. Alguns directors seran "fidels" a les pretensions dels productors, però d'altres tendran interès per l'autèntica realitat social, com Von Stroheim (*Avarícia*) o Orson Welles (*Ciudadà Kane* o *El tercer home*). A Hollywood aquesta rebel·lia fou castigada amb l'anomenada *cacera de bruixes* que, com a conseqüència de la guerra freda, intentava evitar la influència comunista al món del cinema. Alguns actors foren valents i s'oposaren a les comissions d'investigació i als interrogatoris.

És ben cert, però, que el cinema necessitava reflectir una realitat social que poques vegades apareixia a les pel·lícules, i a Europa es treballà clarament en aquesta direcció. Sorgiren gent de la talla de J. Renoir a França (*La regla del joc*) i el fenomen del neorealisme a Itàlia, que aportà directors valents com Visconti (*Mort a Venècia*), Vittorio de Sica (*El lladre de bicicletes*), o R. Rossellini (*Roma, ciutat oberta*), capaços d'equilibrar una situació dominada pels estudis de "Cinecittà" utilitzats per Mussolini per a la seva propaganda feixista. Altres moviments importants, com la "Nouvelle vague", aporten gent com Godard o Truffaut (*La nit americana*, una meravella del cinema sobre el mateix cinema).

A poc a poc, Europa s'interessa per a fer un cinema ple de força i vitalisme: el resultat és l'aparició de nous creadors, com Fellini (*La dolce*

Fotograma del film "Cinema Paradiso", dirigit per Giuseppe Tornatore. El rol de protagonista va esser per a Philippe Noiret.

vita) o L. Buñuel (*Viridiana*).

La gran potència econòmica del cinema nordamericà i la seva rèplica a Europa no eren, ni són en l'actualitat, les úniques manifestacions cinematogràfiques. A altres llocs del món (Japó, Xina, Austràlia...) també s'han fet productes dignes, però els factors de distribució, dels interessos econòmics i la pobra acollida que el públic en general ha dispensat a aquest cinema, no han facilitat el seu creixement.

La realitat social actual ha dificultat un nou desenvolupament del cinema. Algunes "bones costums", com la d'anar al cinema, s'ha substituït per altres motivades per la força del fenomen televisiu o del vídeo.

Pot morir el cinema per aquestes raons? En molts d'aspectes el cinema segueix oferint espectacle i ha quedat demostrat que es podien presentar obres de qualitat sense perdre

la visió comercial. I també la sensibilitat i la intel·ligència tenen el seu lloc al cinema del segle XXI.

Ens hem referit a invents, cronologia, directors, pel·lícules, moviments i podríem haver esmentat altres termes igualment destacables en aquest centenari. L'espectacle continuarà i si alguna vegada en teniu qualche dubte recordau l'argument de *Cinema Paradiso* (Giuseppe Tornatore), una altra meravella del cinema sobre si mateix:

«Totó» torna al seu poble en rebre la notícia de la mort d'Alfredo, l'home que li havia fet entendre els somnis i li havia desvetllat la passió pel cinema. Recorda la història de la seva infantesa i adolescència. Tot té sentit en la seqüència final -amb música d'Ennio Morricone de fons- i «Totó» evoca els fotogrames censurats al vell Cinema Paradiso. □

**ESPECIALISTES
EN ARTICLES
DE MUNTANYA,
CAMPING, ESQUÍ
I ESCALADA**

**ES
REFUGI**

NOVA ADREÇA

VIA SINDICAT, 21 PATI INTERIOR
(ANTIC EDIFICI DEL SINDICAT DE FORA)

Tel. 71 67 31 • PALMA

El dia que varen esbucar *Es Capitol*

BARTOMEU ORELL I VILLALONGA

Cent anys de cinema. Quants de records íntimament lligats al fenomen (art? espectacle...?) cinematogràfic! Quants de bons moments ens han fet passar les pel·lícules més interessants, els actors més celebrats, les actrius més admirades...! Quantes d'il·lusions, quants de somnis!

I tot... perquè un senyor, amagat a una petita cabina, passava per un

projector una determinada cinta (cel·luloide, es deia?) i ens feia participar d'aquell engany col·lectiu que tant ens agradava. Però això, a la primera, no podia passar a ca teva; hagués estat poc "solemne" i l'ocasió es mereixia bastant més: és cert que ja hi havia televisió (no som tan vells!), però el cine autèntic, el de colors, el de pantalla gegant, el de

bon de veres, necessitava un local especial, un lloc on tengués cabuda aquella màgia meravellosa i on poguessis culminar tot el seu ritual. Revisar de cap a peus la cartellera, fer una bona coa per treure les entrades (butaca, 66 pts; amfiteatre, *vulgo* galliner, 33 pts.), anar a comprar el paquet d'aquelles enyorades pipes, els caramel·los i les coca-coles, saludar educadament aquell acomodador a qui no donaries mai propina i resar perquè ningú més alt que tu, que no feies l'açada d'un ca assegut, no se't posàs ben davant.

Perquè, és clar, jo no vos estic parlant des *Born*, ni de s'*Augusta*; els cines de tota la vida, aquells que no pots oblidar de cap manera, són els de barriada, com *es Capitol*. Jo vivia a la finca de l'enfront i vos puc assegurar que un dels entreteniments més divertits per als nins del barri... *des Capitol* (com s'havia de dir si no?) era mirar les fotos de la nova pel·lícula que canviaven cada dues o tres setmanes. De vegades, no tot eren les fotos: en els seus bons temps també hi hagué altres elements ornamentals que volien cridar l'atenció dels qui passaven per allà. Encara record aquell "*Coloso en llamas*" que posaren a dalt de la façana, ben destacat amb llums que l'enfocaven, muntats pel tio Sixto, perquè el carrer de Balma ens semblàs a tots un poc *es Born*, la Rambla o la Gran Via.

Per a un ninet com jo, el cinema tenia un lligam especial, sobretot, amb les festes de Nadal. Ja ho teníem quasi institucionalitzat: cada dia dels Reis, acabat el dinar familiar,

"Encara record aquell «Coloso en llamas» que posaren a dalt de la façana, ben destacat amb llums que l'enfocaven. I les cues: butaca, 66 pts; amfiteatre, 33 pts."

tots els cosins baixàvem a la sessió de tres-a-sis on podies trobar fàcilment un centenar d'al·lots, petits i grans, amb moltes ganes de veure la reestrena de "Quo vadis?" (o una de "romanos" qualsevol, que diria en Sabina), i aviam qui era el betzol que la volia comparar amb aquella altra que havien passat per la tele en blanc-i-negre i en petitó. Era l'època de les bufetades d'en Bud Spencer, de les coces d'en Bruce Lee i dels primers monstres japonesos (Oh! Que primitiva aquella "Invasión extraterrestre amb el seu Gotzilla i companyia! Que s'hi assemblen de molt els que surten ara per T5!).

Aquells horabaixes de fantasia, de fer mamballetes quan "el jovenet" tomava d'un cop de puny l'homenot repugnant que l'empipava... Tot allò ajudava a disculpar el monopoli que es Capitol tenia sobre les pel·lícules d'en Manolo Escobar o de la parella Pajares & Estesó: quantes setmanes haguérem d'aguantar les fotos de "Los bingueros"! S'encetaven els

temps de la transició i, amb la legalització del joc, diversos grups de veïnats es mostraren molt actius per evitar que el cine desaparegués per convertir-se en un bingo: recolliren centenars i centenars de signatures perquè des del Govern Civil no es donàs el permís corresponent: a més de l'estima que tothom sentia per l'edifici, el joc no estava gaire ben vist. Deien que, a més, generaria renous de nit, problemes d'aparcament... Ho varen aconseguir, però les cartes ja estaven marcades. Uns anys més tard, el cinema ja no donava doblers: primer, s'havien multiplicat els televisors en colors i, ben prest, començà a haver-hi un esplet de vídeo-clubs a cada barriada i el nombre d'espectadors va baixar en picat. El futur de l'edifici més representatiu de la barriada estava escrit: tirar-lo per avall i construir un bloc de pisos, amb una sucursal bancària - com sempre! - a baix.

Per ço, *el dia que esbucaren es Capitol* vaig pensar que havien en-

derrocat una part de les nostres vides, aquella que pertany als records més estimats de la nostra infantesa; els de bons i dolents; els de regalim i clovelles de pipes; els de corregudes pels passadissos i acomodadors que s'enfaden. Per ço, *el dia que esbucaren es Capitol* vaig entendre que l'exhibició tradicional de pel·lícules anava camí de l'extinció, i ara encara més, malalta i malmesa després de tant de vídeo, de tanta privada i de tant de C+. Per ço, em vaig alegrar tant quan, *el dia que esbucaren es Capitol*, el destí va voler que a les tres de la matinada, assegut tranquil·lament a la meua butaca pogués veure en directe -per televisió, és clar!- la cerimònia de lliurament dels Òscars de l'Acadèmia. Per ventura no tot s'havia perdut... així que, en haver acabat, vaig arribar a la conclusió que era el millor moment per... enviar la son a fer berbes i connectar un vídeo amb "Històries de Filadelfia". Na Katharine Hepburn ho pagava. □

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT

Pça. Cort, 1 - C.P. 07001

MOLINAR

Xadó, 7 - C.P. 07008

ESTABLIMENTS

Pça. Inmaculada, 3 - C.P. 07010

SON GOTLEU

Regal, 105 - C.P. 07008

COLL D'EN REBASSA

Albuera, 1 - C.P. 07007

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar, 104-105 C.P. 07002

BLANQUERNA

Sant Joaquim, 9 - C.P. 07003

RAFALL VELL

Pere Ripoll Palou, 9 - C.P. 07008

SON RAPINYA

Catalina March, 4A - C.P. 07013

GENOVA

Barranco, 2 - C.P. 07015

POLIGON DE LLEVANT

Ciutat de Queretaro, 3 - C.P. 07007

SON XIMELIS

Cap Blanc, 15 A - C.P. 07013

SANT JORDI

Bauçà, 31 - C.P. 071999

SA INDIOTERIA

Gremi Tintorers, 2 - C.P. 07009

S'ARENAL

Pça. Rul. Ian Garcies, 5 - C.P. 07600

Sta. CATALINA

Fàbrica, 34 - C.P. 07013

SON FORTEZA

St. Isidre Llaurador, 25 - C.P. 07005

EL TERRENO

Nuvol, 1 - C.P. 07015

Ajuntament de Palma

COORDINACIÓ BIBLIOTEQUES DE BARRIADA DE L'AJUNTAMENT DE PALMA: C/ ALMUDAINA, 7-A C.P. 07001 TEL.: 71 87 95

«More», una pel·lícula ambientada a l'Eivissa “hippy”

JORDI VIDAL I REYNÉS

*She will make it to island in the son
I will follow her in her shadow
And I'll watch her from my window
One day I will catch her.*
The Nile Song (Roger Waters)

Les Pitiüses eren als anys seixanta un vertader paradís per als anomenats “hippies”, grups humans al marge de la societat, impregnats d'una filosofia pròpia molt relacionada amb la natura, l'amor i el pacifisme.⁽¹⁾ Carlos Gil els va definir com a joves, estrangers en la seva majoria, que viuen en comunitat i que mante-

Filmografia de Barbet Schroeder:

More (1969)
La Vallée (1971)
General Idi Amin Dada (1974), documental sobre el dictador africà
Maitresse (1975)
Tricheurs (1983)
Barfly (1987)
Font: Gran Enciclopèdia Catalana, 1990, t.20, pg.483.

Néstor Almendros, com a director de fotografia:

La Collectionneuse (Rohmer, 1966)
More (Schroeder, 1968)
L'enfant sauvage (Truffaut, 1969)
General Idi Amin Dada (Schroeder, 1974)
La Marquise d'O (Rohmer, 1976)
Cambio de sexo (V. Aranda, 1976)
Days of Heaven (Malik, 1977), Òscar a la millor fotografia (1979)
Kramer contra Kramer (Benton, 1978)
Pauline a la plage (Rohmer, 1983)
Font: GEC, 1990, t.2, p.73.

Fotograma de “More”, pel·lícula filmada a Eivissa (1969).

nen un equilibri de convivència realment admirable.(2) Lluís Ripoll, per la seva part, considera que això és una mica exagerat. Quant a les drogues, tema de la pel·lícula analitzada en aquest article, Ripoll diu que només en consumeixen de blanques.(3) Eivissa era, a més, destí de molts de turistes. Tot plegat donava a l'illa un cert ambient cosmopolita, un lloc de concentració de famosos(4) que inspirà artistes com Barbet Schroeder, com veurem, i Pete Sinfield, que va escriure una sèrie de poemes dedicats a Formentera i que va musicar el grup «King Crimson».(5)

«More»

Amb extraordinària fotografia de Néstor Almendros (Barcelona, 1930- Nova York, 1992), el realitzador francès Barbet Schroeder (Teheran, 1941) va dirigir «More», pel·lícula que mostrava com es destruïa una parella de hippies a causa de la droga. La va produir Jet Films i la varen protagonitzar Mimsi Farmer i Klaus Grunberg. L'argument és el

Pink Floyd.

següent: un jove alemany coneix una al·lota drogaddicta nordamericana de la qual s'enamora. Se'n van plegats a Eivissa i a poc a poc ell també es farà addicte.(6) En definitiva, un jove que cerca un paradís i troba un infern de droga i amor impossible.

Banda sonora de «More»

Pink Floyd, grup musical ja llegendari de rock progressiu, va posar música a aquesta pel·lícula i la inspiració arribà a través de les imatges cinematogràfiques d'una dura història que transcorria a l'illa d'Eivissa. El mateix director va afirmar que l'esmentat grup posseïa una qualitat especial i un fons eteri que el seduïa.(7)

En una setmana el grup enllestí la banda sonora. Va ser la seva primera experiència en el cinema i, sens dubte, la més satisfactòria.(8)

El disc «More» inclou dos tipus de temes: cançons i música instrumental. Roger Waters (Cambridge, 1944), líder del grup, va escriure per a tal ocasió cinc cançons: *Cirrus Minor*, *The Nile Song*, *Crying Song*, *Green is the color* i *Cymbaline*. El tema principal el signà el quartet britànic en conjunt. A part d'això, hi destaquen una escena de festa, un blues, una peça de flamenc (Spanish piece) i la cançó "Ibiza Bar". El disc va ser produït pel propi grup i va ser editat al Regne Unit el juliol de 1969.(9) No cal dir que va ser un

dels seus primers èxits discogràfics.

Pink Floyd eren, llavors: Roger Waters (baix i veu); David Gilmour (guitarra i veu); Richard Wright (teclats i veu) i Nick Mason (bateria i percussió). □

Jordi Vidal i Reynés és historiador i membre de l'Associació Balear d'Amics de les Bandes Sonores.

Fitxa tècnica de «More»:

Luxemburg, 1969.

Director: B. Schroeder.

Intèrprets: Mimsy Farmer, Klaus Grunberg, Heinz Engelman, Michael Chardeli.

Duració: 90 minuts. Color.

Música: Pink Floyd.

Font: AGUILAR, C. *Guía del video-Cine. Càtedra. Madrid, 1970, p.600.*

Fitxa tècnica del LP «More» (Columbia, 1969):

Cara A: *Cirrus Minor* (Waters)

The Nile Song (Waters)

Crying Song (Waters)

Up the khyber (Mason-Wright)

Green in the colour (Waters)

Cymbaline (Waters)

Party sequence (Pink Floyd)

Cara B: *Main Theme* (Pink Floyd)

Ibiza Bar (Pink Floyd)

More Blues (Pink Floyd)

Quicksilver (Pink Floyd)

A Spanish piece (Gilmour)

Dramatic Theme (Pink Floyd)

NOTES:

(1) Una visió desmitificadora del fenomen "hippy" es pot trobar a OLIVER, M.A.; CATANY, T.: *Les Illes*; Jaimes Libros, Barcelona, 1978, pg.194.

(2) Carlos Gil Muñoz publicà l'any 1968 "Juventud marginada", citat a RIPOLL, L.: *Las islas*. HMB, Barcelona, 1978, pg.239.

(3) RIPOLL, L.: op.cit.pg.241. En l'actualitat, en opinió d'aquest escriptor, només resten "neo hippies, que no es lo mismo" (pg. 242).

(4) Sobre el "boom" turístic i el seu impacte social a les Illes vid.PICORNELL, C; SEGUÍ, J.M: *Geografía Humana de las Islas Baleares*. Oikos-Tau, Barcelona, 1989. pg.78-83,90-91.

(5) Cançons recollides a un LP conegut com a "Islands" (1971).

(6) AGUILAR, C.: *Guía del Video-Cine*. Càtedra. Madrid, 1987, pg.600. Qualificada per ell com la millor pel·lícula de Schroeder amb una interpretació acceptable.

(7) LEDUC, J-M: *Pink Floyd*. Júcar, Madrid, 1984, p.57. SIERRA I FABRA, J: *Pink Floyd*. Música de nuestro tiempo. Barcelona, 1986, pg.143.

(8) Pink Floyd tornà a col·laborar amb Barbet Schroeder a la pel·lícula "La Vallée" (1972).

(9) Pink Floyd. 21 Aniversario. ERISA, Madrid, 1988 pg.58.

Un cycle de conferències organitzat per la Conselleria de Cultura del Govern Balear, el Consell Insular d'Eivissa-Formentera i l'Institut Menorquí d'Estudis

C.B.

L'Institut d'Estudis Balearics de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, el Consell Insular d'Eivissa-Formentera i l'Institut Menorquí d'Estudis han volgut adherir-se als actes organitzats amb motiu de la commemoració del centenari del naixement del cinema i han organitzat un cycle de conferències que sota el títol de «100 anys de cinema a les Balears» es durà a terme a les ciutats de Palma, Eivissa i Maó.

Les conferències que integren aquest cycle aniran a càrrec de Carles Fabregat, Ignacio Martín, Vicenç Matas i Antoni Roca, tots ells importants investigadors i comentaristes de cinema, els quals analitzaran com han transcorregut els cent anys de la història del cinema a les illes de Mallorca, Eivissa i Menorca.

Aquest cycle també servirà per fer conèixer als aficionats una mostra de pel·lícules antigues, poc conegudes pel públic, la majoria de les quals han estat realitzades a la nostra Comunitat Autònoma, com ara *El secreto de la pedriza*, *Nacer y morir en Ibiza* o *Eivissa 1931*.

La primera de les sessions d'aquest cycle tindrà lloc dia 14 de desembre, al Centre de Cultura "Sa Nostra" de Palma, continuarà els dies 26 i 27 de gener a la Casa de Cultura de Maó i la darrera de les sessions es farà dia 16 de febrer, a la Casa de Cultura "Sa Nostra" d'Eivissa.

Cadascuna de les sessions començarà amb la ponència d'Ignacio Martín Jiménez, doctor en filosofia i lletres i diplomada en història i estètica de la cinematografia, que tractarà sobre la recepció i el desenvolupa-

ment de l'espectacle en l'àmbit de l'illa de Menorca i sobre els canvis que provoca l'aparició del cinematògraf. L'exposició de la ponència es complementarà amb l'exhibició de la pel·lícula *Festes de Sant Joan de Ciutadella* (1931).

L'acte continuarà amb l'anàlisi que Carles Fabregat, comentarista de cinema del *Diario de Ibiza*, i Antoni Roca, expert en cinema, ambdós coordinadors de la campanya «*Anem al cinema*» promoguda per l'Ajuntament d'Eivissa, faran sobre el fenomen cinematogràfic a les illes d'Eivissa i Formentera. En aquest apartat s'exhibiran les projeccions *Eivissa 1931* i *Nacer y Morir en Ibiza* (1977).

La primera, *Eivissa 1931*, és un conjunt de dos curtsmetratges que provenen de l'arxiu particular de Miquel Font, on es veuen imatges de dones vestides a la manera tradicional i que es passen abans d'anar a missa. També s'hi mostren escenes del mercat d'Eivissa. Es desconeix el nom del realitzador d'aquesta pel·lícula que va ser trobada als encants de Palma.

La segona, *Nacer y morir en Ibiza* (1977), dirigida per Brian Pollard, amb guió de Josep Mari Tur i JR Caubet, és un intent de passar a imatges alguns aspectes de la vida eivissenca.

La darrera part de la sessió tractarà sobre el cinema a Mallorca, es projectarà la pel·lícula *El secreto de la Pedriza* (1925) i Vicenç Matas Miralles, cineasta i fotògraf, farà una anàlisi audiovisual entorn de diversos aspectes d'aquesta projecció. □

«El secreto de la Pedriza» (1925), film rodado a Mallorca sobre intrigues d'amor i contraband.

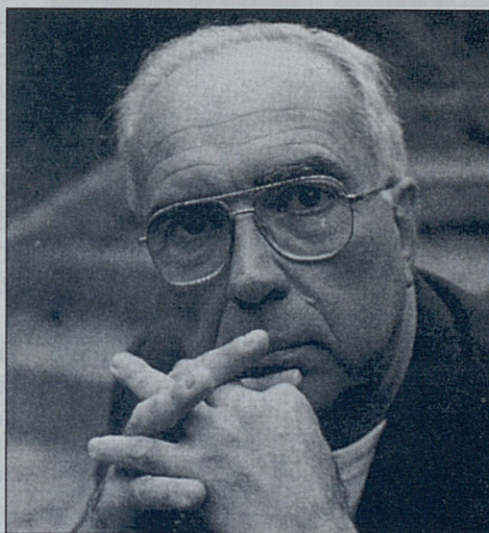
99+1 anys de cinema a "Sa Nostra"

JAUME VIDAL

Aquest mes de desembre, com tothom sap, la indústria cinematogràfica compleix el seu primer segle, tot i que algunes veus pessimistes, però molt autoritzades, opinaven que no arribaríem mai a celebrar-lo. Òbviament, era l'època en què la novetat del vídeo feia perillar l'existència del cine. La veritat és que arreu del món totes les institucions s'aboquen a la celebració de l'aniversari per ressaltar, entre altres coses, la importància i la influència que aquest art ha tengut en la formació cultural de l'home del segle XX. Qui es pot imaginar la societat actual sense el fenomen del cine? El cinema ha esdevingut consubstancial amb la forma de pensar i viure de la humanitat.

El Centre de Cultura "Sa Nostra", que sempre ha volgut posar atenció a totes aquelles manifestacions que suposen l'enriquiment de l'art, va ser pioner a homenatjar l'aparició del cine. Durant l'any 1994, amb el títol «99 anys de cinema», va iniciar una sèrie de cicles dedicats a l'estudi del setè art a partir d'una exhaustiva selecció de pel·lícules "no parlades" i "parlades" d'una importància històrica innegable, tant des del punt de vista ètic com estètic.

Una de les primeres activitats va ser el cicle dedicat a l'estudi de l'evolució del llenguatge cinematogràfic. Sota el títol de «Primer cicle d'història del cinema», presentat pel catedràtic de la imatge de la Universitat Autònoma de Barcelo-

Romà Gubern, Barcelona 1934. Catedràtic de la Imatge de la Universitat Autònoma de Barcelona.

na, Dr. Romà Gubern, es va fer un recorregut per les pel·lícules dels pioners fins als inicis del cine sonor. Es varen presentar cintes dels germans Lumière, Méliès, Porter, Roach, Taylor, Griffith, Chaplin, Murnau, Dreyer, Worsley, Lubitsch, Von Stroheim...

Un segon cicle, seguint la mateixa línia, va permetre estudiar i revisar les cinematografies avantguardistes: Buñuel, Epstein, Abel Gance, René Clair...; la cinematografia nord-americana: Griffith, De Mille, Ince...; així com el cine soviètic: Eisenstein, Pudovkin, Kozintseu, Trauberg, Vertov... Amb aquests dos cicles finalitzava l'estudi del cinema en la seva vessant "no parlada".

El tercer cicle, amb el títol «Clàssics sonors», revisava les primeres cintes parlades, d'importants

directors europeus i americans: *Chantaje* d'Alfred Hitchcock, *La golfa* de Jean Renoir, *Ekstase* de Gustav Machaty, *Judge Priest* de John Ford, *The westerner* de William Wyler, *His girl friday* de Howard Hawks... van ser alguns dels films que vàrem poder contemplar.

Dins l'any 95, en ple centenari (no oblidem que es compleix el 28 de desembre) hem seguit recuperant els clàssics. Sota el títol «10 Directors», hem pogut veure tres pel·lícules de cadascun d'ells: John Ford (*El hombre tranquilo*, *Centauros del desierto*, *El hombre que mató a Liberty Valence*); Billy Wilder (*Perdición*, *Sunset boulevard*, *El apartamento*); Luis Buñuel (*Tristana*, *Ensayo de un crimen*, *Belle de jour*); Orson Welles (*Ciudadano Kane*, *Mr. Arkadin*, *El proceso*); Howard Hawks (*Bola de fuego*, *Me siento rejuvenecer*, *El dorado*); Nicholas Ray (*Johnny Guitar*, *Rebelde sin causa*, *Chicago año 30*); Preston Sturges (*Las tres noches de Eva*, *Los viajes de Sullivan*, *Un marido rico*). A pesar que la filosofia del Centre és revisar els clàssics fins l'any 1960, dins aquest cicle ens ha semblat interessant mostrar la producció de directors com John Huston (*Fat City*, *El hombre que pudo reinar*, *Dublinese*), Andrei Tarkovski (*La infancia de Iván*, *Stalker*, *El espejo*), i el més jove de tots, Aki Kaurismaki (*Ariel*, *Contraté a un asesino a sueldo*, *Leningrad Cowboys go America*), per evidenciar la importància de les noves cinemato-

"La noche americana" (1973), de François Truffaut, pel·lícula projectada en el cicle "Cinema dins el cinema"

grafies dels dos continents.

Continuant el camí que ens havíem marcat en anys anteriors, el 1994 i el 1995, juntament amb altres institucions com la Universitat de les Illes Balears o en col·laboració amb empreses cinematogràfiques de Palma, hem realitzat cicles com **Cinema i patologia** (9 pel·lícules), on hem pogut veure títols de la cate-

goria de *Monsieur Verdoux*, *El gabinet del Dr. Caligari*, *Laura*, *El asesino poeta*... **Cinema i guerra civil**, amb tota una sèrie d'interessants documentals dels dos bàndols enfrontats. **Cinema dins el cinema** (5 pel·lícules) amb obres com *La noche americana*, *El último magnate*, *Fedora*, *Cautivos del mal*... el **Primer cicle d'història econòmica**

"El procés" (1962), d'Orson Welles, projectada en el cicle "10 directors".

al cinema (11 pel·lícules) amb films tan significatius com *Espartaco*, *Iván el Terrible*, *El gatopardo*, *Las uvas de la ira*, *Un dos tres...* **Jornades de cinema i literatura** dedicades a la novel·la negra (12 pel·lícules) amb cintes tan emblemàtiques com *El extranjero* d'Orson Welles, *Más allá de la duda* de Fritz Lang, *El cartero siempre llama dos veces* de Bob Rafelson, *El último refugio* de Raoul Walsh, *Encrucijada de odios* d'Edward Dmytryk... **Cinema de Nadal** (6 pel·lícules) amb títols com *Plácido*, *La quimera del oro*, *Juan Nadie*, *Qué bello es vivir...* i també, preestrenes i homenatges a directors o actors que ens han deixat: *Otelo* d'Orson Welles, *Ocho y medio* de Fellini, *Bearn* de Jaime Chávarri, *Confidencias* de L. Visconti, *Giuletta de los espíritus*...

El cine també ha trobat un espai a començament de l'estiu amb **Cinema a la fresca**, on es varen projectar a l'aire lliure pel·lícules de la qualitat i popularitat de *Tiempos modernos*, *Nosferatu*, *Cantando bajo la lluvia*, *La diligencia*, *King Kong* i tot un seguit d'obres indiscutibles de la comèdia còmica i burlesca amb *El circo* de Chaplin, *Sopa de Ganso* de Leo Mc Carey, *Héroe del río* de Buster Keaton.

Com es pot comprovar, el Centre de Cultura ha demostrat una debilitat inequívoca pel cine realitzat abans de la dècada dels 60, sense que això suposi cap menyspreu per a la cinematografia més contemporània. La raó que ha motivat aquesta política és poder complir amb un dels principals objectius que el Centre s'ha proposat dur a terme: crear un espai on es puguin veure les pel·lícules que, a causa de la manca d'un Filmoteca, no es troben a l'abast del públic, exceptuant les que passen pels canals de televisió. Hem de discutir ara la diferència notable entre la pantalla de televisió i la pantalla d'una sala de cine? □

El correllengua al País Valencià

FRANCESC GASCÓ NAVARRO

No sé si quan aquestes ratlles eixiran publicades s'hauran comès noves barrabassades contra la nostra llengua o si tot anirà millor. Tan de bo!

Algú va dir una vegada que els valencians tenim el nostre país només embastat. Qui diu el país, també hi pot dir la nostra llengua i la nostra identitat...

Amb les eleccions autonòmiques d'aquest maig de 1995, el País Valencià passava d'estar governat durant dotze anys per una majoria socialista (PSOE, o quan convé PSPV), a ser governat per una coalició del PP i Unió Valenciana (partit, aquest darrer, de caire visceralment anticatalanista).

D'ençà d'aleshores el desfici es va instal·lar al Govern dels valencians: l'alcalde de València, Rita Barberà, del PP, interposava un recurs contra l'ordre d'homologació de títols de valencià amb els de la resta del nostre àmbit lingüístic. Paral·lelament, i gràcies al pacte subscrit amb el PP, UV (amb només 5 diputats) assolía cotes de poder inimaginables. El resultat de tot açò va ser una comèdia que, si no fos per la gravetat de l'assumpte, faria més riure que no plorar.

Així les coses, a Alacant, el jove Lluís Xavier Flores, era colpejat per un funcionari d'una biblioteca per haver-se atrevit a demanar les coses en valencià. No hi van dir res els de CADECA.

Per acabar-ho d'adobar, reapareixia l'anomenat "Consortio del Sures-te", associació destinada a desmem-

El dia 9 d'octubre, Diada Nacional del País Valencià, les quatre flames arribaren al cap i casal dels valencians.

El B.O. de les Corts
Valencianes i el D.O.
de la Generalitat són
ara trilingües: castellà,
valencià normatiu
i "lizondia".

brar la "província" d'Alacant del País Valencià, unint-la a Múrcia, Albacete i Almeria, per conformar una nova supra-regió de tèrbols interessos econòmics i, sobretot, polítics.

Vicente González Lizondo (VGL), president d'UV, va ser elegit

(amb els vots del PP i d'UV), president de les Corts Valencianes. El mateix dia de la seua elecció ja va imposar el canvi de normativa a l'hora d'escriure en valencià: s'aplicarien les "normes" de l'autoanomenada "Real Academia de Cultura Valenciana" (RACV), una entitat privada, sense cap reconeixement oficial ni acadèmic, i cimiteri d'elefants del franquisme residual espanyolista i anticatalanista.

Així, el Butlletí Oficial de les Corts Valencianes (BOCV) i el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (DOGV) passaren a ser "trilingües": castellà, valencià normatiu i "lizondia" (llegiu-hi "blaver").

Dia rere dia, l'escàndol lingüístic va anar agreujant-se: el PP va donar a VGL les competències en matèria de normativa lingüística. VGL va canviar els rètols de les

Corts i els va traduir a "valenciano de la RACV". A més a més, es va inventar el nom de tres conselleries: la de Medi Ambient passava a anomenar-se de "Mig Ambient", la d'Hisenda a "Facenda" i la d'Afers Socials a "Assunts Socials".

Els partits de l'oposició (Esquerra Unida i PSOE) i d'altres forces nacionalistes, van demanar al President de la Generalitat Valenciana, el murcià Eduardo Zaplana (president del PP, i elegit President del Govern Valencià amb l'ajut dels vots d'UV), que donàs les competències lingüístiques a l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV), organisme integrat pels departaments de Filologia Catalana de les universitats de València, Jaume I (de Castelló) i la d'Alacant.

La resposta del conseller d'Educació i Cultura, Ferran (o Fernando) Villalonga, del PP, va ser que "amb gran pesar, per la seua part, no podien donar-li les competències a l'IIFV perquè no hi havia consens social quant a l'origen i la normativa de la llengua dels valencians". No hi havia més gran disbarat: als països

La conselleria de Cultura i Educació valenciana ordena revisar els llibres de text escolars per esborrar-hi qualsevol referència a la "unitat de la llengua".

civilitzats, hom té les universitats com a garants de la saviesa i de la normalitat científica. A València, la Universitat pot formar filòlegs i filòlegues, però no pot tenir les competències en matèria de filologia valenciana. També és veritat que el País Valencià compta amb el percentatge de "filòlegs aficionats" per centímetre quadrat més alt de l'univers. Qualsevol persona, tingui

l'edat o la formació que tingui, es considera amb l'autoritat suficient per pontificar sobre l'origen o la normativa o el model de llengua a establir i, àdhuc, per imposar-lo.

Així mateix, s'anunciava una ordre de la conselleria de Cultura i Educació per "revisar" els llibres de text escolars per esborrar-hi qualsevol referència a la "unitat de la llengua", a "llengua catalana" o, Déu ens en guard! a "Països Catalans". Torna la Inquisició i la cacera de bruixes i bruixots catalanistes.

Mentre tot això passava, el senyor VGL, tot fent gala de la seua educació i del seu tarannà habituals, qualificava la variant valenciana del català, escrita en valencià normatiu, com a "polaco absurdo". El PP, i el seu president, qualificaven totes aquestes qüestions lingüístiques com a "chorradas".

Enfront de tot açò, què hem fet les valencianes i els valencians? Malauradament, una gran majoria s'han quedat tranquil·lament a casa passant de tot i mirant Canal-9 en castellà. Una altra nombrosa minoria, malgrat tot, no ens hem quedat

Des del monestir de Poblet, des d'Almansa, des del Carxe (a Múrcia) i des de Guardamar varen eixir quatre flames a recórrer el país dels valencians. (Il·lustració de la batalla d'Almansa en un gravat de començaments del segle XVIII.)

El simbolisme de la senyera de les quatre barres reivindicava que tenim una llengua que compartim, i que no volem desaparèixer com a poble.

plegats de mans.

Ben aviat, però amb molta de feina i voluntat, el Bloc de Progrés Jaume I organitzava el "Correllengua" a imatge del que abans s'havia celebrat a Mallorca.

Quatre flames de la llengua, des del monestir de Poblet, des d'Almansa, des del Carxe (a Múrcia) i des de Guardamar, van eixir a recórrer el país dels valencians durant dotze dies. A reivindicar, amb el simbolisme clar de la senyera de les quatre barres, que els valencians tenim una llengua que compartim amb els balears, catalans i algueresos, i que no volem desaparèixer com a poble.

Van ser dies intensos, de feina, de moltes telefonades, de reunions, de dormir poc, d'informar la gent del que estava passant. Així, les quatre flames anaven sent portades de les més diverses maneres: a peu, corrents, en cotxe, en bicicleta... I a cada poble la rebuda, el parlament, la reivindicació, l'adhesió de la gent. També el silenci (quan no la manipulació interessada) d'algun diari valencià i de la televisió.

En alguns llocs, com ara Alcoi i Elx, les concentracions van ser nombrosíssimes (més de 3000 persones a Alcoi).

Mentrestant, l'alcaldeessa de València, Rita Berberà, no donava cap lloc per a l'última concentració, a la capital. Finalment, i a darrera hora, ens deixà la plaça del Patriarca.

El dia 9 d'octubre, Diada Nacional del País Valencià, les quatre flames arribaren al cap i casal dels valencians. Al matí, però, la "manifestació" oficial i el "discurs protocolari" de les autoritats valencianes. Continuava el mite del "levante feliz".

A la vesprada, milers i milers de valencians i valencianes vam entrar a la ciutat acompanyant les quatre flames (entre 15.000 i 20.000 persones, segons els diaris; 3.000, segons la guàrdia urbana i el diari antivalencianista "Las Provincias"). Ens vam reunir a la plaça de la Mare de Déu o de la Seu. Allà, contents i emocio-

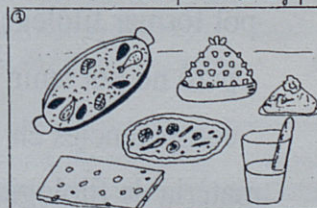

Joan Fc. Mira (president d'AC), Antoni Mir (president de l'OCB), Lluís X. Flores i Manuel Sanchis-Guarner reberen els darrers relleus de les quatre torxes que durant dotze dies havien recorregut tota la geografia valenciana.

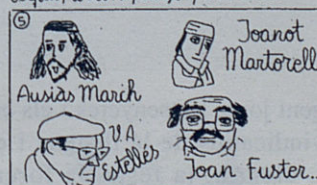
Bloc de Progrés a la Diada Nacional del País Valencià
L'AUGA PER LA NOSTRA LLENGUA I PEL PAÍS VALENCIÀ: el correllengua.

Les valencianes i els valencians tenim moltes coses que ens identifiquen...

la gastronomia: paelles, arrossos, cocles, tortons, dolços, l'orxata...

però, sobretot, la nostra llengua, la nostra cultura...

hui dia, hi ha qui la vol fer de malbé, escrivint-la malament...

les falles, els moros i cristians, les gaïates, el Misteri d'Elx, fogueres...

el territori: Alacant és nostra, i la volem ben valenciana!!!

Els xiquets valencians, els abells mallorquins, els nens catalans i els minyons de l'Alguer, tots parlem la mateixa llengua, i ens l'estimem.

per això hem vingut a la ciutat de València per dir ben fort que...

“Després de les vergonyes que ens fan passar certs polítics, la manifestació de més de 15.000 persones pel centre de la ciutat, les places i els carrers plens de gent jove, em va fer sentir orgullós de ser valencià, com poques vegades els valencians tenim ocasió de sentir-nos-en.”

nats, ens rebien Joan Francesc Mira (president d'Acció Cultural), Antoni Mir (president de l'Obra Cultural Balear), Lluís Xavier Flores (el xicot agredit a la biblioteca d'Alacant) i Manuel Sanchis-Guarner (fill del filòleg del mateix nom).

Un riu de gent i de senyeres de quatre barres, amb tota mena d'afeigits o soles, en forma de penó, de bufanda o de ventall, recorria els carrers i les places valencianes cap a la plaça del Patriarca. Alguns polítics d'esquerra s'hi van deixar veure, d'altres se n'amagaren.

A la plaça del Patriarca van venir els parlaments, les danses valencianes, les albadades, l'homenatge al malaguanyat professor Manuel Sanchis Guarner, al grup El Tall, el “tio Canya”... i el record a Guillem Agulló, el jove nacionalista i antifeixista assassinat per una colla de joves d'ideologia nazi.

Després, la manifestació pel centre de la ciutat de València. Novament les places i els carrers plens de

A València, la Universitat
pot formar filòlegs,
però no pot tenir
competències en
matèria de filologia.

gent jove, les senyeres i els crits reivindicatius de la llengua i el País. L'alegria, la festa, la força de la gent...

Eixe dia, després de les vergonyes que ens fan passar certs polítics, em vaig sentir orgullós de ser valencià (realment, tenim tan poques ocasions de sentir-nos-en!) i de participar en eixos actes d'identitat col·lectiva.

Vist tot això, passats un dies, he de dir-vos que continue pensant el

mateix que aquell dia fantàstic: quina llàstima que els valencians continuem devidits, tan sangonosa-ment dividits entre dues concepcions del ser valencians: o valencians conscients, de soca-rel (ço és, reivindicadors del nostre país i la nostra llengua) o valencians espanyolistes de mena (encara que puguem estar maquillats pel blaveram de la inconsciència).

No ho sé. M'agradaria que fóra possible establir ponts de diàleg, racionals i fructífers, que aconseguiren unir-nos a tots els valencianes i valencianes com a un sol poble, enfront de les forces desnacionalitzadores que ens desfan un dia sí i un altre també, i no com dues meitats distintes d'una mateixa taronja, si em permeteu l'acudit. □

Francesc Gascó i Navarro és membre de la gestora del *Bloc de Progrés Jaume I* de Tavernes de la Vallidigna.- Octubre de 1995.

Grums estovats

MATEU GRIMALT I SUREDA

* "QUERIDOS MALLORQUINES".

I si a aquest opuscle li féssim una contrarèplica titulada "Estimats forasters", no se'ns acusaria de xenofòbia? ¿Quan li dedicarem un carrer a aquest autor que amb tres unces d'Arxiduc (en G^a-Delgado també en sap de comprar finques mallorquines com féu el mitificat Habsburg), dues fulles de G. Sand i un polsim de quatre cites, ha aguiat un *bestseller* per comentar als sopars de persones d'amplis horitzons de cultura cosmopolita a les quals Mallorca els agradaria encara més si no hi hagués mallorquins, si fos una espècie de Marbella? ¿Accedirà al doctorat *honoris causa* de ciències antropològiques gràcies a la seva mà fresca per analitzar amb lupa i classificar per espècimens els indígenes com entomòleg de "caixa o faixa"?

* De la dotzena de polítics que inauguraren El Corte Inglés, quin assistirà a la cerimònia de tancament de la botigueta del cantó?

* Oh la COPE a Mallorca, quins dos mons! Per una banda, els *antonios* i *encarnas* de la crispada indignació anticatalana com a estimuladors de mala bava i pujades de tensió i, per l'altra, la unció oliosa de les veus dels capellanets d'aquí amants de la nostra llengua. Hi ha, emperò, algun pont invisible? Serà el lligam subtil del dogma que mai no pacta, que quasi sempre només perdona? Uns tenen el dogma de *España*, els altres en tenen tota una senalla.

* Tot li fa brou a don Joan, líder polític F.F.F. (fortior fortuna fato).

* Debades cercareu a Valldemossa un portal o portalet de casa sense la polícroma rajoleta *kitsch* de la *Beateta*. En una època de pluralitat ideològica seria bo conèixer qualche valldemossí que practiqui la heterodòxia dissonant en marcar el brancal.

* A l'atenció dels divulgadors de l'*excursionisme pseudo-ecològic*: "At 3 in morning, a serpent of lights begins to coil up Mount Sinai... at dawn arrives, you see less lovely effects -the litter of candy wrappers, soda cans and Kodachrome boxes people have discarded on the ascent". Ho deia *TIME*, 10 juliol 1995, p.56. I és que a banda dels difusors, hi ha un sector que hi guanya molt amb aquestes edicions: cada nova publicació de rutes i caminols per "lugares recónditos" dispara la venda de filferro amb pues.

* Com que n'Arnau va suspendre física i química, els seus pares el castigaren a rostir pollastres a l'ast tot l'estiu i, d'aquesta manera, a experimentar en la pròpia pell els axiomes de la termodinàmica.

* Triar fruita a l'hipermercat em recorda aquell temps quan em barallava amb les formigues carnívores de cap roig o les vespes, a la parra, per foragitar-les del raïm que em volia menjar. Aquests amos dels hípers volen que la gent s'ho guanyi amb la feina de triar, escatir i aplegar. Amb cent pessetes dins el butxacó d'un carretó, el capital ha creat més disciplina que qualsevol psicopedagog.

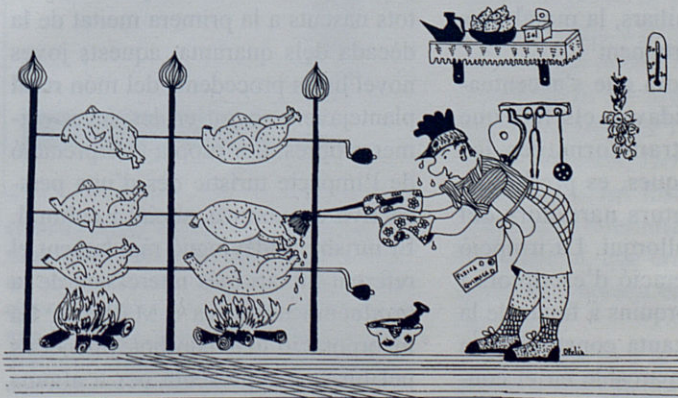
* *Extremae est amentiae discere dediscenda.*

* A qualsevol confessionalari estàndard es penalitzaria la maledicència de la dita canyelliana " ...faran un alè, que no el facin molt fondo no fos cosa els quedàs estroncat", almenys amb una penitència d'un quèrn de parenostres.

* És hora de tancar escoles i obrir residències per a vells; és hora de convertir les ampolles de biberó en flascons de laxant.

* Quina opressió per a les nines de El Corte Inglés haver d'estar allà dretes, mudades, arreglades, estetitades, uniformdes, somrients, obsequioses i exposades, atentes a dir tot d'una, així que hom se'ls acosta, la versió literal castellana del "Can I help you / Le puedo ayudar?"! Només a la botigueta del cantó hi trobareu dependents de cul gros i cara ruada de les de "domo mansit, lanam fecit".

* Qui vulgui posar-se al dia del procediment de reclamació escolar, pot llegir el BOE del 20 de setembre 1995. □

Com que n'Arnau va suspendre física i química, a l'estiu va experimentar en la pròpia pell els axiomes de la termodinàmica. (Il·lustració d'O·fèlia.)

El turisme com a motiu de creació literària: la narrativa mallorquina (1968-1980)¹

PILAR ARNAU I SEGARRA

El turisme, i més específicament el frenètic desenvolupament denominat *boom* turístic, ha estat l'esdeveniment clau de la història de la Mallorca contemporània. De la manera que el coneixem actualment², el turisme s'implantà a Mallorca a principis dels seixanta i des d'aleshores s'optà per un turisme de masses, amb nombrosos visitants de baix poder adquisitiu³. Aquest fet suposà una transformació radical en l'estructura econòmica de l'illa⁴, tant des del punt de vista dels sectors laborals⁵, com de la demografia⁶, de l'ocupació del territori⁷, de la dependència econòmica⁸, de la degradació ecològica⁹.

El fenomen turístic, d'arrels econòmiques però també polítiques¹⁰, significà un gran impacte per a la societat mallorquina¹¹, una autèntica revolució en tots els sentits. La vida quotidiana dels mallorquins, estancada en una societat estratificada d'arrels medievals, es veié sacsejada sense miraments per un esdeveniment que fou per a molts imprevist i sobtat. El canvi social afectà essencialment l'estructura i les relacions familiars, la moral i les pautes de comportament¹².

Gairebé alhora que s'accentuaven i es consolidaven els fets que trasbalsaven i transformaven les estructures illenques, es produïa la gestació dels futurs narradors del *boom* literari mallorquí. La irrupció d'una nova generació d'escriptors i escriptores mallorquins a finals de la dècada dels seixanta constituirà un esdeveniment remarcable en el con-

La nit de Santa Llúcia de 1967 fou espectacular: una al·lota de vint-i-sis anys pràcticament desconeguda fora Mallorca, Antònia Vicens, guanyava el premi Sant Jordi de novel·la amb "39° a l'ombra", Jaume Vidal Alcover el de poesia i Alexandre Ballester el de teatre.

text de tota l'edició en llengua catalana¹³, i permetrà de situar-los a l'origen del procés de renovació de la narrativa mallorquina que precedeix en uns anys el que s'experimentarà amb l'aportació valenciana¹⁴ i, cap a la meitat dels anys setanta, el protagonitzat al Principat¹⁵. Quasi tots nascuts a la primera meitat de la dècada dels quaranta, aquests joves novel·listes procedents del món rural plantejaven, sovint en les seves primeres obres, llur pròpia interpretació de l'impacte turístic des d'una perspectiva econòmica, social i cultural. El turisme esdevingué ràpidament el referent literari més interessant de la producció narrativa a Mallorca. La incorporació dels conflictes generats pel turisme representà per a alguns

crítics la novetat més positiva de la nova narrativa mallorquina¹⁶. Aquest fenomen implicava la plasmació d'una imatge que es distanciava del famós tòpic de l'illa de la calma de Rusiñol¹⁷, de la Mallorca idíl·lica i paradisiaca que recrearen els viatgers romàntics europeus del segle XIX¹⁸. Ben al contrari, els escriptors mallorquins observen amb desconcert la dinàmica de l'univers que els envolta i en fan un inventari de tot el que forma part, d'una manera o altra, de la pròpia quotidianitat, tan individual com col·lectiva¹⁹. La narrativa, doncs, es converteix en un cert tipus de crònica i testimoni d'un temps viscut²⁰.

Les dimensions del present treball no permeten una anàlisi detallada del desenvolupament de la narrativa mallorquina dels setanta²¹. Ens limitarem a oferir les coordenades que defineixen les constants predominants de les obres primerenques dels nostres autors amb l'objectiu d'establir les relacions entre el fenomen turístic i l'esclat de la narrativa mallorquina. La delimitació temporal 1968-1980 correspon a la voluntat de cenyir-se a l'època en que aquests dos esdeveniments coexistien paral·lelament en l'univers mallorquí.

Fou als voltants de 1968 -data ben significativa- que es manifestà l'existència d'un contingent de narradors illencs amb una empenta sense precedents en la narrativa catalana de Mallorca. La nit de Santa Llúcia de 1967 fou espectacular: una al·lota de vint-i-sis anys pràctica-

ment desconeguda a fora de Mallorca, Antònia Vicens (Santanyí, 1942), guanyava el premi Sant Jordi de novel·la amb la seva obra *39° a l'ombra*²², Jaume Vidal Alcover (Manacor, 1923), el "Carles Riba" de poesia pel seu recull *Terra Negra*, Alexandre Ballester (Gavà, Baix Llobregat, 1934) el "Josep Ma. de Sagarra" de teatre amb *Dins un gruix de vellut*, i Guillem d'Efak (Asobla, Rio Muni, 1929) en fou finalista. A més, Gabriel Janer Manila (Algaida, 1940) guanyava el premi "Ciutat de Palma" de 1967 amb *L'abisme*²³, el "Víctor Català" de 1971 amb *El cementiri de les roses*²⁴ i el "Josep Pla" del mateix any amb *Els al·licorns*²⁵. Guillem Frontera (Ariany, 1945) guanyava el "Ciutat de Palma" de 1968 amb *Els carnisseres*²⁶ i el "Ciutat de Manacor" de 1969 amb *Cada dia que calles*²⁷. Després vingueren les obres de Llorenç Capellà (Montuïri, 1946), Miquel López Crespi (Sa Pobla, 1948), Gabriel Mesquida (Castelló de la Plana, 1947), Maria-Antònia Oliver (Manacor, 1946), Carme Riera (Ciutat de Mallorca, 1948), Gabriel Tomàs (Andratx, 1940)... i tants d'altres. Aviat es parlà del boom de la narrativa illenca com de l'esclat més fecund de la literatura catalana contemporània, comparant l'allau de novel·listes mallorquins, respecte a la literatura catalana, com un fenomen consemblant a l'èxit dels sudamericans respecte de la castellana²⁸, tot i que el mestre Llompart ho considerara una comparació hiperbòlica²⁹.

L'escriptor Janer Manila iniciava al 1976 una conferència, al Saló Daurat de Barcelona, sobre l'aportació de la narrativa illenca afirmant que

*S'ha dit, de vegades, una mica de broma, que Mallorca és la terra d'Europa que produeix més escriptors per metre quadrat.*³⁰

Si ens atenem al magnífic inventari realitzat per Guillem-Jordi Graells³¹, podem assenyalar que entre 1968 i 1981 es donen a conèixer 34 nous narradors a les Illes

Balears i la mitjana d'edició ascendeix a 8,9 títols anuals. Es consolida la denominada "generació dels setanta"³² i apareix un seguit de vocacions tardanes, poetes que publiquen les seves primeres obres narratives ben entrats els quaranta anys, com Miquel Angel Riera (Manacor, 1930) o Jaume Santandreu (Manacor, 1938).

Però aquest esclat novel·lístic no sorgia casualment. La consolidació del turisme havia fet trontollar les estructures de la societat illenca que s'allunyava de la primària rural i esdevenia fonamentalment una societat de serveis³³. Aquest esdeveniment, el de la consolidació del turisme a Mallorca, provocava la redistribució de la població activa que es manifestava en tres conseqüències principals: el trasvassament de la mà d'obra del sector primari (agricultura) al terciari (serveis), l'augment de la població activa amb la incorporació de la dona³⁴ i el jovent a la feina remunerada, així com l'arribada de contingents d'immigrants procedents de les zones castellanoparlants més deprimides de

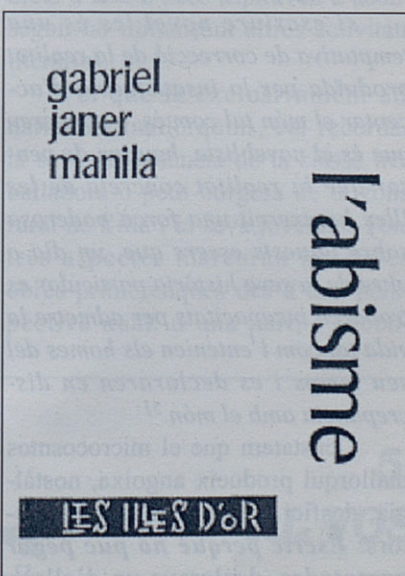
l'Estat, i el desplaçament de població de l'interior cap a la costa³⁵. El conjunt d'aquest canvis tingué fortes repercussions socials en la població mallorquina. Si ens atenem als nostres autors, constatem que la majoria provenen de la zona perifèrica de l'illa -la Part Forana- i tenen experiència en el sector turístic³⁶. Aquestes dues components havien d'influenciar visceralment les seves obres primerenques.

D'altra banda, els condicionaments polítics que conformaren el sistema repressiu franquista durant la postguerra més immediata, iniciaven un afebliment progressiu que permeté, a la dècada dels seixanta, una relativa flexibilització en l'edició de llibres catalans³⁷, afavorida per la desaparició d'una gran part de les traves repressives de la censura³⁸.

L'editorial Moll, fundada l'any 1933, acabà durant aquesta dècada la publicació del *Gran Diccionari Català-Valencià-Balear*, continuà la publicació de diverses col·leccions com "Les Illes d'Or", "Raixa", "Els treballs i els Dies" i molt especialment les "Rondaies Mallorquines" de Mossèn Alcover. El 1965 apareixia l'editorial Daedalus que ràpidament publicaria tres sèries: dues de ficció, "Europa" i "La Sínia", i una tercera d'assaig, "Realitats i mites"³⁹.

El 1962 es creà l'Obra Cultural Balear, entitat que organitzaria cicles de conferències sobre temes balears, cursos de llengua catalana, edicions dels opuscles "Monografies", etc. El nombre de lectors en català augmentava lentament⁴⁰, de la seva acceptació en fa prova el fet que la revista *Lluc* s'editava, a partir de 1968, íntegrament en català i diversos diaris com *Diario de Mallorca*, *Ultima Hora* o *Balears* i periòdics com *Sóller*, *Felanitx*, *Heraldo de Cristo* i *Perlas y Cuevas* inseriren treballs en català amb intermitències enmig del text castellà, que era la llengua normalment emprada en aquestes publicacions⁴¹.

Pel que fa a la docència, la institució d'una càtedra de llengua cata-

Gabriel Janer Manila va rebre el premi Ciutat de Palma 1967 pel llibre "L'abisme". Aquest autor, nou anys després, iniciava una conferència a Barcelona afirmant que "s'ha dit, una mica de broma, que Mallorca és la terra d'Europa que produeix més escriptors per metre quadrat".

lana a la Facultat de Filosofia i Lletres restaurada a l'Estudi Lul·lià⁴² obria nous camins cap a la represa lingüística, encara ben llunyana. Hem d'esmentar la publicació el 1967 de l'assaig *Els Mallorquins* de Josep Melià⁴³ com una de les fites més important d'aquest decenni.

Un altre esdeveniment cultural de gran importància fou la creació a partir del curs 1965-66 de les aules de poesia, teatre i novel·la⁴⁴. L'estímul de treball que suposaren a Mallorca per al jovent es reflecteix en l'obra de Gregori Mir *Literatura i societat a la Mallorca de post-*

La institució d'una càtedra de llengua catalana a l'Estudi General Lul·lià a les darreries dels anys 60, va obrir nous camins per a la represa lingüística. El 1967, Josep Melià publica "Els mallorquins", un llibre de reflexió personal sobre la identitat col·lectiva d'aquest país. (A la fotografia, l'autor el 1967.)

guerra⁴⁵, la qual n'és deutora. La sessió de clausura de les aules del curs 1966-1967 no fou autoritzada, la qual cosa motivà una llarga ovació espontània d'aplaudiments en honor de Joan Oliver, un del convidats, que es trobava al local quan fou notificada la prohibició. *Aquest va esser el primer acte, diríem, d'afirmació politico-cultural que es produïa a Mallorca des de feia molts i molts d'anys.*⁴⁶ Començava a respirar-se un **esperit de ruptura**⁴⁷ sense precedents en la societat mallorquina de postguerra.

Tots aquests esdeveniments polítics i culturals implicaven una

voluntat ferma de trencar amb les estructures repressives del franquisme. Amb un terreny fèrtil, adobat gradualment per tots aquests esforços, no ens ha d'estranyar l'esclat que suposà l'entrada d'aquest grup de joves en el domini de la literatura catalana a Mallorca. Però, què pretenien aquests autors novells amb les seves obres? La coneguda manca d'una sòlida tradició narrativa⁴⁸ els deixava desemparats. Els precedents literaris en el camp de la narrativa mallorquina eren ben escassos: hi destaca Llorenç Villalonga (1897-1980) autor conegut personalment per alguns dels joves novel·listes⁴⁹, però la seva influència, totalment defensada pel crític valencià Joan Fuster, és matisada pels crítics mallorquins⁵⁰. Probablement, les imatges satíriques i amargues dels *Aigües* de Gabriel Maura, la vivacitat del llenguatge de les *Rondaies* de Mossèn Alcover o el món dramàtic de Salvador Galmés podia commoure els joves autors amb més intensitat que no pas el món estilitzat i refinat dels personatges ciutadans de Villalonga. Malgrat tot, aquests autors es decidiren per la narració perquè

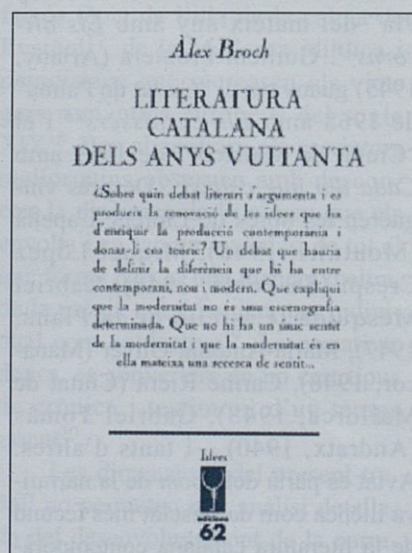
*si escriure novel·les és una temptativa de correcció de la realitat produïda per la insatisfacció d'acceptar el món tal com és, o com creu que és el novel·lista, haurem de pensar que la realitat concreta de les Illes ha exercit una força poderosa sobre aquests essers que, un dia o altre de la seva història particular es trobaren incapacitats per admetre la vida tal com l'entenien els homes del seu temps i es declararen en discrepància amb el món.*⁵¹

Constatem que el microcosmos mallorquí produeix angoixa, nostàlgia, defici... en els nostres escriptors: **Escric perquè no puc pegar garrotades**, declarava un d'ells⁵². Són conscients de la seva vinculació a una societat en crisi, s'hi senten incòmodes i ho manifesten mitjançant l'escriptura. Per a ells *crear no serà més que transformar el propi fàstic, tota la ràbia ben subjec-*

*tiva en elements objectius, universals, col·lectius.*⁵³

Tot aquest procés donà peu a Oriol Pi de Cabanyes i Guillem-Jordi Graells per a parlar de "generació dels setanta"⁵⁴, en la qual s'ubicaven els mallorquins Janer Manila, Guillem Frontera i Maria Antònia Oliver⁵⁵, juntament amb altres vint-i-dos autors -la llista era ben generosa-gairebé tots procedents del Principat. Segons postulaven ambdós assagistes en el seu *Certificat de generació*:

creiem en l'existència d'aquesta generació, en la realitat d'un grup de gent que es perfilen amb uns trets

Per al coneixement de la narrativa mallorquina dels setanta i vuitanta en el context de tot l'àmbit del català, les obres d'Alex Broch ofereixen una aportació molt valuosa.

*comuns com a generació literària dels setanta*⁵⁶.

Aquesta generació era perfectament definible i presentava vuit peculiaritats comunes a tots els seus membres:

- Tots havien viscut la postguerra: les restriccions dels anys quaranta, l'entrada del turisme a gran escala, l'enderrocament del Sindicat Democràtic a la Universitat -al menys els qui tenien contactes universitaris- que els procuraria una frustració política i la consciència de la neurosi de la impotència tan present en les seves obres.

- Estaven marcats pels mitjans de comunicació que els havien envoltat des de la infància: els còmics com "El Guerrero del antifaz", les superproduccions del cinema hollywoodenc, àdhuc la televisió per als més joves. En mitificar alguns d'aquests elements alienadors, col·laboraren en la desmitificació dels corrents i valors tradicionals.

- Ensopegaren enterament l'increment editorial dels anys seixanta que coincidí amb la consolidació d'algunes publicacions culturals que els serviren d'organ d'expressió⁵⁷. L'existència de nombrosos premis literaris afavorí la presència dels joves autors que s'hi podien presentar amb garanties d'èxit, degut al fet que les generacions anteriors ja estaven gastades.

- Eren uns desclassats perquè tenien consciència d'integrats però maldaven per sortir de la societat de consum que els envoltava. Sovint vinculats al realisme social, prenién la seva obra com una arma per a la lluita.

- Atesa la situació dels català als centres d'ensenyament i en el món cultural en general, resulta evident que tots fossin autodidactes. Gairebé tots passaren una primera etapa de producció en castellà i demostraren conèixer millor la cultura castellana, fins i tot la francesa o l'anglesa, que no pas la pròpia cultura catalana.

- Eren conscients de la crisi de la novel·la com a gènere. Cercaven noves formes expressives i s'interessaven per la imaginació. Reberen la

influència de la novel·lística nord-americana d'entre guerres i, en menor grau, la de la italiana i la llatinoamericana. Tothom esmentava Pedrolo com a narrador català contemporani, però el coneixement de la novel·lística catalana era molt divers, i sovint el seu grau força precari.

- Atesa la manca d'ensenyament del català, la pobresa del llenguatge era força generalitzada. Tots tenien fondes preocupacions lingüístiques de perfeccionament. D'altra banda, en incorporar el variat lèxic dialectal, els mallorquins mostraven una gran riquesa d'expressivitat que s'acostava a la realitat parlada quotidianament a l'illa⁵⁸.

Una actitud important referent a la llengua era l'acceptació generalitzada del bilingüisme per als camps literaris no-creacionals -assaig i periodisme- la qual cosa era produïda per l'evidència de la major difusió que representava el fet d'escriure en castellà.

- La professionalitat era un desig profund, una meta ideal per a tots els autors. Els novel·listes eren conscients que no podien viure dels drets d'autor, però aspiraven a aconseguir-ho mitjançant altres activitats literàries.

Pel que fa exclusivament als narradors mallorquins, cal recordar la seva procedència de la classe treballadora o petit-burguesa de la zona rural de l'illa i la seva joventut. Tots tres aspectes marcaran les seves obres primerenques des d'una perspectiva dual: d'una part, s'accen-

tuarà el contrast entre la moral i l'educació repressives de la societat tradicional, sovint protagonitzada per la presència obsessiva de la religió i del poder de l'Església, i la moral liberal dels estrangers, amb uns sistemes de valors i unes pautes de comportament més tolerants, un món nou on l'homosexualitat es tractada des de perspectives més positives i on la dona aconsegueix un rol més actiu i ferm, sobretot en relació a la sexualitat tabuïtzada; de l'altra, la denúncia social de l'explotació dels treballadors del sector turístic, sovint immigrants de les zones deprimides de l'Estat⁵⁹, però també treballadors mallorquins, antics camperols que veien en el turisme una forma 'fàcil' de fer diners, sacrificant-se tot el que calgués per passar ràpidament de la feina bruta i insegura del camp a la possessió de diversos negocis turístics, on explotaren ells mateixos altres treballadors. Aquest fenomen es cristal·litzà amb la irrupció de la nova burgesia turística.

En aquest marc apareix la figura del rebel, personatge en conflicte, absolutament insatisfet de la societat en crisi que l'envolta, l'aïlla i l'asfixia⁶⁰. El rebel, sovint convertit en heroi⁶¹, era un personatge que no suportava el pes de la societat i sublimava la seva impotència davant les pròpies dèries i sentiments manifestant una personalitat conflictiva. La impotència fou una de les constants que planejaren sobre els protagonistes d'aquesta narrativa. Impo-

Optica Susa

MULTIOPTICAS

carrer dels Oms, 26 • Tel. 72 15 57
07003 Palma de Mallorca

**50 ANYS
AL VOSTRE SERVEI**

**50 ANYS
AL VOSTRE SERVEI**

Jaume Vidal Alco-ver escrivia el 1971, referint-se a l'aldarull que va ocasionar la clausura de les aules de teatre, novel·la i poesia, que aquell "va ser el primer acte d'afirmació politicocultural que es produïa a Mallorca des de feia molts d'anys".

tència per a canviar el món (acceptació de l'homosexualitat, de l'amor d'una al·lota amb un capellà, de sortir de la mediocritat cultural, d'esborrar els orígens de classe, davant de l'explotació dels immigrants i els infants...) impotència per a adoptar una postura gens convencional, per a imposar les pròpies decisions, sobretot els personatges femenins i els homosexuals.

La impotència durà al fracàs⁶², i sovint a la mort, tangible -assassinats, suïcidis, accidents- o abstracta, mitjançant l'alienació, la frustració, l'anul·lació o la integració en la societat asfixiant. Les situacions límit apareixeran de manera recurrent.

L'omnipresència dels canvis socioeconòmics esdevindrà el tema fonamental d'aquesta narrativa. El turisme com a nucli temàtic predominant es veurà enfocat des de diferents punts de vista, obtindrà una sèrie de trets determinants per a cada autor i, fins i tot, per a cada obra, d'acord als plantejaments personals,

al compromís social del creador. No obstant, constatem múltiples referències que perfilen un apropament literari col·lectiu al fenomen turístic⁶³.

Treballar en el sector turístic representarà per a molts personatges mallorquins, pobres, sense feina o aventurers, una alternativa a l'emigració a Amèrica⁶⁴, però també una alternativa a la feina cansada i monòtona del camp. A *Els carnisers* de Guillem Frontera, el pagès Miquel, tip de treballar durament en unes terres que no eren seves, experimentava una confusa curiositat per la feina en aquest nou sector ja que

Diuen que això del turisme -manera de fer diners que, de cop i volta, s'havia donat a conèixer a molta de gent- era un bon assumpte. A Calderrotx no hi havia ningú que en tengués notícies clares ni experiències directes, si bé parlaven de diners a senallades que es podien guanyar sense fer solcs, sense aco- tar-se, sense anar a l'era. (pàg. 156)

També el contraban havia estat

una ocupació per a molts pescadors pobres. Com diu la mare del protagonista de *Corbs afamegats* -el qual protagonista treballa 'feliçment' en un hotel-

ell -el pare- pescant guanyava una misèria, i que si no hagués estat pel contraban hauriem passat més rusca que les rates de ferreteria. (pàg. 37)

Observem que per a molts personatges femenins, especialment per a les al·lotes joves, el turisme significà una alternativa a la vida avorrida, unívoca i sense grans ambicions del poble, on moltes treballaven de broadores o sastresses, sovint a casa amb la mare. La feina en el sector turístic permeté a moltes joves sortir de l'ambient tradicional i opressor de la família, encara que només fos durant la temporada estiuenca, ja que les treballadores provinents dels pobles s'allotjaven a prop dels llocs de treball. Moltes noies fugien davant la impotència de superar el rol familiar de submissió que els pertocava tradicionalment. Així na Catalina de *El pa dels primers dies*, d'Antònia Vicens, fugia de la monotonia del poble i, malgrat l'opinió adversa de tothom, se n'anà a fer feina a la Cala, i na Margarida, com na Sara de *39° a l'ombra*, de la mateixa autora, treballaren al sector turístic perquè llurs famílies no acceptaven els xicots amb qui festejaven. Per a na Miquela, protagonista-narradora d'aquesta darrera novel·la, la feina de dependenta en una botiga de souvenirs de la Cala li proporcionà el contacte amb un món nou, però sobretot l'allunyà de l'ambient ofegador de la família i de la moral conservadora que no acceptava el seu amor, gairebé només platònic, amb el jove capellà del poble.

El turisme esdevingué per a molts mallorquins una font de riquesa que els permeté una frenètica ascensió en l'escala social sense passar per graus intermitjos. Fou així com nasqué la burgesia del turisme, satiritzada lúcidament a *Els carnisers*. Aquesta nova classe mistificava

la feina en el sector turístic i invertia en or perquè *si un dia hi ha cap guerra i no venen turistes, això és or i l'or sempre és or*. (pàg. 37)

Els nous burgesos, rics de nou, imitaven amb grandiloqüència els seus antics amos, senyors feudals en plena decadència econòmica i social que no feien res per evitar-ho. La transmissió de poders, com diu Llorenç Villalonga en el pròleg⁶⁵, entre aquests dos mons antagònics, l'antiga aristocràcia i la nova burgesia, es cristal·litza en uns dels petits esdeveniments més esquemàtics i significatius de la novel·la: la substitució de l'escut familiar que encapçalava el portal d'entrada a la possessió adquirida pels nous burgesos qui, en comprar-la als antics senyors, reemplaçaren per dues rajoletes de València, amb els escuts dels llinatges dels dos propietaris pintats amb coloraines. Aquest fet que podria romandre com a simple anècdota, encobreix un plantejament crític centrat en un fet col·lectiu: malgrat els canvis socials i econòmics que s'experimentaven en la societat mallorquina de finals dels seixanta arran del desenvolupament turístic, les estructures socials i les mentalitats restaven inalterables.

Si el turisme ha enriquit generosament una certa part de la societat mallorquina, aquest enriquiment no sempre es feu de forma regular. El senyor Vidal, "subdirector de l'hotel més ufanós de la Cala" de la novel·la de Vicens 39° a l'ombra, comenta amb na Miquela:

¿Veus aquell inflat que passa amb aquell cotxe vermell? Es propietari de mitja Cala. I era un pelat. S'ha fet riquíssim a força d'arruïnar-ne a molts. Per una pesseta vendria s'ànima al dimoni. (pàg. 30)

Més significatiu encara esdevé en Rafel de *La ruta dels cangurs*. Aquest personatge que, segons la seva dona "fa molta de feina" (pàg. 15) reflecteix l'enriquiment veloç produït per l'especulació urbanística, causa fonamental de la degradació paisatgística de l'illa.

Davant aquests fets, molts

mallorquins es deixen enlluernar pel que pensen que és una feina neta i descansada. Curiosament són sovint les mares dels qui treballen als hotels les que se senten més orgulloses de la feina dels seus fills. Com diu la mare del protagonista de *Cartes a Michael* de Janer Manila, "ha fet un fill senyor perquè tingué l'encert de llogar-me a un hotel." (pàg. 16) Molt semblant ocorre a *Cada dia que calles* de Guillem Frontera. La mare del narrador anònim li retreu de no treballar-hi:

Ma mare només em sabia dir que si jo hagués fet el cap viu i hagués après anglès ara podria treballar a un hotel. Que a un hotel seria un senyor, i així deçà, un desgraciat tota la vida. (pàg. 20)

Amb un discurs similar es manifestava el pare de *L'adolescent de sal* de Biel Mesquida. En una carta al fill, que estudiava a Barcelona, el progenitor li anunciava els avantatges de treballar a l'hotel familiar:

Mon pare amb poques paraules repeteix que allà, amb ell, podria viure com un senyor, tenir un cotxe esportiu, un apartament i un munt de doblers, mentre que per Barcelona

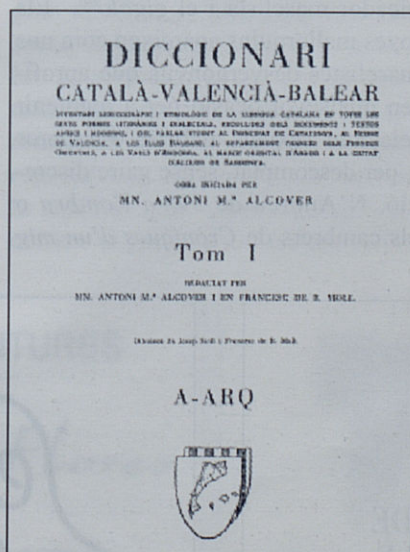
no faig més que perdre el temps i la joventut per una carrera que, a més, només estudien els morts de fam. (pàg. 183)

Per als peninsulars, i més concretament per als immigrants de les zones més deprimides de l'Estat que acudiren a Mallorca, el turisme esdevingué una sortida de la pobresa o, al menys, un ajut per a sobreviure. A *Corbs afamegats*, la novel·la de Gabriel Tomás que té com a fons la problemàtica de la immigració a Mallorca, l'autor manifesta les raons per les quals els treballadors temporers es desplacen a Mallorca:

[...] ells havien vingut a Mallorca a la temporada dels hotels per estalviar el més possible, per alleugerir, d'una punyetera vegada, la misèria que se'ls estava menjant a tots, els de casa seva, allà, a Sevilla. (pàg.34)

Amb tot, per als treballadors de base la feina al sector turístic no és cap panacea. Ben al contrari, un dels trets més recurrents és la denúncia, o al menys l'exposició, de les condicions de treball, de l'explotació dels treballadors de l'hosteleria. La problemàtica comença en el mateix moment de cercar feina, il·lustrat detalladament a *Camí de coix* de Jaume Santadreu i que Joan, el narrador-protagonista qualifica de *via-crucis* (pàg. 108), degut a tots els menyspreus i humiliacions que hagué de rebre per part dels encarregats dels hotels.

Les condicions de treball eren dures i força irregulars. La manca de contractes escrits i d'una legislació laboral democràtica generava que molts propietaris d'hotels paguessin menys de l'aparatat i no tinguessin els treballadors assegurats. A més les condicions en que els treballadors havien d'allotjar-se en els dormitoris col·lectius amb llits de pisos, sovint denominats *llorigueres*, no feien més que empitjorar la situació. Si a *L'espera* d'Antònia Vicens, na Magdalena manifesta una relativa comprensió per la pols i el desordre en el dormitori femení de l'hotel, en

L'Editorial Moll, fundada el 1933, acabà d'editar el "Diccionari" el 1980 i continuà la publicació de diverses col·leccions: *Les Rondalles*, *Les Illes d'Or*, *Raixa*, *Els treballs i els dies*...

Joan de Camí de coix es mostra més enèrgic:

Per a mi la millor paraula per definir aquell lloc, sense intenció d'ofendre els porcs, seria soll. (pàg. 114)

Els sindicats o grups de treballadors relativament organitzats apareixen, per les circumstàncies polítiques que tots coneixem, només en les obres més tardanes. A *La ruta dels cangurs*, un sindicalista de Comissions Obreres d'Hoteleria intentava sense èxit

canalitzar les crispacions d'alguns cambrers que se sentien víctimes d'injustícies per part de l'amo de l'hotel, per part del director, de la política turística i de la política en general. (pàg. 145).

A *Camí de coix* un grup de treballadors preparen una acció reivindicativa pels drets que ja figuraven en la legislació però que gairebé no s'acompleixen, com són el dia lliure setmanal, la jornada de vuit hores o l'exigència del full de salaris. (pàg. 223)

L'explotació dels treballadors en el sector turístic no es limitava als adults. A *Cròniques d'un mig estiu* de Maria Antònia Oliver es reflecteix la història d'un al·lotet de dotze anys de la pagesia mallorquina que abandonà la casa pairal per a fer de grum durant l'estiu en un hotel de Palma. Els pocs escrúpols de l'amo de l'hotel i la corrupció de l'administració propiciaren l'explotació del nen: sense edat legal per a treballar, el xiquet feia feina d'adult i guanyava

En la denominada "generació dels setanta" apareix un seguit de vocacions tardanes, poetes que publiquen les seves primeres obres narratives ben entrats els quaranta anys, com Jaume Santandreu.

un sou de misèria, sense assegurances ni cap altre tipus de dret laboral.

Un dels aspectes més interessants d'aquesta narrativa és el tractament del contrast entre el sistema de valors dels mallorquins i el dels estrangers, i les pautes de comportament que se'n derivaven.

Les relacions entre aquests dos grups solien reduir-se al flirteig o al sexe. La figura del *picador* és present en quasi totes les obres. De vegades es fa difícil distingir entre el *picador* masculista i el *gigolo*⁶⁶. Els joves mallorquins apareixen com uns masculistes desvergonyits que aprofiten qualsevol ocasió per a mantenir relacions sexuals amb les estrangeres i, per descomptat, sense gaire discreció. N'Andreu de 39° a l'ombra o els cambrers de *Cròniques d'un mig*

estiu, en serien exemples significatius. La societat patriarcal mallorquina més reaccionària manifestava diverses actituds envers aquestes relacions que solien confluïr en la justificació social del comportament masculista dels *picadors*. A *Els carnissers*, na Coloma desitja que el seu fill es posi a festejar,

Pero ell, ¡ca! Estrangeres Aquestes si que li agraden. ¡I Jesús! Tanmateix ¿què li has de fer? ara són joves que se divertesquin, ara que no tenen problemes. ¿Que no és vera? (pàg. 51)

També a *L'adolescent de sal* la mare encoratjava el seu fill a mantenir relacions amb les turistes estrangeres; en aquest cas es queixava de la seva absència perquè

en lloc de nedar a la piscina amb estrangeres (com feien tots els joves de la teva edat) que encara sense trobar-ho bé té un pase perquè són quasi uns homes i elles, aquestes estrangerotes, vos provoquen mostrant-ho tot. (pàg. 253)

Els *picadors* acostumaven a justificar el seu comportament al·ludint que *les estrangeres venen per això*⁶⁷, però ells paraven esment en la distinció 'estrangeres dones fàcils per divertir-se / mallorquines, dones per casar-se'⁶⁸. La importància que assolí aquesta dualitat provocava inseguretat i gelosia en les mallorquines que veien a les turistes estrangeres com a competidores. A la narració *L'espera* de Vicens, en Miquel va d'altres i na Magdalena en sofreix, a 39° a l'ombra la muller

FUNDACIÓ «SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura estam al vostre servei

Demanau informació a c/ Rubén Darío, 12, 5è-B
07012 PALMA

Ses Puelles
Estudi
de
Perruqueria

Carrer Navarra, nº 3, 1er - 07003 Palma - Tel. 71 80 37

del senyor Vidal sospitava de la infidelitat del seu marit i abandonà la llar matrimonial sense donar gaire explicacions o tindre'n proves.

Les descripcions dels ambients on regnava el relaxament de costums i les relacions entre la comunitat estrangera i la nàdva eren presents en la major part d'aquesta narrativa. Aquestes relacions permeteren a molts personatges mallorquins atènyer el descobriment i l'acceptació de la pròpia homosexualitat. Si a *Cartes a Michael* el creador de l'epistolari accepta sense agoixes la seva homosexualitat gràcies a la influència de l'anglès Michael (pàg. 46), en Joan de *Camí de coix* hagué de superar situacions molt complexes abans de reeixir-hi.

L'homosexualitat es localitzava amb freqüència dintre del marc de la prostitució. El protagonista de *Cada dia que calles* passà de fer de *gigolo* per a una guia turística francesa, na Simone, a prostituir-se amb un respectable metge de la societat benestant de Palma; l'ajudant de cuiner de *Camí de coix*, en "Juanita", es prostituïa amb els turistes benpagadors. Però la prostitució masculina també podia ser heterosexual: el conserge de *Corbs afamegats* repetia a les turistes que li feien l'ullet

- Si no hi ha money-money, no hi ha fucking-fucking! (pàg. 95).

En summa: sota l'oropell del turisme s'oculten veritables tragèdies humanes de tot tipus⁶⁹, i la prostitució n'era una de les més despietades.

La moral catòlica tradicional,

L'aportació dels treballadors en els sectors turístic també va afectar els al·lots. A "Cròniques d'un mig estiu", Maria A. Oliver reflecteix la història d'un al·lot de dotze anys de la pagesia mallorquina que va a fer de grum en un hotel de Palma.

puritana i hipòcrita, veia un gran perill en el turisme. En el món dicotòmic que conforma la trama de *Tiranosaurus* de Guillem Frontera el seminari suposava, malgrat les nombroses conspiracions, un món de pau i puresa que contrastava amb les temptacions de l'exterior, representades pels diaris i els estrangers libidinosos.

L'Església catòlica prengué mesures i establí una xarxa de cursets de cristiandat que tingueren un gran ressò en la Mallorca dels seixanta. Aquesta nova forma d'apostolat, acusada per algun intel·lectual mallorquí de *tenir unes directrius totalment feixistes*⁷⁰, anava dirigida especialment als diversos sectors de la societat que, segons l'Església, corrien el perill de corrompre's. Els

cursillos, terme amb el qual es coneixien popularment a Mallorca i que els nostres narradors empraven, apareixen a *39° a l'ombra* com un destí d'excursió organitzada per a les al·lotes, que en alguns casos acabava en una espècie d'histèria col·lectiva (pàgs.40-63), però també com una arma de les monges per a ocupar el temps lliure de les treballadores de la Cala. Com deia sor Florentina, també a *39° a l'ombra*:

Ací a la Cala és terra de missió. [...] Elles -les cambreres immigrants dels hotels- han vengut de fora per treballar. Han de ser molt bones per no esgarriar-se. Ja saps: sa feina, s'indiferència, sa soledat... (pàg. 168)

A *Els carnisers*, Frontera realitzà una brillant sàtira dels cursets masculins, on cadascú havia de confessar públicament les seves misèries mentre la resta del grup l'insultava indignat. Els cursets havien d'assolir la purificació de l'ànima dels participants, embrutada principalment pels pecats de la carn. (pàgs. 74-75)

Amb un regust tètric, els cursets apareixen a les *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà* d'Oliver com

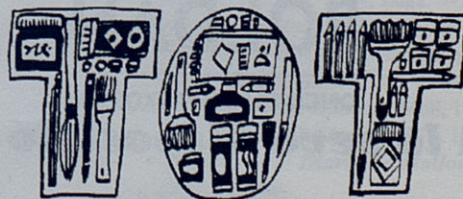
els exercicis espirituals de les filles de Maria, on només podien assistir fadrines, i explicaven el temor de la mort, els horrors del pecat mortal, del pecat carnal. [...] Les mares s'assabentaven, quan arribava el seu torn, dels perills que envoltaven ses filles a la platja, entre aquelles dones de vida dissipada d'altres països on el catolicisme no

PAPERS PINTATS I PINTURES

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES
VASES I MOTLLURES

SANT MIQUEL, 77 - Telèfon 72 14 83 - Fax 71 93 12 - 07002 PALMA DE MALLORCA

MATERIAL DE BELLES ARTS

PELLETERIA, 2 i SOL, 28 - Telèfon 72 28 59 - 07001 PALMA DE MALLORCA

era religió oficial. (pàg. 45)

Paral·lelament a la irrupció de l'estranger com a generador de canvis en les formes de vida, sorgí el personatge de l'immigrant. En general els autòctons exterioritzaven un sentiment de superioritat envers l'immigrant nouvingut, el *foraster*, que es manifestava en nombrosos tòpics xenòfobs com els expressats per la mare dels protagonista de *Camí de coix*:

Aquest forasterum ha trobat L'Havanna aquí, o

Els pobres mai no havien estat tan bé com ara. (pàg. 117)

Força significatiu esdevé el fet que el protagonista de *Corbs afamegats* no vol presentar la seva nòvia estiuenca d'Albacete a la seva família perquè

al poble preval l'opinió que casar-se amb una forastera és com aplegar-se amb el més tirat que es passeja. (pàg. 100)

En definitiva, el tractament del turisme que fan els narradors mallorquins entorn a la dècada dels setanta, testifica un pessimisme que s'emmarca dintre del realisme social, corrent literari predominant en aquells anys. La narrativa que sorgí d'una crisi social profunda testimonia una cadena de canvis econòmics, socials i culturals ben presents encara en l'actualitat. Haguérem pogut analitzar també les actituds lingüístiques de les diferents comunitats, les descripcions dels ambients turístics que desvetlen la disbauxa, la degradació dels espais turístics, la baixa

qualitat de l'oferta hotelera, la corrupció de l'administració, les dèries dels rics de nou... Els traumes generats pel turisme a la societat mallorquina són infinits, però hem d'agrair als narradors dels setanta la seva aportació en l'apropament literari a aquest fenomen multidimensional contemporani.

Pilar Arnau i Segarra és professora de català a la Ruhr-Universität Bochum.

NOTES

¹ Comunicació llegida al XII Col·loqui Germano-Català (Frankfurt am Main, 18-25 de setembre de 1994) a la secció de literatura. Alguns punts varen ser tractats posteriorment en "1968: Data de naixement d'una generació de narradors". *Lluc* 783 (novembre-desembre de 1994), pàgs. 10-14.

² El turisme nasqué a Mallorca al segle XIX com un fenomen minoritari i elitista. Sobre llurs orígens vegeu Joana Maria Petrus Bey: "Els orígens del turisme", in: *Mallorca*. Palma de Mallorca: Promomallorca Edicions, 1993, pàgs. 154-157.

³ Francesc Figuerola i Villalonga: "Mallorca encara no està perduda del tot", in: *Lluc* 734 (novembre de 1986), pàgs. 15-17.

⁴ Vg. Victor Garau: "Alguns aspectes problemàtics del turisme a les Balears", in: *MAYURCA. Miscelánea de Estudios Humanísticos*, núm. 17. Universidad de Palma de Mallorca. Facultad de Filosofía y Letras. (gener-desembre de 1977-1978), pàgs. 163-165.

⁵ Vg. Miquel Alenyar: "Efectes derivats del turisme sobre l'agricultura i la indústria", in: *El Mirall* 30 (juliol-agost de 1989), pàgs. 28-29; Pere A. Salvà: "Els impactes del turisme sobre l'agricultura de les Balears", in: *El Mirall* 30 (juliol-agost de 1989), pàgs. 26-27.

⁶ Vg. Bartomeu Barceló i Pons: "Població i Turisme a les Illes Balears", in: *Estudis Baleàrics* 37-38 (agost-desembre de 1990),

pàgs. 141-158.

⁷ Vg. Pere A. Salvà: "El turisme com a element impulsor del procés d'urbanització a les Balears (1960-1989)", in: *Estudis Baleàrics* 37-38 (agost-desembre de 1990), pàgs. 63-70.

⁸ Vg. Pere Sampol i Mas: "La dependència econòmica de les Illes Balears", in: *El Mirall* 59 (gener de 1993), pàgs. 31-35.

⁹ Vg. INESE (Institut d'Estudis Ecològics): *Turisme i medi ambient a les Illes Balears*. Palma de Mallorca: El Tall, 1991.

¹⁰ Josep Melià: "Turisme i societat a Balears 1960-1989", in: *Estudis Baleàrics* 37-38 (agost-desembre de 1990), pàg. 70

¹¹ Isabel Moll: "Hipòtesi per a una anàlisi sociològica", in: *Lluc* 607 (octubre de 1971), pàgs. 17-19.

¹² Climent Picornell: "Turisme i societat a les Illes Balears (Crònica d'un canvi accelerat)", in: *El Mirall* 30 (juliol-agost 1989), pàgs. 40-44.

¹³ Guillem-Jordi Graells: "La narrativa illenca de postguerra", in: *Randa* 13 (1982), pàg. 146.

¹⁴ Sobre la novel·la valenciana vegeu l'excel·lent recull de Vicent Salvador / Adolf Piquer: *Vint anys de novel·la catalana al País Valencià*. (Quaderns 3 i 4) València: Eliseu Climent, 1992.

¹⁵ Alex Broch: *Literatura catalana. Balanç de futur*. Barcelona: Edicions del Mall, 1985, pàg. 178.

¹⁶ Damià Ferrà-Ponç en una entrevista realitzada per Margarida Capella: "Les crítiques del crític Damià Ferrà-Ponç", in: *Diario de Mallorca* (28-II-1974), pàg. 31.

¹⁷ Santiago Rusiñol: *L'illa de la calma*. Barcelona: 1922.

¹⁸ André Grasset de Saint-Sauveur: *Voyage dans les îles Baléares et Pithiuses*. Paris, 1807. [Viaje a las islas Baleares y Pithiuses. Palma: R.O.D.A., 1952.]; Sir John Carr, K.C.: *Descriptive Travels in the Southern and Eastern Parts of Spain and the Balearic Isles in the Year 1809*. Londres: Sherwood, 1811; Jean-Joseph Bonaventure Laurens: *Souvenirs d'un voyage d'art à l'île de Majorque*. Montpeller, 1840. [Recuerdos de un viaje artístico a la isla de Mallorca. Palma de Mallorca: Ediciones de Ayer, 1971.]; Herman Alexander

ROLDAN

OFICINES I DESPATXOS S.A.

A la seva disposició en:

- Despatxos Direccional
- Despatxos i Oficines Generals
- Mampares d'Oficina
- Separacions simples i dobles
- Estanteries Emmagatzematge

- Estanteries Gran Càrrega
- Biblioteques
- Cadires i Taules apilables per a col·lectivitats

Complements: Llums

Cendrers (de peu i sobretaula)
Càixes Fortes, etc.

Eusebi Estada, 68 (carrer del tren de Sóller)
Telèfon 20 98 13

CIUTAT

Pagenstecher, *Die Insel Mallorca*. Leipzig: Verlag v. Wilhelm Engelmann, 1867; Charles Toll Bidwell: *The Balearic Islands*. Londres: Sampson Low, 1876; Charles William Wood: *Letters from Majorca*. Londres: Bentley and Son, 1888; una imatge gens idíl·lica fou recreada per George Sand [Aurore Dupin]: *Un hiver à Majorque*. Paris, 1855.

Sobre els escriptors romàntics a Mallorca se n'han publicat nombrosos treballs. A més del ja citat de Joana Petrus Bey (nota 1) podeu consultar *Lluc* 748 (gener-febrer de 1989) consagrat als "Viatgers Romàntics a Mallorca", o l'article de Gabriel Janer Manila: "Viatgers il·lustres", in: *Serra d'Or* 366 (juny de 1990), pàgs. 45-48.

¹⁹ Maria de la Pau Janer: "La narrativa catalana a Mallorca a partir dels anys seixanta", in: *Zeitschrift für Katalanistik* 6 (1993), pàg. 38.

²⁰ Alex Broch: *Literatura catalana. Balanç de futur*. Barcelona: Edicions del Mall, 1985, pàg. 179.

²¹ Sobre la narrativa mallorquina dels setanta en el context de tot l'àmbit català vg. Àlex Broch: *Literatura catalana dels anys setanta*. Barcelona: Edicions 62, 1980; *ibid.*: *Literatura catalana dels anys vuitanta*. Barcelona: Edicions 62, 1991, especialment el primer capítol, "La nova novel·la catalana 1960-1985", pàgs. 19-80.

²² Antònia Vicens: *39° a l'ombra*. Barcelona: Selecta, 1968.

²³ Gabriel Janer Manila: *L'abisme*. Palma: Moll, 1969.

²⁴ Gabriel Janer Manila: *El cementiri de les roses*. Barcelona: Selecta, 1971.

²⁵ Gabriel Janer Manila: *Els alicorns*. Barcelona: Destino, 1972.

²⁶ Guillem Frontera: *Els carnisers*. Barcelona: Club editor, 1969.

²⁷ Guillem Frontera: *Cada dia que calles*. Palma de Mallorca: Daedalus, 1969.

²⁸ Jaume Vidal Alcover: "La literatura a Mallorca. 14, Les aules de poesia, de teatro[sic] i de novel·la", in: *Diario de Mallorca* (6-V-1971), pàg. 25.

²⁹ Josep Maria Llompart: "Literatura Mallorquina Contemporània", in: *Historia de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Passarius, Volum V. Palma: Moll, 1973, pàgs. 389-490, pàg. 489.

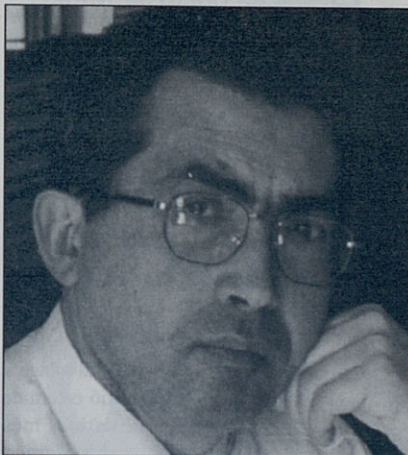
³⁰ Gabriel Janer Manila: *Aportació de la narrativa de les Illes a les lletres catalanes*. Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, 1976. Probablement Janer Manila es refereix a la conversa entre Ramon Planes i el matrimoni Llompart a casa d'aquests l'hivern de 1969 on Planes diu: *Mallorca deu ser la terra que ha donat més i dona més escriptors per quilòmetre quadrat*. I Llompart comenta: *Aquesta dèria d'escriure potser fou deguda, al començament, al deler dels xuets de superar-se socialment. Fer-se un nom com a escriptor era una manera de sortir del confinament*. Vg. Ramon Planes: "Una setmana d'hivern a Mallorca", in: *Serra d'Or* 115 (15

d'abril de 1969), pàgs. 29-31, pàg. 31.

³¹ Guillem-Jordi Graells: "La narrativa illenca de postguerra", in: *Randa* 13 (1982), pàgs. 137-146.

³² Sobre la complexa definició "generació dels setanta", vegeu l'emblemàtic llibret d'entrevistes dels seus defensors: Oriol Pi de Cabanyes / Guillem-Jordi Graells: *La generació literària dels setanta*. Barcelona: Pòrtic, 1971.

³³ Esteve Bardolet: "El turisme a Mallorca, regió comunitària", in: *Palau Reial* 7 (gener de 1987), pàgs. 4-9.

El microcosmos mallorquí produeix angouxa, nostàlgia, desfici... en els nostres escriptors. Miquel López Crespí declarava en una entrevista: "Escriu perquè no pugues garrotades".

³⁴ Gina Garcias: "El treball de la dona a l'hostaleria", in: *Lluc* 681 (setembre-octubre de 1978), pàgs. 11-12, i Antònia Vicens: "Breu retrat de la dona en el poble", in: *Lluc* 681 (setembre-octubre de 1978), pàg. 19.

³⁵ Vg. Bartolomé Barceló Pons: "La població", in: *Mallorca*. Palma de Mallorca: Promomallorca, 1993, pàgs. 79-107.

³⁶ Antònia Vicens, Gabriel Tomàs i Jaume Santandreu treballaren a l'hosteleria, i Maria Antònia Oliver estudiava per a fer d'auxiliar de vol.

³⁷ Josep Massot i Muntaner: "La represa del llibre català a la postguerra", in: *Els Marges*, 17, 1979, pàgs. 88-102.

³⁸ Josep Maria Llompart: "La creació literària a les Illes sota el règim franquista", in: *Lluc* 669 (abril de 1977), pàgs. 11-15.

³⁹ Sobre la tasca editorial a Mallorca vg. Jaume Vidal Alcover: "La literatura a Mallorca. 23, Editorials i Publicacions", in: *Diario de Mallorca* (2-XI-71), pàg. 24.

⁴⁰ Josep M. Ainaud Lasarte: "Sobre l'abast social del nostre llibre", in: *Serra d'Or* 181 (octubre de 1974), pàgs. 39-41.

⁴¹ Francesc de B. Moll: "Resum de l'actualitat cultural en vernacle a les Balears", in: *Lluc* 573 (desembre de 1968), pàgs. 19-21.

⁴² Hem d'assenyalar que a la dècada dels sei-

xanta Mallorca no disposava d'una universitat pròpia, sinó solament d'una filial de la Universitat de Barcelona.

⁴³ Josep Melià: *Els Mallorquins*. Palma de Mallorca: Daedalus, 1967. Sobre aquesta obra vg. Miquel Gayà: "Sobre 'Els Mallorquins' de Josep Melià", in: *Lluc* 557-558 (agost-setembre de 1967) pàgs. 254-256.

⁴⁴ Jaume Vidal Alcover: "La literatura a Mallorca. 14, Les aules de poesia, de teatro [sic] i de novel·la", in: *Diario de Mallorca* (6-V-1971), pàg. 25.

⁴⁵ Gregori Mir: *Literatura i societat a la Mallorca de postguerra*. Palma de Mallorca: Moll, 1970. A la pàgina 129 podem llegir: *a les acaballes de l'"Aula de Novel·la" que es va celebrar a Ciutat durant el curs 1967-68 quedaven poques coses a dir. Hi havien passat alguns dels intel·lectuals i novel·listes més representatius de les literatures castellana i catalana, i havien contribuït amb eficàcia a clarificar la problemàtica del present. Anys a venir, aquesta aula i la de teatre, que havia tingut lloc el curs anterior, seran qualificades com a fets d'importància excepcional dins la Mallorca del nostre temps des d'un doble punt de vista: formatiu i informatiu. Una cosa es va fer evident: no restam al marge dels corrents crítics o creadors que es donen més enllà del mar, i això vol dir moltes coses. De molt de temps ençà, els mallorquins érem considerats com a màxim exponent del reaccionarisme i de la quietud estèril; potser a partir d'ara, almenys pel que es refereix als grups minoritaris que s'aplegaren al voltant de les "Aules", ens hauran de mirar amb una altra òptica.*

⁴⁶ Vidal Alcover, *idem*.

⁴⁷ Sobre "l'esperit de ruptura" a la literatura mallorquina vegeu l'article de Gabriel Janer Manila: "La narrativa illenca dels setanta. Entre l'esperit de ruptura i el rigor estètic", in: *Palau Reial* 1 (novembre de 1984), pàgs. 34-37, pàg. 36.

⁴⁸ Jeroni Salom: "Visió personal, partidista i indocumentada de vint-i-cinc anys de novel·la mallorquina", in: *Palau Reial* Monogràfic 2 (maig de 1988), pàgs.40-42, pàg.40.

⁴⁹ Llorenç Villalonga va prolongar *Els carnisers* de Guillem Frontera (Llorenç Villalonga "Pròleg" a *Els carnisers*. Barcelona: Club dels novel·listes, 1969, pàgs. 7-13) i Janer Manila li dedicà *El silenci* amb aquestes paraules: "A Llorenç Villalonga, que ha sabut trencar tants de silencis." (G. Janer Manila: *El silenci*. Palma de Mallorca: Moll, 1970)

⁵⁰ Jaume Vidal Alcover: "La literatura a Mallorca", in: *Diario de Mallorca* (13-V-1971), pàg. 26.

⁵¹ Gabriel Janer Manila: *Aportació de la narrativa de les Illes a les Lletres Catalanes*. Barcelona: Diputació Provincial de Barcelona, 1976, pàg. 3.

⁵² Margarida Capella: "López Crespí, polèmic" (entrevista a Miquel López Crespí), in: *Diario de Mallorca* (13-XII-1973), pàg. 31.

El boom de la narrativa illenca prest fou vist com l'esclat més profund de la literatura catalana contemporània, consemblant a l'èxit dels sudamericans respecte de la castellana.

⁵³ Janer Manila, *op. cit.*, pàg. 6.

⁵⁴ Oriol Pi de Cabanyes / Guillem-Jordi Graells: *La generació literària dels setanta*. Barcelona: Pòrtic, 1971. Prohibit i perseguit, aquest llibre no pogué circular lliurement fins al 1976.

⁵⁵ Sembla que l'autora de Santanyí, Antònia Vicens, no havia rebut o no havia retornat a temps el qüestionari que Pi de Cabanyes i Graells havien enviat a tots aquests nous autors. Vg. G. Janer Manila: "La narrativa illenca dels anys setanta. Entre l'esperit de ruptura i el rigor estètic", in: *Palau Reial* 1 (novembre de 1984), pàgs. 34-37, pàg. 34.

⁵⁶ Pi de Cabanyes/Graells, *op. cit.*, pàg. 12.

⁵⁷ Publicacions com *Tele/Estel*, *Presència*, *Serra d'Or*, *Oriflamma*... De gran importància per a les Illes podem citar la revista *Lluc*, editada pels Pares Missioners dels Sagrats Cors, on especialment Gabriel Janer Manila hi publicà regularment, fins i tot fou membre del Consell de Redacció.

⁵⁸ En acabar la lectura de la comunicació, el professor P. Rosselló Bover, que hi fou present, qüestionà la dita *riquesa de llenguatge dels narradors mallorquins*, interpretada positivament pels crítics del Principat a principis dels setanta. Rosselló proposava una nova interpretació del fet lingüístic: s'hauria de fer un estudi

científic per a esbrinar si aquesta *riquesa* no era més aviat una pobresa de coneixements de la llengua estàndard que s'equilibrava amb l'ús de trets dialectals mallorquins.

⁵⁹ Les regions geogràfiques que s'esmenten amb més freqüència són els pobles de les províncies de Jaen i Albacete.

⁶⁰ Sobre el mite del rebel, únicament en la narrativa de Janer Manila, vegeu el magnífic article de Guillem-Jordi Graells: "La narrativa de Gabriel Janer. Entre la rebel·lió i la impotència", in: *Serra d'Or* 155 (15 de d'octubre de 1972, pàgs. 39-41).

⁶¹ Sobre l'heroi vegeu Enric Sullà: "El viatge a Ítaca: Reflexió entorn de la novel·lística més recent", in: *Els Marges*, 3, 1974, pàgs. 108-115.

⁶² Sebastià Llabrés: "Algunes característiques de la narrativa curta mallorquina dels anys setanta: l'experiència del fracàs", in:

Lluc 692 (juliol-agost de 1980), pàgs. 13-19.

⁶³ A fi d'estalviar espai, oferim una llista de

Sovint són les mares dels qui treballen als hotels les que se senten més orgulluses de la feina dels seus fills. També el pare, en l'"Adolescent de Sal", de Gabriel Mesquida, anunciava els avantatges de fer feina a l'hotel familiar.

les obres que tractarem a continuació. A les citacions només indicarem la pàgina de la seva procedència, segons les edicions de que disposem.

Guillem Frontera: *Els carnisssers*. Barcelona: Club editor, 1970 (1a. ed. 1969)

Guillem Frontera: *Cada dia que calles*. Palma de Mallorca: Daedalus, 1969.

Guillem Frontera: *Rera els turons del record*. Barcelona: Edicions 62, 1970.

Guillem Frontera: *Tiranoçaurus*. Barcelona: Laia, 1977.

Guillem Frontera: *La ruta dels cangurs*. Palma de Mallorca: Moll, 1991 (1a. ed. Laia, 1980).

Gabriel Janer Manila: la narració *Cartes a Michael*, in: *El cementiri de les roses*. Barcelona: Selecta, 1972.

Gabriel (Biel) Mesquida: *L'adolescent de sal*. Barcelona: Empúries, 1990 (1a. ed. 1975).

Maria Antònia Oliver: *Cròniques d'un mig estiu*. Barcelona: Club editor, 1983 (1a. ed. 1970)

Maria Antònia Oliver: *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà*. Palma de Mallorca: Moll, 1991 (1a. ed. Edicions 62, 1972).

Jaume Santandreu: *Camí de coix*. Palma de Mallorca: Moll, 1980.

Gabriel Tomàs: *Corbs afamegats*. Barcelona: Edicions 62, 1972.

Antònia Vicens: les narracions *L'espera* i *El pa dels primers dies*, in: *Banc de fusta*. Palma: Moll, 1968.

Antònia Vicens: *39° a l'ombra*. Palma de Mallorca: Moll, 1990 (1a. ed. Selecta, 1968).

⁶⁴ La fortuna dels Caimari-Bibiloni de *Cròniques de la molt anomenada ciutat de Montcarrà* de M.A. Oliver es feu a principis de segle a Amèrica del sud. Vegeu-hi l'encertada descripció de l'emigració mallorquina a Amèrica a les pàgs. 93-94.

⁶⁵ Llorenç Villalonga: "Pròleg", in: Guillem Frontera: *Els carnisssers*. Barcelona: Club editor, 1970, pàgs. 7-13, pàg. 8.

⁶⁶ En Joanet de *Les Fures*, malgrat la seva innocència, en fou un dels primers precedents del personatge del *gigolo de turistes* a la narrativa mallorquina. Vegeu: Llorenç Villalonga: *Les Fures*. Barcelona: Proa, 1967.

⁶⁷ Concretament ho diu en Miquel a *Corbs afamegats*, pàg. 147.

⁶⁸ Només hem trobat un cas en que un mallorquí es casava amb una estrangera: en Rafel de la narració *Cartes a Michael* de Gabriel Janer Manila: *Tu no l'has conegut, perquè acabà per casar-se amb una estrangera i el s'emportà a fer feina en una fàbrica de fibres sintètiques que posseïa el seu pare*. (pàg. 33)

⁶⁹ Gabriel Seguí Trobat: "El turisme com a motiu de creació literària a Mallorca (1960-1990). La narrativa i el teatre", in: *Estudis Balearics* 37-38 (agost-desembre de 1990), pàgs. 263-279, pàg. 267.

⁷⁰ Llorenç Capellà: *Mallorca i el món obrer*. Palma: Moll, 1977, pàg. 176.

97 anys de radiologia a Mallorca

MANUEL HERRERA SAVALL

Inici de la radiologia al món i a Mallorca.

El desembre de 1995, es compleix el centenari de la Comunicació Preliminar que el físic alemany Wilhem Conrad Röntgen va presentar a la Societat Físicoquímica de Wurzburg "Sobre una nova espècie de Raigs" descoberts, casualment segons alguns detractors, el 8 de novembre, en la intimitat del modest laboratori de la seva Càtedra de Física de la Universitat de Ciències de l'esmentada ciutat de Wurzburg.

Aviat verificà Röntgen dues característiques importants en aquestes radiacions: la primera, que podien travessar els cossos opacs amb graus diferents d'intensitat (en el cas del cos humà, permetent la identificació amb tota facilitat de l'esquelet), i la segona: que podien impressionar els clixés fotogràfics.

Modestament, Röntgen, els anomenà Raigs X. Ulteriorment, la ciència mèdica, amb la seva utilització generalitzada va rendir el merescut homenatge al seu descobridor emprant l'epònim de Röntgenologia.

L'impacte del descobriment en el món mèdic i a l'opinió pública fou impressionant. Revistes de tot tipus, diaris de tots els continents parlaren immediatament dels fets. Pocs mesos després s'estengueren les demostracions públiques d'aquests desconeguts i fascinants Raigs "X" en les facultats de ciències, hospitals, teatres, i àdhuc als circons ambulants.

Una mostra de l'impacte del descobriment foren les conferències-demostracions realitzades a les fa-

Caricatura d'època del Dr. Wilhem Conrad Röntgen.

cultats de Física i Medicina de Barcelona durant els mesos de gener i febrer de 1896 (tan sols un mes després) pel físic i meteoròleg Eduard Fontserè i l'estudiant de medicina, i futur famós radiòleg, Cèsar Comas i Llaberia, i la denominació premonitòria, l'any 1897, a nivell mundial del nom de "radiografia" en lloc d'electrofotografia, preconitzada pels autors de centreuropa, pel fisiòleg i futur radiòleg madrileny Antoni Espina i Capó.

El 15 de maig de 1896 la «Revista Balear de Ciències Mèdiques» publicà quatre articles sobre el descobriment: "Fotografías según el procedimiento Röntgen", "Fotogra-

fías de lo invisible: sus aplicaciones en el Diagnóstico Quirúrgico", "Aplicaciones de los Rayos X en la extracción de cuerpos extraños oculares" i un darrer "Sobre el contenido del Utero".

El 18 de novembre de 1898 i el 23 de gener de 1899 el cirurgià mallorquí Pere Jaume i Matas, "Es metge Matas", pronuncià dues conferències i adquirí un equip electrostàtic marca Radiguet, i va impressionar les primeres plaques radiogràfiques de Mallorca. Posteriorment va instal·lar al seu gabinet privat un equip capaç de produir espurnes de 350.000 a 400.000 volts d'intensitat.

Segons relata un autor anònim en la "Reseña de los trabajos realizados por el Colegio Médico-Farmacéutico" el Dr. Jaume Matas "utilizó para ello, aparatos de su propiedad, y demostró con una perfección que no se obtiene fácilmente, notable dominio del complicado material, como antes había demostrado conocimiento profundo de los puntos de vista teóricos, ya en la conferencia aludida, ya en la introducción de la serie experimental (visualización en pantalla fluorescent) y expuso con clarividencia de contenido, la importancia médico social de tan grandioso descubrimiento de las Ciencias Físicas".

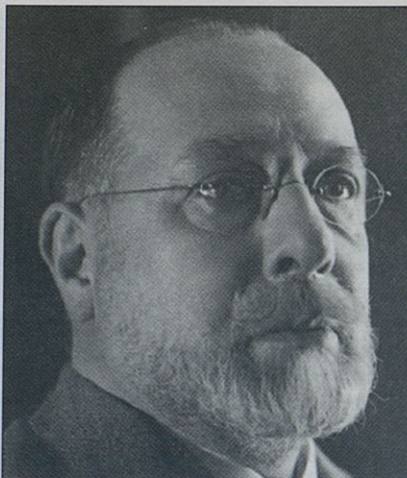
Un exemple de l'impacte de la demostració el tenim en les paraules del seu coetani, el Dr. Riera Alemany (el famós general Riera), cirurgià i president de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia, que reflexionant sobre la seva activitat comenta-

va: *Prometo no reseca articulación alguna, en mi práctica, sin haber molestado antes al distinguido radiógrafo, mi buen amigo el "Sr. Jaume Matas"*.

Durant el primer terç de segle, en el nostre entorn, utilitzaren els Raigs X un nombre reduït de coratjosos professionals. Entre ells cal esmentar al metge militar Jeroni Forteza, autor d'articles sobre "Radiología de Campaña", el cirurgià i ginecòleg Onofre Juaneda i Salom, importador el 1925 d'un equip "portàtil" amb tub Coolidge per al quiròfan de la seva clínica (la Juaneda, de Son Espanyolet) i d'agulles i tubs de ràdium que utilitzà en el tractament de malalts amb tumors prostàtics, genitals i epitelïomes cutanis, i el metge francès Pablo Chavenaix.

L'internista Francesc Sancho i Sagaz assistí a un curs de Radiologia, el 1913, a la Fundació Chaptal de París i fou elegit el 1934 president del Col·legi de Metges de Balears i del VII Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Fou autor d'un article sobre "Efectes de la Radioteràpia Profunda" l'any 1924 en què acredita una experiència de més de 10 anys d'exercici de la Radioteràpia. La llista continua amb els traumatòlegs Francesc Valdés Guzman i Vicenç Planas i Roselló, fundadors de les respectives clíniques del seu nom, els digestòlegs Xavier Garau Armet i Juan Eugenio Brazzis, relacionats ulteriorment amb la Clínica Rotger, i el tisiòleg Joan Manera Rovira, ex-director el 1933 del Dispensari d'Higiene Social (antituberculos) de l'Ajuntament de Palma i el 1965 de l'Hospital de Enfermedades del Tórax "Juan March".

El primer roentgenòleg en sentit estricte va ser el Dr. Josep (Don Pep) Rovira Sellarés, format a Berlín entre 1924 i 1929 conjuntament amb el professor Gil i Gil, de Madrid, amb qui tenia una estreta amistat. El 1930, Pep Rovira s'estableix com a radiòleg privat a la plaça Sant Francesc i el 1941 trasllada el seu gabinet a l'emplaçament actual del carrer de

César Comas i Llaberia (1874-1956), pioner de la radiografia, primer Cap de Servei de l'Hospital de Sant Pau (Barcelona). Patí radiodermatitis i l'amputació d'una extremitat.

la Missió. El 1946 aconseguí importar dels Estats Units el primer aparell de Radioteràpia d'altres prestacions de les Balears. Com a oncòleg, Pep Rovira fou un veritable mestre, entusiasta, meticolós i conciencios. Acadèmic numerari, morí a Ciutat el 1985.

D'aquesta figura de la radiologia es comenten moltes anècdotes: una cantada del "Cara al Sol", dempeus i

Reproducció de la radiografia obtinguda a un espècimen anatòmic, en les demostracions efectuades per l'estudiant C. Comas, el dia 18 de febrer de 1896 a la facultat de medicina de Barcelona.

braç en alt, de tots els clients i personal a la sala d'espera del gabinet, un dia de restriccions elèctriques, i els seus comentaris jocosos, a propòsit de les dificultats per a obtenir recanvis amb què mantenir la complexa tecnologia del seu gabinet en els anys de l'autarquia: "si no ens ho envien per conducte normal, ho farem arribar per la «duana de Santanyí»", frase que traduïa el normal subministrament d'equipament elèctric mitjançant el contraban, en els anys 40, que existia a la nostra illa.

La primera generació de radiòlegs.

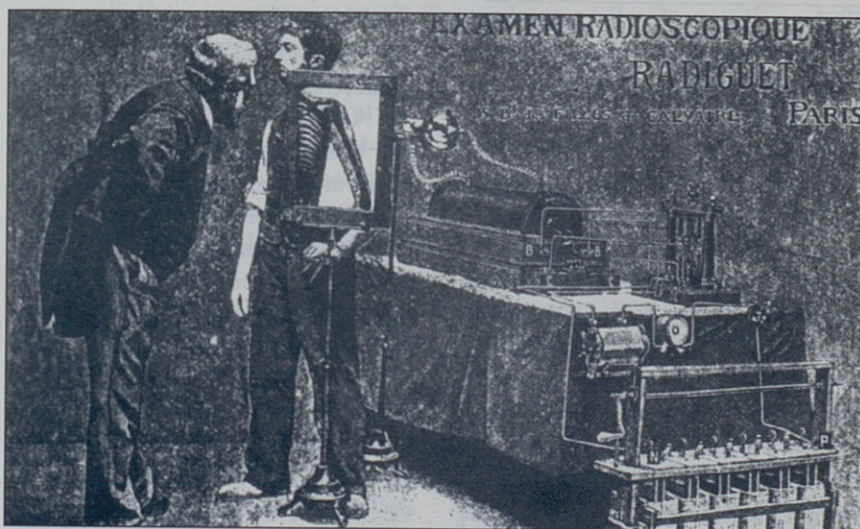
A banda del Dr. J. Rovira, en el segon terç del segle XX cal esmentar l'activitat dels ja radiòlegs genuïns com els Drs. Bartomeu Amer Bibiloni, format a Barcelona amb el Prof. Vicenç Carulla i que va desenvolupar la seva tasca assistencial al seu gabinet i a la Clínica Mare Nostrum durant més de 40 anys; a Felipe Arquero Costa, metge militar, radiòleg de la Clínica Naval de Balears (abans i després Clínica Juaneda) i del Instituto Social de la Marina; i els Drs. Mario Trujillo Costa i Andreu Muntaner Ramonell que compartiren gabinet privat.

Bernat Rovira Marqués, format a l'Hospital Goustave Roussy, de París, amb el professor M. Tubiana i assistent habitual als hospitals de Montpeller amb els professors J.L. Lamarque i Gary-Bobo, continua les tasques laborals radiològiques en el gabinet del seu pare, Don "Pep" Rovira, incorporant progressivament equips de tecnologia capdavantera com nous generadors, reveladors automàtics de plaques radiogràfiques, intensificador d'imatge (TV) i equips de radioteràpia profunda i telecobaltoteràpia (nova font de radiació més penetrant amb radiacions gamma i fotons). Bernat Rovira treballà també a l'Hospital de la Creu Roja durant el període en què aquesta institució disposà d'un equip de cobaltoteràpia, dependent de l'Associació Espanyola Contra el Càncer. Morí de leucèmia, de possi-

ble origen professional, el 1975.

Alejo Llull de Diego, nascut a Puerto Rico, fou nomenat el 1942 Cap de la Secció de Fisioteràpia i Radiologia de l'Hospital Provincial, amb dues sales de 9 pacients adscrites a la unitat. El 1965, amb l'ajuda de la Fundació March, i coincidint en el temps amb el seu nomenament de Cap de Servei de Radiologia de la Residència Sanitària "Virgen de Lluch" (pluriocupació característica pròpia del temps), remodelà les instal·lacions, convertint la peculiar Secció Fisioteràpia-Electroradiològica en un Servei de Radiologia apte

Seguint la trajectòria del Dr. Sancho, Antonio Alastuey fou elegit el 1982 president del Col·legi de Metges de Balears. Jubilat voluntàriament el mes d'octubre d'enguany, tots el recordarem com un professional valuós, preocupat per la problemàtica corporativa mèdica, com el genuí representant o la baula perduda radiològica que connecta dues generacions, i com un professional polivalent capaç de desenvolupar activitats pròpies del diagnòstic per la imatge més modernes junt a les tècniques electrològiques radioteràpiques clàssiques.

Fulletó de propaganda del Sistema de Radioscòpia mitjançant un equip marca Radiguet. Es tracta del mateix equip que emprà "es metge Matas" en la demostració del 23 de gener de 1899 a Palma. En terra, el grup de "piles" que proporcionaven corrent al sistema elèctric.

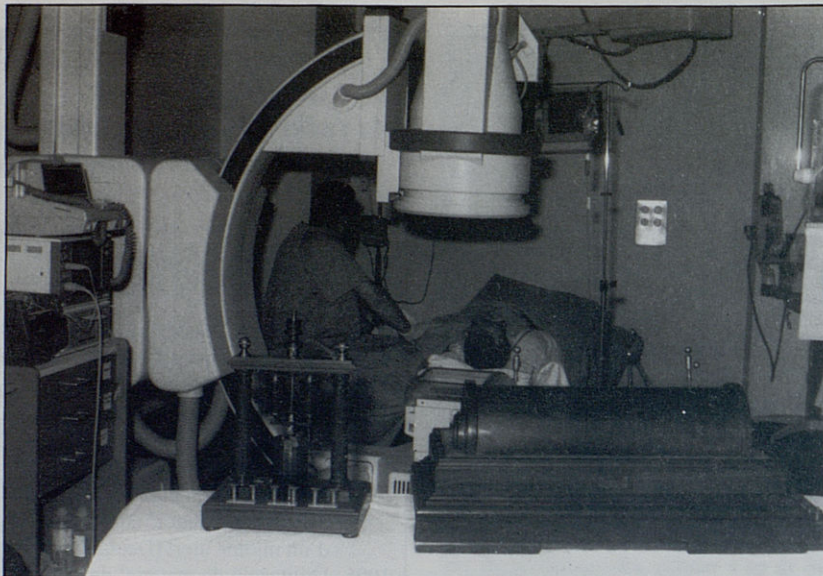
per a les tasques de radiodiagnòstic i teràpia modernes.

Antonio Alastuey Pruneda es formà com a especialista en Electroradiologia a l'Hospital Militar Gómez Ulla de Madrid, fou nomenat radiòleg de l'Hospital Militar de Palma el 1961, ha treballat a diverses clíniques de Ciutat, Hospital Son Dureta (HSD), l'Ambulatori "Félix Sánchez" (ubicat temporalment a l'actual edifici de Consultes Externes de l'HSD), a l'Ambulatori del Carme i ha dinamitzat l'activitat del Gabinet Rovira en els darrers temps, on treballà privadament després de la mort del malaurat Bernat Rovira.

El Dr. Maties Enseñat Alemany és un exemple característic de radiòleg privat emprenedor. Format amb el Dr. Josep M. Vilaseca a Barcelona i a la Universitat d'Erlangen, a Alemanya, inaugurà, el 1954, al carrer Forn de la Creu, un gabinet modelic privat en el qual progressivament va incorporar els equipaments més moderns del moment: l'ànode (rotor) giratori per a tubs de raigs el 1954, la tomografia (radiografies de seccions del cos molt estretes) d'alta definició el 1955, l'intensificador d'imatges electrònic i la radiocinematografia el 1962, l'ortopantomografia (radiografia panoràmica de les dents) el 1970,

Esdeveniments del radiodiagnòstic, la radioteràpia i la medicina nuclear de 1895 ençà

- 1895 Röntgen descobreix els Raigs X.
- 1896 Primeres radiografies. S'impresiona la mà de l'anatomista Von Kolliner. Descobriment de la radioactivitat natural per Becquerel i els esposos Curie (1898?).
- 1900 Primeres aplicacions de la radioteràpia de contacte (Chaoul).
- 1902 Tractament amb radi dels epiteliomes i lupus cutanis (Danlos). Primera irradiació amb raigs X d'un mioma uteri (Deutsch).
- 1905 Utilització de material de contrast a l'aparell digestiu (Bari), urologia (Colargol) i a les articulacions (neumoartrografia) emprant oxigen o aire atmosfèric.
- 1906 S'estableix la relació entre la sensibilitat biològica dels teixits i els efectes de la radiació (Bergonie i Tribondeau).
- 1911 Pierre Curie suggereix la implantació de radi als tumors.
- 1913 Primer tub de raigs X d'alt buit amb filament calent (Coolidge). Descobriment de les graelles antidifusores.
- 1916 Descobriment de les graelles mòbils (Porter-Bucky).
- 1924 Utilització de contrastes iodats: primera colecistografia (estudi bufeta biliar) per Cole i primera urografia (estudi de ronyó i vies urinàries per Roseno Binz). Ising proposa l'acceleració de partícules.
- 1926 Aplicacions pràctiques de tele-röntgenoteràpia (Teschendorf).
- 1927 Primer detector de radiacions gamma (Geiger-Muller). Primera arteriografia cerebral (Egas Monitz).
- 1931 Descobriment de la tomografia lineal (Des Plantes).
- 1933 Creació del generador de Van de Graff de 2MeV per a radioteràpia.
- 1934 Descobriment de la radioactivitat artificial (esposos Joliot Curie). Inici producció de radioelements útils en branquioteràpia.
- 1936 Creació de la primera Comissió de Protecció Radiològica als EE.UU.
- 1937 Primeres aplicacions del megavoltatge en radioteràpia.
- 1938 Primeres aplicacions mèdiques de radioisòtops al tiroides.

Bobina i regulador de tensió de l'equip Radiguet fabricat a París el 1897 i propietat del Dr. Pere Jaume Matas. S'exposà en el curs «Son Dureta commemora el 100 Aniversari del descobriment dels Raigs X per W.C. Röntgen». Al fons, l'arc d'un modern equip Digital Siemens de l'HSD. Noranta anys de diferència tecnològica.

la densitometria òssia (determinació de calci) el 1988 i la Resonància Magnètica (RM) el 1991.

Una mostra de la importància de la radiologia a les Balears és l'inventari d'equipaments de radioteràpia profunda el 1961: 6 equips ubicats als gabinets Rovira i Ensenyat, a l'Hospital Militar, a les clíniques Mare Nostrum i Planas (Dr. B. Amer), a l'Hospital General i a la Residència de la Seguretat Social del "Seguro Obligatorio de Enfermedad".

Radiologia a l'Hospital Son Dureta.

Malgrat els inicials esplendors arquitectònics amb què fou inaugurada per l'INP franquista, el novembre de 1955, per atendre els 50.000 "productores" de Mallorca i les seves famílies, la Residència Sanitària "Virgen de Lluch", en el moment de la seva inauguració disposava únicament de tres sales de radiodiagnòstic nodrides per dos generadors i un equip de radioteràpia de contacte. El 1957 s'incorporà un equip de radioteràpia profunda que a la dècada següent romangué parat un llarg període de temps. Durant 12 anys els radiòlegs encarregats inicialment de la Unitat, Alejo Llull, Felipe Arquero, Mario Trujillo,

Andreu Muntaner i posteriorment Antonio Alastuey, treballaren a temps parcial, fins que els anys 1969-71 l'Institut Nacional de Previsió es decidí per la jerarquitització dels Serveis de l'Hospital i entre ells el de radiologia, contractant el Dr. Antonio Luna Fantoy com a Cap de Servei i a diversos facultatius: F. Pastor, C. Ruiz de Clavijo, i J.L. Gómez, com a metges adjunts, que treballaren a l'Hospital durant curtíssims períodes de temps. Entre els anys 1972 i 1974 es procedí a una interminable fase de remodelació

Josep Rovira Sellarés (1897-1985), primer radiòleg "integral" de Mallorca.

arquitectònica del servei i s'adquiriren equips que permetien la realització de tècniques radiogràfiques més sofisticades d'acord amb els temps del moment, com fluoroscòpies (visió amb pantalla) en televisió, mamografies, tomografies (amb el sofisticat Stratomàtic CGR) i arteriografies amb el seriador AOT (intercanviador ràpid de plaques) en lloc de l'"inefable" calaix de fusta amb les famoses tres plaques extraïbles manualment mitjançant una bena.

Conseqüència de l'aplicació dels postulats i influències de la medicina nord-americana, es produí, a la fi, a l'Estat espanyol, la definitiva separació de la radiologia en tres branques: Radiodiagnòstic, Medicina Nuclear i Radioteràpia.

A la primera branca, l'HSD tingué la sort de comptar, en els seus inicis, amb tres figures cabdals. Com a Cap de Servei, el 1975 s'incorporà el Dr. Julio Marcos Fernández. Com a Cap de Secció de Radiologia General es nomenà el Dr. Xavier Beltran Latorre i com a Cap de Secció de Radiologia Pediàtrica el Dr. Rafael Ramos Losada.

El Dr. Julio Marcos estudià medicina després de fer la carrera de veterinària, es formà com a resident de radiologia amb el mític Cap de Servei, el Professor César Alvarez Pedrosa (un dels primers catedràtics de radiodiagnòstic de l'Estat espanyol) en l'Hospital General d'Astúries i amb el professor Sidney Wallace en el MD Anderson Institut Cancer Center de Houston. El Dr. Marcos es jubilà a finals de l'any 1993. Durant els 17 anys de treball ininterromput en el SRHSD fou un exemple de modèstia professional, dedicació a la medicina pública, esperit estalviador, honradesa, erudició radiològica i rigor científic.

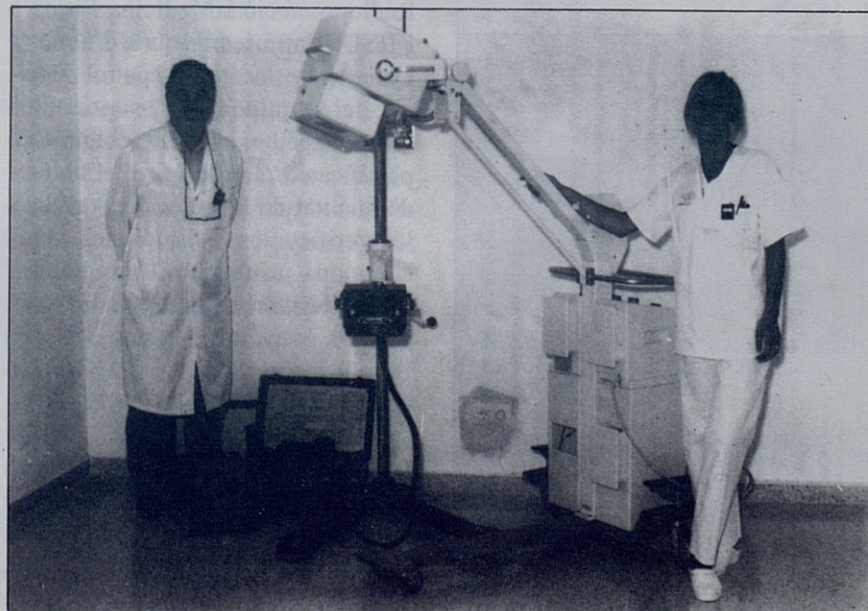
El Dr. R. Ramos, pediatre i radiòleg, es formà als hospitals Saint Christopher for Children de Philadelphia i al Vall d'Hebron de Barcelona; fou el primer professional que organitzà l'assistència radiològica de qualitat als nins del nostre entorn, en

el llavors inaugurat de nou l'Hospital Materno-Infantil de SD de Palma, i el primer introductor de l'ecografia (diagnòstic per ultrasons) en els Serveis de Radiologia de la nostra illa. R. Ramos fou també el primer radiòleg encarregat del funcionament de la primera Unitat de Resonància Magnètica instal·lada a la Policlínica Miramar el 1991.

El Dr. Xavier Beltran es formà com a resident a l'Hospital Vall d'Hebron de Barcelona i a la Ohio State University amb el professor Sidney Nelson. Durant els anys 1975 a 1981 desenvolupà una gran labor assistencial i docent (creació d'un arxiu radiològic i nombroses publicacions) en el Servei de Radiologia de l'Hospital Son Dureta (SRHSD). Va contribuir, juntament amb el Dr. R. Ramos, al muntatge i posada en funcionament del primer Scanner de la CA, un Ohio Delta Scan instal·lat l'any 1978, a la Policlínica Miramar. Aquest equip fou un dels primers de Tomografia Axial Computada (TAC) de l'Estat Espanyol que realitzà exploracions del cos sencer.

Després d'un curt període de treball a l'Hospital de Basurto (Bilbao) i a l'Hospital de la Universitat de Ohio (USA), lloc on es formà, el Dr. Beltran fou nomenat Cap de Departament de l'*Hospital for Joint Diseases*

de Nova York i professor titular de Radiologia de la Universitat de Nova York. El Dr. X. Beltran és autor de 15 capítols de llibre, quatre llibres de Radiologia o Resonància Magnètica Osteoarticular i ha publicat 78 articles mèdics de diversos temes en diverses revistes de l'aparell locomotor o radiològiques capdavanteres. Mallorquí d'adopció, Xavier Beltran és des del punt de vista científic la figura més rellevant que ha proporcionat la radiologia balear. Des de 1981 (tres anys després de la data en què el SRHSD fou acreditat per a impartir docència en radiodiagnòstic postgrau dins del sistema MIR -Metges Interns i Residents-), fins a 1995 han sortit del centre d'un a tres especialistes en Radiodiagnòstic cada any -32 especialistes en total- polivalents i molt ben formats, que garanteixen una bona "pedrera" de radiòlegs en el nostre entorn sanitari públic i privat i una exportació de professionals de "qualitat" a d'altres Comunitats Autònomes de l'Estat. Quatre ex-residents del SRHSD són caps de servei de radiologia en diferents hospitals, entre ells, els Drs. Maria del Carme Martínez Serrano, cap de l'Hospital General, i Pedro de Miguel Sebastián, cap del Servei de Radiologia de la nova Clínica Rotger de Palma.

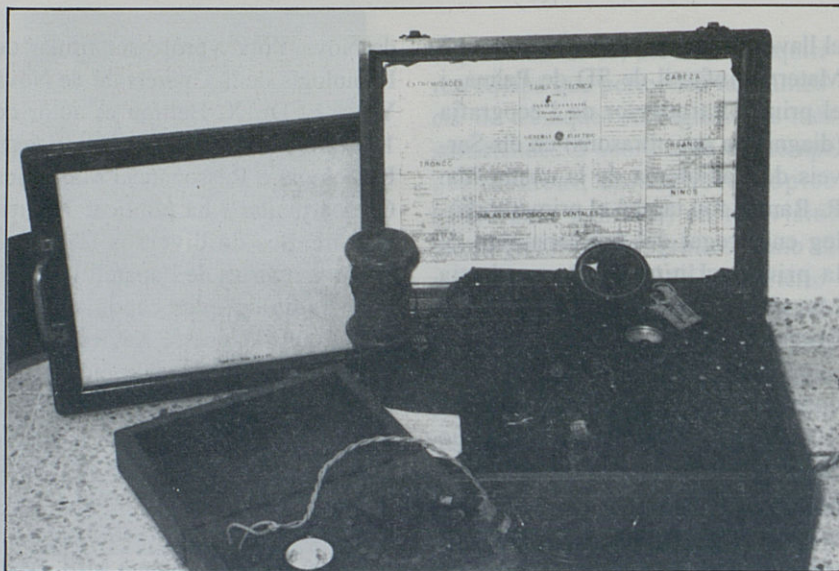

Portàtil General Electric, model 1934 (color negre). Al costat, un equip "rodable" Siemens de l'any 1991 (color blanc).

- 1940 Es descobreix la neutroteràpia.
- 1944 Rabbi rep el Premi Nobel pels estudis de la càrrega elèctrica de partícules del nucli (fonament de la ressonància magnètica).
- 1947 Howry demostra els patrons sonogràfics dels teixits tous (fonament de la ultrasonografia).
- 1948 Primer tractament amb el Beta-tron (accelerador d'electrons).
- 1949 Descobriments de les microcalcificacions mamàries. Primeres mamografies diagnòstiques (Leborgne). Construcció dels primers comptadors de centelleig (Cassen).
- 1951 Primera bomba de cobalt al MD Anderson Hospital (Fletcher).
- 1953 Seldinger realitza la primera arteriografia percutània femoral. Desenvolupament de l'accelerador lineal al Hammer Smith Hospital.
- 1962 Introducció del Tècnic en medicina nuclear (Harper i Latrop).
- 1963 Descobriments de la gamma-càmbra.
- 1964 Dotter comença a desenvolupar la Radiologia Intervencionista Ultrasons operatius a l'abdomen, als EE.UU. (Goldberg)
- 1965 Comercialització de les reveladores automàtiques.
- 1968 Comptador de cos sencer (Oberhausen) en medicina nuclear
- 1969 Descobriments de la Tomografia Axial Computada (Hounfield).
- 1970 Gammacàmbres rotatòries per SPECT (single photon emission computed tomography).
- 1971 Desenvolupament de la Zeumatografia, fonaments de la reconstrucció d'imatges per ressonància magnètica nuclear.
- 1975 Desenvolupament de l'angiografia per substracció digital.
- 1977 Prototips operatius de R.M. al cervell, TACS segona generació.
- 1979 Desenvolupament del Planificador Multidimensional en radioteràpia.
- 1984 Desenvolupament de la Reconstrucció Tridimensional a l'scanner. Primeres aplicacions de la digitalització en els estudis radiogràfics del tòrax, os, digestiu, etc. Desenvolupament del xasis radiogràfic de fòsfor que redueix la dosi de radiació.
- 1987 Desenvolupament de transmissió d'imatges mèdiques per fibra òptica i dels Sistemes de Comunicació i Arxiu (PACS) aplicats a la globalitat de les tècniques de diagnòstic per la imatge.
- 1988 RM de segona generació. Scanner de tercera generació (TAC helicoidal).

Tradicionalment, els professionals i personal del Servei de Radiologia de l'HSD han suportat un "stress" i una pressió assistencial notable a totes hores i en totes les estacions de l'any, conseqüència de l'obsolescència i sobreús de l'insuficient nombre d'equips radiològics i de diagnòstic per la imatge de la seva dotació, insuficient cobertura horària de personal administratiu, reduïda plantilla mèdica, demanda desmesurada d'estudis procedents d'atenció primària, augment de la població estacional pel fenomen turístic i insuficient nombre de llits a la resta d'hospitals públics de la Comunitat Autònoma.

Malgrat la manca i el retard en la incorporació de la tecnologia d'imatge capdavantera, en el nostre medi el SRHSD ha desenvolupat una tasca rellevant en el camp de la Ultrasonografia Bàsica, les Tècniques Arteriogràfiques, la Radiologia Intervencionista (tècniques curatives mínimament invasives amb instrumentació dirigida per tècniques d'imatge), el Radiodiagnòstic Pediàtric i en el camp de les tècniques el Diagnòstic per la Imatge Senològic. Una mostra de la importància de l'activitat científica del SRHSD fou la lectura de 4 tesis doctorals l'any 1993.

Elements de l'equip portàtil General Electric (1936). És compost de transformador, trípode plegable, tub de raigs X a l'interior d'un blindatge d'oli, temporitzador de descàrrega, presa de terra i pantalla fluoreoscòpica. Va pertànyer al Dr. Joan Manera Rovira. Amb aquests equips es realitzaven estudis en els domicilis dels pacients a Ciutat i als pobles.

La radioteràpia a l'HSD es desenvolupà definitivament de la mà del Dr. Gil Panadès Nigorra, format a l'Hospital de Sant Pau amb el Dr. Antoni Subias i els Drs. Agustí Valls (metge) i Tomeu Ballester (físic). L'any 1980 es posà en funcionament una bomba de cobalt i nous equips de Radioteràpia Superficial. El 1985 s'adquirí un aplicador oftàlmic i el 1991 entrà en funcionament l'accelerador lineal (en lloc de raigs X s'empren fotons i electrons) i un

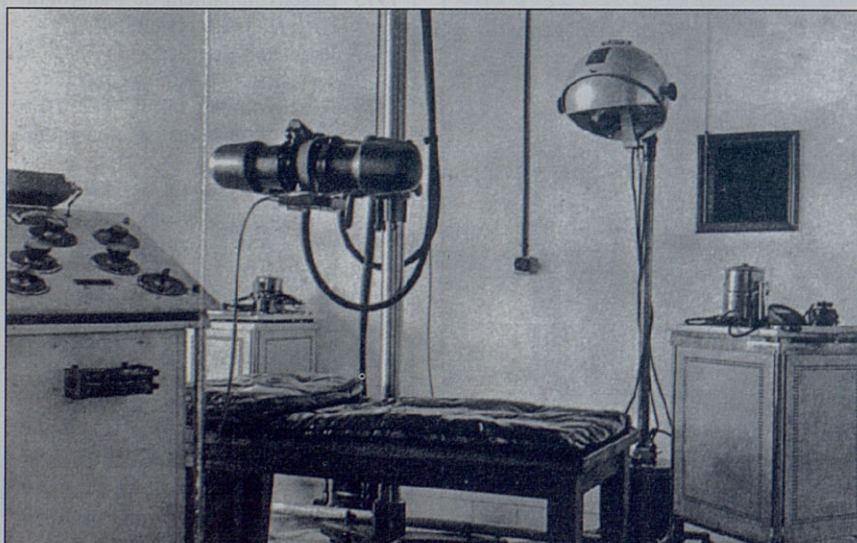
simulador. El Dr. Víctor Muñoz Garzón és el cap de Servei responsable de la Unitat des de l'any 1993.

L'estudi estadístic comparatiu entre el nombre d'habitants de la Comunitat Autònoma i el nombre de malalts atesos pel Servei d'Oncologia Radioteràpica de l'HSD ha demostrat sempre un alta rendibilitat d'aquesta Unitat.

Una fita important de la medicina pública fou la contractació el 1993 de nous físics i l'obertura del Servei de Radioprotecció i Medicina Física a l'HSD. Entre les tasques d'aquesta Unitat cal esmentar el control i revisió dels equipaments, suport dels radioterapeutes en les tècniques de planificació radioteràpica, el control de qualitat de la cadena de revelat i les verificacions periòdiques d'una adequada protecció del personal i sales. El físic responsable de la Unitat és el Dr. Joan Font Gelabert.

La medicina nuclear.

La Medicina Nuclear (estudis funcionals emprant radiacions gamma i isòtops radioactius) es va introduir a les Balears a la Clínica Femenia sota la tutoria dels pioners catalans Drs. J.M. Domènech i J. Setoain.

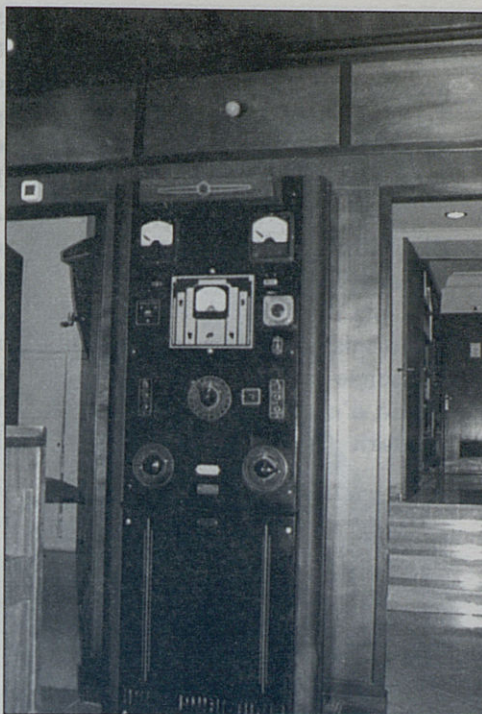

Equip de radiodiagnòstic i ones ultraviolletes de la primera Clínica Planas. El tub raigs X i el generador Heliosphere Siemens (1933) varen pertànyer a F. Sancho Sagaz.

El primer isotopista (metge nuclear) fou el Dr. Albert Peñafiel Ramírez que instal·là a la Policlínica Miramar, el 1976, un comptador de centelleig i un "scanner" nuclear de cos sencer, i l'any 1979 una gammacambra. El 1980, el Dr. Peñafiel fou nomenat cap de la Secció de Medicina Nuclear del HSD. En les seves tasques assistencials comptà inicialment amb la col·laboració d'un metge adjunt i un radioquímic. El 1982 i 1993, a l'HSD s'adquiriren gammacambreres més modernes i l'any 1980 un SPECT (estudi en talls fins). Aconseguida l'acreditació per a docència, el Servei de Medicina Nuclear de l'HSD incorporà el primer resident metge l'any 1991 i el primer resident farmacèutic l'any 1994.

Arribada de nous professionals. Expansió del diagnòstic per la imatge.

En la dècada dels 80 la demanda creixent d'exploracions de radiodiagnòstic i d'altres tècniques de diagnòstic per la imatge (ecografia en especial), obligà a l'ampliació dels Serveis de Radiologia de les clíniques privades, hospitals "Joan March" i General, gabinets radiològics, del propi SRHSD i la creació d'Unitats de Radiodiagnòstic i Ecografia en els ambulatoris de Palma (en estar aquests inadequadament ubicats en el propi SRHSD o a les dependències de l'ambulatori Félix Sánchez annex a l'HSD) i en les dues poblacions més importants de l'illa, Inca i Manacor. Aquests centres es nodriren amb radiòlegs insulars formats en altres hospitals del país, facultatius "majors" amb plaça de radiòleg a la Seguretat Social però que en realitat no eren especialistes autèntics en electroradiologia i que exercien altres especialitats mèdiques (reumatologia, medicina forense etc.), i amb radiòlegs joves procedents de les lleves d'ex-residents de SRHSD o d'altres centres de l'Estat espanyol, que guanyaren

Generador de l'equip de radioscopia GE Maximar (1946) instal·lat al Gabinet Rovira.

les places en les escasses vegades que es convocaren els corresponents concursos-oposicions, en general procedents de Catalunya o del País Valencià. Entre ells cal esmentar el Dr. Alvaro Lanuza Cabarga, ex-Cap de Servei de Radiodiagnòstic Pediàtric de l'Hospital "La Fe" de Valèn-

cia, i el Dr. Darío Taboada Gomi-la, ex Cap de Secció de Neuroradiologia del mateix hospital que treballaren alguns anys en l'ambulatori del Carme i, de l'any 1981 fins a l'actualitat, a la Clínica Femenia.

També s'incorporaren, procedents de la Clínica Infantil de la SS de Barcelona, els Drs. Valeriano Henales Villate i el Dr. Manuel Herrera Savall, a la Secció de Radiologia del Pavelló Materno-Infantil, a mitjans dels anys 80 i els Drs. Julio Deltell Olaya i Joan Palmer Sancho a finals d'aquesta dècada. Abans d'incorporar-se respectivament al SRHSD, temporalment aquests darrers professionals foren destinats a l'Ambulatori de l'Escola Graduada. El Dr. Deltell es dedicà preferentment a la imatge mamària i el Dr. Sancho al diagnòstic general (Scanner preferentment).

Durant aquest període, i afavorit pel creixement del nombre de pòlisses d'assegurances de les companyies i mútues privades, la massificació assistencial en la sanitat pública i la manca d'inversions en equips sofisticats i tecnologia d'imatge capdavantera (RM, Eco-Doppler -codificació de fluïxos-, TACs d'altres prestacions, etc.) en el sistema públic, s'ha produït un notable desenvolupament dels serveis de radiologia i de diagnòstic per la imatge en aquests centres privats.

Així, el 1991 entraren en funcionament tres RM de 0,5 Tesla (unitat de potència del camp magnètic) a la Policlínica Miramar, Clínica Femenia i Gabinet Enseñat, i el 1994 diversos mamògrafs d'altres prestacions, una RM de 1 Tesla a la Clínica Rotger, 2 telecomandaments digitals, respectivament, a la Policlínica Miramar i Clínica Femenia, i 2 angiògrafs digitals a la Policlínica Miramar.

En el camp de la radioteràpia moderna, el primer equipament de telecobaltoteràpia (bomba de cobalt) fou instal·lat el 1964 al Gabinet Rovira; posteriorment, el 1970,

Títol de Soci Fundador de la Societat Radiològica Espanyola expedit el 1948 a favor d'Alejo Lluís de Diego, primer Cap de Radiologia de l'HSD (1956-1968).

aquest aparell es traslladà a l'Hospital de la Creu Roja (B. Rovira) i el 1975 a la Policlínica Miramar (Dr. G. Panadès). El 1989 aquest darrer professional posà en funcionament una Unitat de Branquioteràpia (aplicacions locals de radi i iridi) i, el 1993, el segon accelerador lineal de la Comunitat Autònoma i un Equip de Planificació Radioteràpica a l'esmentada Policlínica Miramar (Serosa).

Els moderns Hospitals Joan March i General.

El 1982 es van desmuntar les instal·lacions de radioteràpia de l'Hospital General (HG) i es va nomenar Cap de Servei a la Dra. Maria del Carme Martínez, que amb dos metges adjunts, els Drs. I. Ferrer i M. Cuadra (ex-residents HSD), han organitzat el Servei i renovat la tecnologia radiològica, en diverses fases -les darreres els anys 91, 93 i 95-, amb l'adquisició d'un ecògraf d'altres prestacions, un mamògraf i un aparell telecomandat. El Servei de Radiologia de l'HG es punter en ecografia.

A l'Hospital Joan March no existia un Servei de Radiologia en sentit estricte, la dotació radiològica era rudimentària amb una senzilla taula radiològica i un sistema de radioescòpia amb un arc per utilització imprescindible en els estudis d'aparell respiratori i tisiologia. Amb l'arribada del Dr. José Maria Collado Rodríguez, ex-resident format a l'Hospital 12 d'Octubre (Madrid), es renovà la tecnologia del Servei amb l'adquisició d'un equip telecomandat i un ecògraf Doppler (equip d'ultrasons que permet la codificació de fluxos vasculars). Aquest darrer equipament permeté la realització d'ecografies vasculars i obstètriques de qualitat i l'organització d'un programa d'ecografia fetal d'alta resolució en col·laboració amb el Departament de Genètica de la Comunitat Autònoma.

Les unitats radiològiques de tots dos Hospitals, dependents directament de la conselleria de Sanitat,

disposen en l'actualitat d'una perfecta preparació humana i tecnològica per afrontar el Pla de Sectorització Territorial Sanitària de la Zona Nord de Mallorca dissenyat per la conselleria de Sanitat per aplicar enguany.

Els practicants, els infermers i el personal tècnic.

Tota l'activitat dels Serveis de Radiologia no s'hagués pogut realitzar sense la col·laboració d'una munió d'excel·lents professionals sanitaris (practicants, infermers,

tat i competentíssima infermera que treballà més de 30 anys en la Secció de Fisioteràpia i Servei de Radiologia Ulterior; al Gabinet Rovira: Gori Clar, Jerònima Homar, Francisca Franch, Marisol Roig i l'auxiliar Antònia Garau, que va fer feina durant 47 anys consecutius al mateix lloc de treball; al Gabinet Ensenat: Joan Ramis i Maties Bosch; a la Clínica Femenia: Maruchi Fernández i Cati Rodríguez; a la Clínica Juaneda: Miquel Soler; a la Clínica Rotger: Fernando Núñez; a la Policlínica Miramar: Jaime Rey, Joan Truyol i Guillermo Columbran; al SRHSD (RAD A -Hospital General-): Ricardo Amigo, Benito Moreno, Antònia Buades, Mercedes Pérez, Antònia Morro, Puri Ordóñez, Cati Bestard, Isabel Benassar, "La secretaria de sempre", i Toni Rovira, apreciadíssim pels residents més antics, a molts dels quals va treure de qualche situació compromesa a la antiga sala de vascular; a SRHSD (RAD B -Materno-Infantil-): Isabel Servera, Conxa Navarro, Lluís Escuin, Mena Garrido, Trini Mena, Rosa M. Alberich, Ana Corzo, les germanes Gisbert i Carme Serna responsables de la pràctica de les radiografies als infants i, aquesta darrera, del funcionament de l'arxiu.

Alguns dels infermers i tècnics abans esmentats i altres de més joves, també molt competents i versàtils, foren imprescindibles en la posada en marxa de diversos equipaments tecnològicament complicats, com els diferents TACs de diverses "generacions" adquirits per les Clínicas Miramar, Femenia, Juaneda, Rotger, HSD i les 4 RM de l'illa. Una mostra de la "versatilitat" abans esmentada, la tenim a l'HSD amb Margarita Sigiran, polivalent infermera que treballà en els seus inicis a la primera unitat de TAC el 1986, en l'angiògraf digital amb el Dr. Xavier Pueyo a partir de 1989, i en l'accelerador lineal del Servei de Radioteràpia després de la seva po-

Sor Laura López, infermera de la Secció de Fisioteràpia i Radiologia de l'Hospital General.

auxiliars de clínica), personal administratiu i tècnic (ATR, auxiliars de laboratori, tècnics de manteniment de les empreses d'electromedicina) i zeladors que han treballat ininterrompudament en els tres torns d'horaris en les diverses unitats radiològiques. Òbviament, recordar-los tots és impossible. Citarem els més veterans en actiu, entre els quals, a l'Hospital General: Cándido O'Ry-an, Cèsar Bujosa, Llorenç Balaguer i Sor Laura López, membre de la Congregació de les Germanes de la Cari-

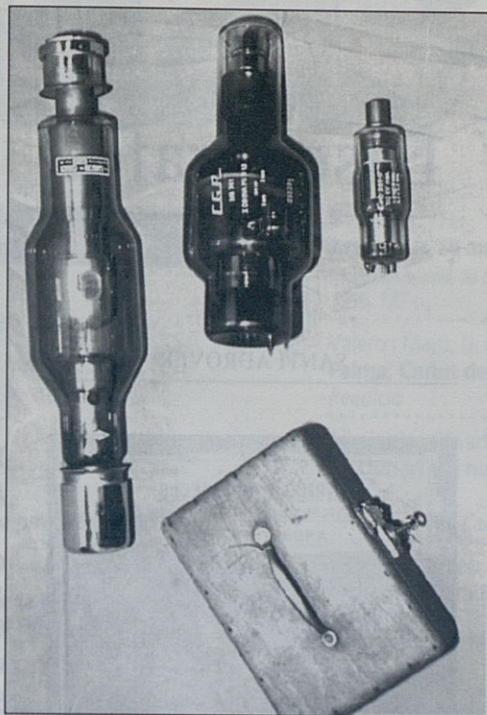
sada en funcionament l'any 1993.

Un afectuós record, també, per a Manuel Gómez, tècnic de CGR-GE, jubilat per malaltia, i per a Gerard Bonet, de la Siemens, i per als nombrosos i jove-níssims ATR, que procedents de tots els indrets de l'Estat espanyol realitzen substitucions estiuenques en les clíniques, en els ambulatoris dependents del HSD i en el propi Servei de Radiologia els darrers anys.

En la meua opinió, seria molt convenient que Mallorca disposés d'una Escola per a la formació d'aquests "insubstituïbles" tècnics especialistes. La conselleria de Sanitat o el propi Servei de Radiologia de l'HSD podrien ser les institucions que l'apadrinessin.

Conclusió

Hem repassat sucintament la història de la radiologia a Mallorca. Els esdeveniments, les situacions dels professionals, no difereixen gaire ni són massa distintes de les de la resta de l'Estat espanyol i d'altres països d'Europa. Hem tingut, en el nostre medi, "pioners" no radiòlegs estrictes, esforços i valuosos, electroradiòlegs polivalents més decantats per la radioteràpia que pel radiodiagnòstic i, viceversa, especialistes en radiodiagnòstic genuïns i, darrerament, "imaginòlegs" especialitzats en un sistema orgànic que utilitza gasivament les radiacions. A tots ells, els metges i els infermers, auxiliars clínics, tècnics radiogràfics, auxiliars de laboratori, personal de manteniment o tècnic de les cases comercials i/o d'electromedicina, administratius i zeladors... treballadors en la medicina pública o en la privada, dediquem-los, en aquestes dates de novembre de 1995, centenari del descobriment dels raigs X, el reconeixement merescut. Han contribuït significativament a la identificació, confirmació o descobriment de la malaltia realitzant o interpretant les radiografies i altres documents

Caixa de fusta, sense protecció plomada, en què el Dr. Nofre Juaneda i Salom, el 1926 traslladà a Mallorca el radi adquirit a Bèlgica per a la seva clínica. Tubs de raigs X de diferents funcions: Gran, marca ARA (fabricació espanyola) de raditeràpia (1959); Mitjà, marca CGR de radiologia convencional (1968); Petit, marca CGR de mamografia (1989).

d'imatge i han guarit o alleujat el pacient mitjançant l'ús assenyat de les tècniques radioteràpiques o d'imatge intervencionistes.

Els pioners que moriren per l'ús professional de les radiacions, com Bernat Rovira; o que emmalaltiren de radiodermitis, com César Comas, Bartomeu Amer i Vicenç Planas; els tècnics i infermers que foren apartats del seu lloc de treball per problemes de salut (anèmies lleus, catarates, problemes de columna, etc.) o embassos en les dones; els treballadors anònims de la radiologia mallorquina: a tots ells cal homenatjar-los.

Un bon epitafi per recordar tot-hom és el gravat en el Monument als Màrtirs de la Radiologia de l'Institut Holthusen de l'Hospital St. Georg d'Hamburg. Diu així:

Als Radiòlegs (amants pluri-disciplinaris de la Radiologia) de totes les nacions : Metges, Físics, Químics, Tècnics, Assistents de

laboratori i Infermers. Han donat la seva vida en la lluita contra les malalties de la Humanitat. Han obert el camí heroicament per una utilització eficaç i desprovista de perills dels Raigs X i el Radi. "Les obres dels mortals són immortals".

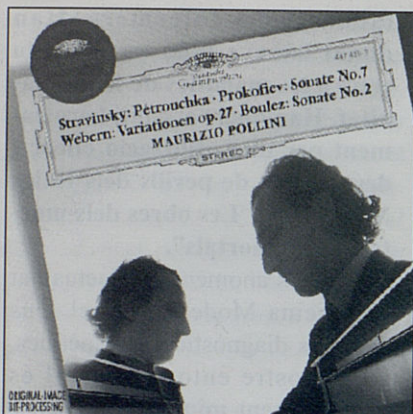
El que s'anomena en l'actualitat "Medicina Moderna" en el seus aspectes diagnòstics i terapèutics, en el nostre entorn cultural és absolutament inimaginable sense el descobriment dels raigs X, el radi, altres energies radiantis i els isòtops radiactius i sense la labor continuada i el desenvolupament científic realitzat pels professionals esmentats en l'epitafi.

Tota aquesta entranyable història no s'hauria pogut explicar sense l'existència d'un assenyat, minuciós i esquerp professor de Física d'una ciutat universitària i provinciana alemanya, que descobrí la nit del 8 de novembre de 1895, fa 100 anys, potser fortuïtament, uns misteriosos raigs que travessaven els cossos i que permetien veure la "indiscreta intimitat" esquelètica dels humans. □

El Dr. Manuel Herrera Savall és el Cap de Servei de Radiologia de l'Hospital de Son Dureta, Palma.

Agraïments: Dr. A. Alastuey, I. Alastuey, G. Columbran, Dr. M. Enseñat, família Juaneda, Dra. M.C. Martínez, Dr. V. Muñoz, Dr. G. Panadés, Dr. A. Peñafiel, Dr. J.M. Rodríguez-Tejerina, família Rovira, Dr. J. Tomàs, Dr. F. Tolosa, I. Ulacia.

Les il·lustracions són d'Antoni Bauzá Veny, fotògraf de l'Hospital de Son Dureta.

Stravinski/Prokofiev/Webern/Boulez. Maurizio Pollini (piano).

Formant part de la col·lecció «The originals» de la D.G., es tracta d'una recuperació de luxe: Stravinski, Prokofiev, Webern i Boulez de la mà de Maurizio Pollini. No cal fer molts comentaris d'aquest pianista que es presenta en la seva millor forma. Atenció, col·leccionistes. (DEUTSCHE GRAMMOPHON. Clàssica)

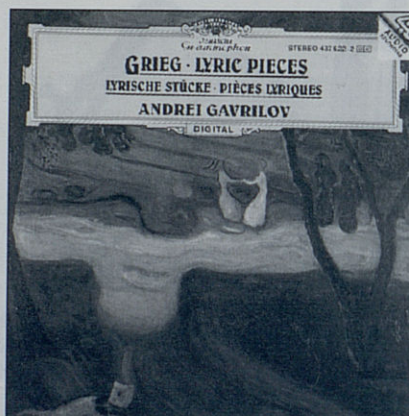

Rachmaninov. S. Richter (piano).

Sviatoslav Richter, pianista ucraïnà, poc amic dels estudis d'enregistrament, presenta en aquest CD -curiosament- una gravació feta l'any 1983 en format digital en els «Études-Tableaux». Inclou, també, una sèrie de preludis enregistrats en directe a Salzburg l'any 1971. Una bona oportunitat de gaudir d'un pianista que ha influenciat molts d'altres en la interpretació de Rachmaninov. (OLYMPIA. Clàssica.)

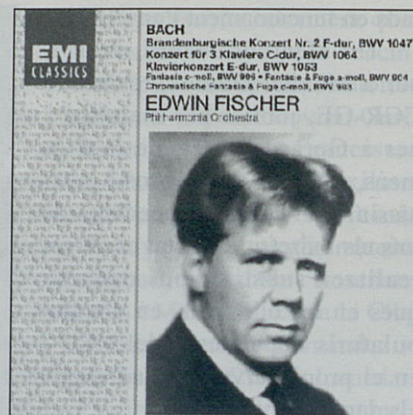
Discografia

SANTI ADROVER

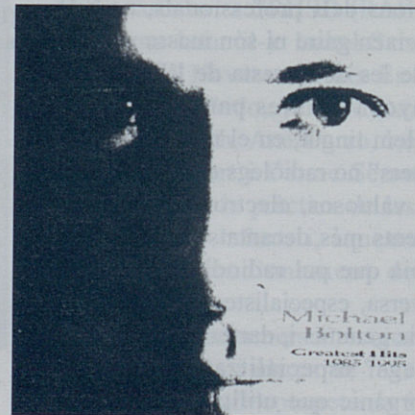
Grieg. Lyric pieces. Andrei Gavrilov.

Un Gavrilov més intimista que altres vegades. Peces líriques de Grieg interpretades de forma poètica i expressiva i amb una versatilitat especial. Aquest disc proporciona l'ocasió d'escoltar la música d'Edvard Grieg i disfrutar de les més hermoses i romàntiques *miniatures*, sempre en un estil senzill i directe derivat de temes populars noruecs. (DEUTSCHE GRAMMOPHON. Clàssica.)

Bach / E. Fischer (piano). Philharmonia Orchestra.

Concert de Bradenburg núm.2, Concerts per a piano BWV 1064 i 1053, i les Fantasies BWV 903, 904, 906.- Bach sempre és Bach, però si existeix una interpretació moderna, creativa i nodèlica no hi ha cap dubte que és l'executada pel gran Edwin Fischer. Versió de referència. (EMI. Clàssica.)

Michael Bolton. Greatest Hits 1985-1995.

Una recopilació de les millors cançons (seves o versions) de Bolton, *home blanc amb veu de negre*. Hi són totes les que han caracteritzat la seva manera peculiar de cantar. Balades i blues de qualitat. Introdueix, a més dels dotze èxits, cinc nous temes. (SONNY MUSIC. Moderna.)

Amb el suport de

SURCOS
MÚSICA I REGALS
Alexandre Jaume, 8
Tel. (botiga) 72 46 46
07002 Palma de Mallorca

Novetats

ELS TEUS REGALS PER NADAL

Catany, Toni Natures mortes 1995, reedició 5.850 PTS.	Disney Pocahontas 1995, 112 p., 1.400 PTS.
Soler i Amigó, Joan Nadal Català 1995, 171 p., 7.700 PTS.	Mon animat Pocahontas 1995, 1.950 PTS.
Fàbrega, Jaume La cuina catalana (3 toms) Catalunya - Illes Balears - País Valencià - Andorra - Catalunya Nord - Franja de Ponent - L'alguer 1995, (Preu de cada tom) 800 PTS.	Oram-Ross Un missatge per al Pare Noel 1995, 1.100 PTS.
	Diccionari de la llengua Catalana, Institut d'Estudis Catalans 1995, 5.600 PTS.

POESIA

Herranz Hammer, Albert Les Balcàniques (edició bilingüe) (il·lustracions i portada Marilús Miranda) 1995, 50 p., 500 PTS.	Villalonga, Llorenç Proses Rimades 1995, 165 p., 1.950 PTS.
Romeu i Figueras, Josep Temps 1995, 78 p., 1.600 PTS.	Heaney, Seannus La llanterna de l'arc 1995, reedició, (Ed. bilingüe) 990 PTS.
Mateu i Martí, Jaume El color del diumenge 1995, 64 p., 750 PTS.	Premi Nobel de Literatura 1995
Premi Bernat Vidal i Tomàs 1995	Rilke, Rainer Maria Elegies de Duino 1995, 83 p., 1.750 PTS.

VARIS

I.E.B. Amor a la llibertat Ernest M. Dethorey (1901-1992) 1995, 173 p., 1.800 PTS.	Ballarin, Josep M. Nadals i Nadales 1995, 129 p., 1.000 PTS.
Pomar, Jaume La raó i el meu dret Biografia de Llorenç Villalonga 1995, 487 p., 3.500 PTS.	Marfany, Joan Lluís La cultura del Catalanisme 1995, 402 p., 3.900 PTS.

Gasulla, A. - Fer Ara que fa 20 anys Recull dels acudits del franquisme 1995, 123 p., 1.675 PTS.	Fuster, Joan Papers d'exili 1950 - 1967 1995, 370 p., 2.600 PTS.
Valero i Martí, G. Palma, Ciutat de llegenda Reedició 2.700 PTS.	Vidal Alcover, Jaume El mirador - Articles publicats en el diari Avui 1976 - 1991 1995, 238 p., 1.000 PTS.
Albaiguès i Olivart, J.M. Diccionari del noms de noi i de noia 1995, Cada un a 1.100 PTS.	Herranz, Albert i Martí, Tomeu La lluita contra el servei militar a Mallorca De fora quintes! A insubmissió! 1995, 94 p., 1.000 PTS.
Vicens Castanyer, Antoni Jeroni Frontera Matemàtic 1995, 127 p., 1.700 PTS.	

Gili i Ferrer, Antoni Aportació al Cançoner Popular de Mallorca Tom II

1995, 219 p., 1.990 PTS.

Finn Garner, James Contes per a nens i nenes políticament correctes (Trad. Quim Monzó i Maria Roura) 1995, 103 p., 1.200 PTS.	Evans, Nicholas L'home que parlava als cavalls a cau d'orella 1995, 403 p., 2.650 PTS.
Barnes, Julian El lloro de Flaubert 1995, 206 p., 1.650 PTS.	Gaarder, Jostein El misteri del solitari (Autor del "Mon de Sofia") 1995, 321 p., 2.500 PTS.
Redfiels, James Les nou revelacions 1995, 2.500 PTS.	Tabucchi, Antonio El camí de Vincennes 1995, 189 p., 1.950 PTS.

Born de llibres

Sant Miquel, 55.
Tel. 71 03 04 - 72 75 40.

07002 Palma de Mallorca **BULEVARD**

Sabiote, Diego La otra voz

El paisatge holandès i la ciutat d'Amsterdam

JOAN BARCELÓ I COLL

«Vous avez bien raison d'aimer les voyages. C'es la plus amusant manière de s'ennuyer, c'est-a-dir de vivre, qu'il y ait au monde.»

"Teniu raó d'estimar els viatges. És la manera més divertida d'avorrir-se, és a dir de viure, que hi ha al món." (Gustave Flaubert, Rouen, 1821 - Croisset, 1880.)

Tots coneixeu la postal típica d'Holanda. Tulipes plenes de vigor i de color, molins de vent que omplen de botons giratoris la monotonia de les planures, canals i rescloses de regulació de l'aigua abundosa, granges i prades de ramaderia de carn tendra, sucosa i suau, llet cremosa i formatges voluminosos, ullats, de tast aspre final, camins tranquils i encantats per fer la passejada reposant o fruir de la mobilitat àgil de la bicicleta. En aquest paisatge de pal·mell, la varietat és en els colors de les flors que cobreixen de groc viu, vermell ardorós i malva entendrit la sonsònia més pal·lida dels verds, grisos i ocres de fons. El cel és esbataonat, de núvols que s'estrien i les nits clares són una lectura de l'univers. Això és terra per a gent sensible i equilibrada, amb un petit toc de passió, que sàpiga donar el valor i el pes relatiu a cada cosa. Dificilment trobareu un altre lloc on situar la gravitació de les dones.

L'esclat vital de l'adolescència, amb la tibantor mòrbida del cos femení i el seu ensonyament, l'avidesa, la vivacitat, l'ardor i la gràcia de l'impuls juvenívol, l'energia, les inquietuds i les cristal·litzacions de la maduresa i el lent declinar tardo-

renc, conformat i feliç tanquen el cicle perfecte d'aquest matriarcat. L'home és el complement. País i paisatge, doncs, femení, amb tots els seus encants de bonior, sentiment i acolliment.

No és així estrany que, en les formes de vida, un dels millors atributs socials són les cases i l'entorn social que creen. En els pobles esparsos i en les ciutats petites predominen les cases unifamiliars, normalment de varis pisos i una façana vistent. Presenten sempre un vestíbul lluminós i ornat, i un gran saló ple de

detalls que tendeixen a la sumptuositat. Els generosos finestrals que donen al carrer us permeten espigolar el seu interior, amb el grat consentiment dels seus moradors. Talment com si es tractés de passar una prova per situar la seva vàlua i identitat personal. Els mobles us indiquen el gust real i el valor que donen a les aparences. Taules de tons foscos, consoles envellides, pianos amb estatuetses, sofàs estrambòtics de comoditat dubtosa, jocs d'estores, tapissos de dibuix ampli, plantes d'interior humides, làmpades de peu o de cristall iridiscent, espelmes groguenques, gats somicants, la xerrada parsimoniosa i inquiridora, el xiuxiueig de xafardeig local i tot un món de penjarelles i jocs de randa formen i conformen l'ambient familiar. Aquests pobles, estesos per la plana, són plàcids, tranquils, benèfics, nets i ben endreçats, organitzats, florits i endormiscats. Què més podeu demanar? Els seus artistes els han immortalitzat. Vermeer ens en dona l'esperit, la llum i l'ombra i Hieronymus Bosch el simbolisme oníric i l'encantament suprarreal. En la seva pintura hi ha el batec d'aquesta gent, el seu ambient i el seu paisatge.

D'altra banda, Amsterdam és el món obert i alliberador de la ciutat. De gran caràcter, plena de nervi i moviment, amb gran mescladissa de gent, especialment jove, és una de les ciutats més lliures i agradoses que podeu visitar. És per recalar-hi un bon temps. Allò que tot d'una enamora d'Amsterdam són les

Allò que tot d'una enamora d'Amsterdam són les cases, els canals i les seves giragonses. Mireu on mireu sempre veureu un canal, amb ponts estrets de curvatura suau i gràcil, i cases ventrudes, velles, de tons variats i pastosos. El carrer és la vida.

cases, els canals i les seves giragoneses i l'aire matisat de colors de cel, pedra i aigua. Mireu on mireu sempre veureu un canal, amb ponts estrets de curvatura suau i gràcil, i cases ventrudes, estretes, velles, de tons variats i pastosos. El carrer és la vida. Destaca la varietat de tipus de gent, la seva personalitat i diversitat d'edats. En les relacions predominen les formes plàcides, el plaer garlador divagatori i una evident capacitat de suggestió personal. Frans Hals i Rembrandt us vénen immediats en el record o, a l'altre extrem, el desfici estrabul·lat, intens, entendrit i impulsu de Van Gogh, de qui ja parlàrem en un article anterior (EL MIRALL-37).

També en aquest ambient s'hi avenen molt les llibreries de vell i els antiquaris. N'hi ha un eixam. Entre làmines esgrogueïdes, dibuixos de traç cal·ligràfic, bibelots panxuts, estatuetses de marbre il·lustrats i mobles del més variat estil, hi respira un passat fet d'amor al treball i a la qualitat inherent a aquell coneixement artesà i personal que amb tanta banalitat s'està degradant en l'actual món de la cultura electrònica, tan prima de conceptes i de valors.

Si entrem en els hàbits alimentaris d'Amsterdam destaca un ritme molt diferent al nostre. Bon esmorzar matiner, un dinar lleuger, quasi a peu dret, que sol ser un simple peixet, un "sandwich" variat i un brou o una amanida. Res de sòlid. El sopar serà l'àpat fort, amb riquesa d'ingredients i parsimònia familiar. Amb aquestes característiques culinàries ja podeu deduir el paper central que tenen les cafeteries. Plenes de tauletes de fusta o marbre, al carrer o vora la finestra, a tothora hi ha algú prenent un cafè amb llet o un te tebiós i aromàtic que acompanya amb un pastís esponjós. A fora, el sol reverbera sobre els remolins que fan les aigües dels canals.

Aquestes terres també visquen l'esperit de la reforma-contrareforma, però l'evolució ha anat per camins diferents que a Bèlgica. En

En els hàbits alimentaris, després d'un bon esmorzar matiner i un dinar lleuger, gairebé a peu dret, el sopar serà l'àpat fort, amb riquesa d'ingredients. Aquestes característiques permeten deduir fàcilment el paper central que tenen les cafeteries, plenes de tauletes al carrer o devora les finestres.

vaig parlar als núms. 67 i 68 d'aquesta revista. Holanda pertany a l'àrea d'influència protestant. Un altre tret que cal esmentar és que moltes esglésies han perdut la seva funció religiosa i ara s'utilitzen per a fins socials, sobretot formen un marc solemne i silenciós, encara que una mica desangelat per la nuesa de les parets, que deixen divagar els efluvis d'un orgue desfermat.

Holanda, a diferència de Bèlgica, és un país més estable i consolidat. Forma un conjunt harmònic, les tensions internes no coven excessivament i la placidesa del caràcter i el fons planer de la identitat nacional es manifesta obertament.

Deixem pel final les nits d'Amsterdam. El sexe i les drogues formen part de la seva morbositat i liberalitat. La «red line» és tot un espectacle que dona aparença alegre a la tristesa de la carn. En realitat és el planteig desencisat de la solitud humana. Molt més interessant és veure passar el temps dins les aigües dels canals sota el guspireig enigmàtic de les estrelles. Les figures huma-

nes acaben en ombres que es perden en el fons de la nit. En aquesta foscor no sentiu la pesantor plana de la monotonia del paisatge i guanyen l'atmosfera que crea l'espai que us envolta, el joc d'ombres immòbils que fan les formes dels edificis, el guspireig anhelant dels reclams lluminosos, les siluetes vacil·lants dels interiors de les cases, entre la poesia vigorosa i pertinaç que destil·len les aigües verdes dels canals i el calfred sa i vitalitzant de l'aire nou de la matinada. En aquests moments el fons pensarós del paisatge holandès i el caràcter obert i alliberador de la ciutat es fonen i es fan indestruïbles en el vostre interior. Naturalment i relativitat existencial és el matís essencial que s'empara en la nit. □

Joan Barceló i Coll és catedràtic de Fisiologia Vegetal.

L'Església catalana a través del seu concili. Concili amb folre i manilles, de Salvador Cardús

Els editors fan la presentació dient que es tracta d'un llibre seriós amb un títol divertit. Si seguiu les cròniques que Salvador Cardús va anar publicant al diari AVUI durant les setmanes del concili de l'Església catalana, tendreu ocasió de rellegir-les o consultar-les en aquest aplec que el seu autor acaba de revisar i completar, sempre de més utilitat pràctica que una hemeroteca. Doctor en Ciències Econòmiques, són abundants els treballs que ha realitzat en el camp de la sociologia de la religió, la cultura i els fenòmens nacionals.

No és solament una informació sobre allò que succeí en el concili, sinó que en les seves cròniques Salvador Cardús s'arrisca a interpretacions personals que, com tota la tasca que duu a terme, són el resultat d'una rigorosa anàlisi objectiva.

"No m'estava d'afegir-hi [a les cròniques] dos ingredients més: alguna referència externa a la mateixa dinàmica conciliar (...) i una certa dosi d'interpretació personal, que procurava distingir escrupolosament de la informació estricta, utilitzant el recurs més senzill que conec: no amagar que era una opinió pròpia, parcial i, per què no, potser equivocada".

Vint capítols de lectura atractiva, gens ferragosa, que han de cridar l'atenció a tots els qui senten preocupació per l'orientació actual de l'Església, al nostra país i al món, i que voldrien veure-la renovada, més apropiada als feels, més oberta i participativa. I per als que no senten aquest atractiu, el text els descobrirà els

mecanismes que es disparen en ocasions com aquesta per a limitar qualsevol eufòria secessionista respecte de la Conferència Episcopal espanyola i, naturalment, respecte de qualsevol excés d'identificació "massa local". Molt ben emmarcada la referència al nunci i la seva intervenció en l'acte de clausura que va sorprendre tan inesperadament.- **J.M.B.**

Concili amb folre i manilles. Salvador Cardús.- 228 pàgs. Edicions La Campana. Barcelona, 1995.

Un món poètic propi, bastit d'al·legories i metàfores. La poesia d'Antònia Arbona

Antònia Arbona i Santamaria, vet aquí la poetessa que als seus vint-i-tres anys, en publicar el llibre de poemes *Terra i cendra* (1993), merescué del mestre Josep M. Llompart, un pròleg inacabat, "una alegre repicadeta, amb tots els accents dels auguris millors". La poesia, aquest art d'expressar les més íntimes vivències amb activitat creadora pròpia, aquesta capacitat de xiu-xiejar a l'ànima d'altri per atiar noves fantasies, és ben viu i operant en l'esmentada poetessa, que viu per la poesia i fa poesia per viure i surar sobre la maror de l'existència, com els ocells que baten d'ales per seguir en l'alta trajectòria.

La poesia d'Antònia Arbona no és un retall biogràfic; reflecteix, emperò, respostes vitals del seu esperit als estímuls exteriors i ensems dibuixa llaços de comunicació amb els altres, mitjançant un llenguatge d'autèntica imatgeria poètica. El que intenta la poetessa és amanir les seves experiències vitals, per viure-les millor i comunicar-les delectablement. És a través del món poètic propi, bastit d'al·legories i metàfores, que n'Arbona parla, s'expressa, respira i expira les seves íntimes vibracions, el seu cosmos.

És per mor d'aquesta riquesa simbòlica que els seus poemes espurnegen sons intensos i vibrants d'alegre repicadeta, com digué Josep M. Llompart, i per això mateix voletegen dins aires de difícil sintonia o entesa per a lectors estranys a la seva simbologia i a l'avanguardia de la poesia moderna. Més avui que cada poeta és un món. Cert que no és gens fàcil que les estrelles davallin a ras de

ANTÒNIA ARBONA

MURADES DE SENSACIONS

terra o que aquesta pugui tocar el cel; però un poc d'acostament faria molt bé a ambdós. Un poc s'hi acostar qui gosa alçar el cap i guaitar-hi, descobrint que el cel és meravellós. Així també qualcú pot descobrir la petita meravella de l'obra poètica de n'Antònia Arbona, una "poesia sensual i alhora tota de divergències subtils", com diu Gabriel Janer en el pròleg de *Murades de sensacions*.

És aquesta obra, *Murades de sensacions*, la darrera de n'Arbona que ha vist la llum dins la col·lecció Balanguera de l'Editorial Moll. L'any 1992 sortí el seu primer poemari, un recull de sonets, *Teories d'amor i desig*, seguit, durant l'any 1993, de *Terra i cendra*, amb pròleg inacabat de Josep M. Llompart; *Mites d'amor*, Premi Llorenç Moyà; i *Càntir de sol*, finalista del Premi Gabriel Ferrater.

Ningú no sap transformar les pedres en diamants, però la poetessa en *Murades de sensacions* converteix els seus naufragis, tristesses i pèrdues en vitalitat, la cendra en caliu, les tenebres en estels i els silencis en mots, bastint una columna de paraules. Tot un símbol per a una "gent sense nom", per a un poble anihilat, que sembla "tenyir-se d'hora baixa", "víctima dels ferotges embats de les onades"; un poble que espera, malgrat tot, "el crepuscle ardentíssim", "amorosint els mots agres i durs com la terra".

Tenir a les mans un llibre de poesies com *Murades de sensacions* és tenir la joia d'"omplir de missatges els teus dits", "de tempesta els teus llavis" i "d'orgull els teus precés" dins un "temple de sensacions".- **Miquel Julià i Prohens.**

FUNDACIÓ
JAUME I

XVIII Premis BALDIRI REIXAC

Convocatòria per al curs 1995-96
Dotació total 12.000.000 ptes.

Aquests premis, destinats a l'estímul i el reconeixement de l'escola catalana, són dotats per la Fundació Jaume I amb les aportacions dels receptors del llibre-nadala que la Fundació trameta cada any a les persones interessades per la nostra cultura.

L'àmbit d'actuació és el dels Països Catalans. L'organització dels premis compta amb l'assessorament de la DEC d'Òmnium Cultural.

Els Premis Baldiri Reixac són convocats en tres modalitats:

1 PREMIS A ESCOLES

12 premis de 500.000 ptes. cadascun.

Serà premiada la qualitat global de l'actuació escolar en l'aspecte concret de la catalanitat. És indispensable que el lloc que ocupen la llengua i la cultura catalanes en el conjunt de les activitats de l'escola s'adigui al Projecte Lingüístic del Centre.

Per a participar-hi cal omplir i trameure el qüestionari que facilita la Fundació Jaume I, així com la documentació que s'hi demana.

Les escoles ja presentades en anys anteriors i no premiades que desitgin optar a aquesta convocatòria, només caldrà que presentin el qüestionari actualitzat, sense necessitat d'aportar documentació nova. No es poden presentar les escoles guardonades en convocatòries anteriors.

2 PREMIS A MESTRES I PROFESSORS

Dotat amb 800.000 ptes. que es distribueixen com segueix: 400.000 ptes. al treball guardonat, i una subvenció de 400.000 ptes. per a contribuir a la seva edició.

Serà atorgat a un treball inèdit de temàtica pedagògica que contribueixi a l'ensenyament en català a qualsevol àmbit educatiu.

Cal acompanyar els treballs -presentats anònimament- amb la fitxa d'inscripció complimentada, dins un sobre tancat.

A l'exterior hi constarà només el títol del treball.

A l'edició del treball premiat s'hi farà constar el premi amb el qual ha estat guardonat. El Jurat podrà dividir el premi o deixar-lo sense adjudicar.

3 PREMIS ALS ALUMNES

52 premis de 100.000 ptes. cadascun, en llibres catalans a triar pels interessats.

Seràn atorgats a treballs escolars fets, preferentment, en equip per alumnes de qualsevol nivell educatiu no universitari.

Els treballs hauran de ser en català i podran tractar de qualsevol de les matèries o les àrees dels diversos cicles escolars, així com ésser resultat d'activitats escolars: excursions i visites, periòdics escolars i diaris de classe, col·leccions, audiovisuals, etc. (dels murals, maquetes i manualitats més grans de 60 x 60 cm., només se n'admetran fotografies).

El Jurat considerarà d'una manera especial els treballs que suposin un aprofundiment en la realitat nacional catalana i en la nostra tradició cultural.

Els treballs s'acompanyaran d'una memòria breu, no més llarga de dos fulls, on s'especificaran les motivacions, les circumstàncies, la manera com s'ha fet el treball, etc. Quan es tracti d'alumnes d'educació infantil, del cicle inicial d'Educació Primària o

d'Educació Especial, la memòria podrà ser redactada pel mestre.

Per a optar al premi, cal acompanyar cada treball amb una fitxa d'inscripció, segons el model que en facilita la Fundació Jaume I.

No seran admesos els treballs que no vagin acompanyats de l'esmentada fitxa d'inscripció complimentada.

ASPECTES GENERALS

Els treballs i la documentació s'han d'adreçar a la FUNDACIÓ JAUME I, Aribau, 185, 3r. Tel i FAX: 200.53.47 08021. BARCELONA

El termini de presentació s'acabarà el dia 15 de febrer de 1996.

Els treballs tramesos per correu que arribin després d'aquesta data, només seran admesos si al mata-segells consta que la tramesa és anterior al 8 de febrer.

Els treballs no premiats podran ésser recollits des del 20 de juny fins al 17 d'octubre, mitjançant la presentació del rebut d'entrada.

La Fundació Jaume I podrà disposar dels treballs premiats durant un any per tal d'exposar-los i promoure'n la difusió.

Premis BALDIRI REIXAC

Ambl el patrocini honorífic de la

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament

Bang & Olufsen

DISTRIBUIDOR EXCLUSIU
PER A MALLORCA

Radio Control

LA RAMBLA, 15

Telf.: 71 36 58

07003 PALMA DE MALLORCA